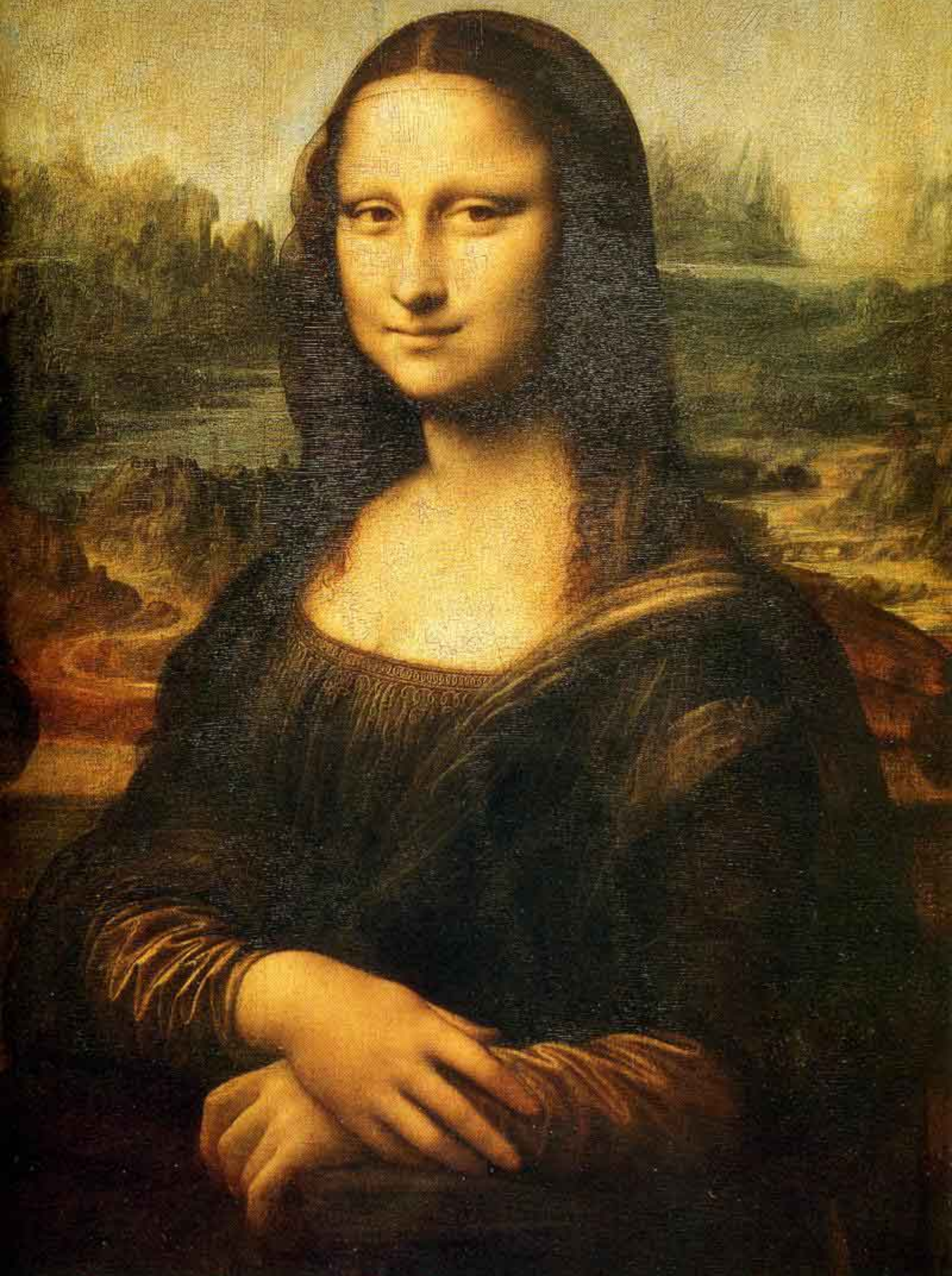

RENÄSSANSMYSTERIER

Renässansmysterier

(stora versionen 2004)

drama i fem akter

av Christian Lanciai (1995-2008)

Personerna :

Andrea del Verrocchio
Leonardo da Vinci
två sedlighetspolis
en domare
två notarier
Doktor Johann Faust
Salai
Giuliano de'Medici
Federigo de Montefeltro, hertig av Urbino
Monna Lisa Gherardini del Giocondo
en page
Francesco Melzi
Konung Frans I av Frankrike
Två läkare i Montpellier
Michel de Nostradamus
hans fader och moder
hans hustru
Julius Caesar Scaliger
Wagner
en tjänare
kardinaler
munkar
inkvisitorer
präster
en abbot
Filippo Giordano Bruno
Kung Henrik III av Frankrike
Michel de Castelnau, hans ambassadör i England
Drottning Elisabeth I av England
Sir Philip Sidney
Christopher Marlowe
Sir Fulke Greville
Thomas Harriot, astronom
Sir Walter Raleigh
Lord Francis Bacon
kardinal Saluzzo
kardinal Bellarmine
Giovanni Mocenigo, senator av Venedig
Rudolf II av Böhmen

Rabbi Löb
Galileo Galilei, professor i Padua
Giovanni Battista Ciotto, bokförläggare
Paolo Sarpi, skriftställare
Herman Besler, Brunos tyska medarbetare
en kapten med soldater
Sir Thomas Walsingham
Robert Poley, agent
Ferdinando Stanley, 5-e earlen av Derby
William Stanley, hans bror
Earl Edward de Vere av Oxford
William Shakspeare

medlemmar av folket i Rom

Handlingen äger rum i Italien och Frankrike
med gästspel i England och Prag
från 1476 till 1600.

Dramat skildrar Leonardo da Vincis införande av det rent vetenskapliga tänkandet, hur doktor Faust drog extrema konsekvenser därav, hur Michel de Nostradamus försökte införa det i läkarvetenskapen, och hur slutligen Giordano Bruno drev det till sin spets mot kyrkans världsdominans.

Leonardo da Vinci dog 1519, doktor Faust 1539, Nostradamus 1566 och Giordano Bruno år 1600. Teorin att de kan ha haft med varandra att göra är inte omöjlig. Samtliga i spelet förekommande personer har funnits i verkligheten.

Av intresse är hur angivelserna av Giovanni Mocenigo mot Giordano Bruno 1592 och av Richard Baines mot Christopher Marlowe 1593 i flera avseenden nästan är identiska med varandra både beträffande karaktär och ordalydelse.

Det främsta problemet i varje försök till en rekonstruktion av det intressanta fallet Giordano Bruno är att Vatikanen förstörde varje dokument i fallet. Därmed vet man absolut ingenting om processen mot honom i Rom, och hur väldokumenterad processen mot honom i Venedig än var, som utgör huvudurkunden till det mesta av vad man vet om hans liv, så var även dess domare och närvarande vittnen svurna till tystnad i fallet. Det mest utmärkande särdraget i hela fallet är just den kompakta tystnad som alla tillskyndare av fallet iakttog från början till slut. Desto viktigare är det att ett sådant epokgörande särfall av justitiemord för den rena tanke- och yttrandefrihetens skull rekonstrueras, aktualiseras och aldrig upphör att lyftas fram på nytt.

Italien, 17-27.9.1995.

samt Göteborg i december 2004,
samt hösten 2007 och mars 2008.

Copyright © Christian Lanciai 2004

Renässansmysterier
(stora versionen)

Akt I scen 1. Florens, en verkstad.

Verrocchio Leonardo, du är min bästa elev. Inget ont får hända dig. Du är min ögonsten.

Leonardo Maestro, allt vad jag kan har jag lärt av er. Jag vore ingenting utan er. Ni räddade mitt liv. Jag är skyldig er allt.

Verrocchio Vi kan lita på varandra. Därför är det ytterst viktigt att du säger sanningen till mig. Finns det någon grund för anklagelserna?

Leonardo Nej, ingen alls.

Verrocchio (stöter till honom) Du ljuger!

Leonardo Nej, maestro. Jag ljuger inte. Och rör mig inte!

Verrocchio Jag har älskat dig som en son! Vem kan ha kommit med sådana anklagelser mot dig? Vem kan ha velat dig så illa?

Leonardo Jag vet inte, maestro. Anklagelsen var anonym.

Verrocchio Desto värre! Jag har varit med om detta förut, vanäran, lögnen, förtalet, förlusten av all tillit! Du är märkt för livet, Leonardo! Sådana anklagelser uppfostrar en till lögnare och bedragare, så att ingen kan lita på en mer! Har du gjort det?

Leonardo Nej, maestro.

Verrocchio (stöter till honom) Du ljuger! Jag har själv legat med dig men aldrig med någon avsikt! Har jag gjort dig sådan? Har du haft sådan avsikt med någon annan?

Leonardo Nej, maestro.

Verrocchio (omfamnar honom) Min gudomlige elev, denna prövning blir svår för dig, men det är inget jag kan göra. Bara förneka allt och stå på dig! De kan ingenting bevisa!

Leonardo Nej, maestro.

Verrocchio Gå, min son, och lev med outhärdligheten, men förneka aldrig dig själv! Förstår du?

Leonardo Ja, maestro. (Det knackar.)

Verrocchio Nu kommer de. De kan ej skada dig, Leonardo. Låt dem inte skada dig.

Leonardo Nej, maestro. (Verrocchio öppnar porten.)

Verrocchio Vad vill ni, mina herrar?

polis 1 Det är sedlighetspoliserna. Är den unge Leonardo da Vinci här?

Verrocchio Ja, han är här.

polis 2 Han har anmälts anonymt för osedlighet tillsammans med modellen Jacopo Saltarelli och tre andra unga florentinare.

Verrocchio Det finns ingen grund för ett sådant förtal.

polis 1 Han måste ändå komma med oss för förhör.

Leonardo (kommer fram) Kommer jag i fängelse?

polis 2 Bara så länge förhören pågår.

Verrocchio Gå, min son. Ingenting kan skada dig.

polis 1 Om han är oskyldig.

Verrocchio Han är oskyldig.

polis 1 Det återstår att se.

Leonardo Ni ser, maestro. Jag är redan offentligt dömd skyldig bara för att jag anklagats.

Verrocchio Sådan är världen. Lär dig den och behärska den.

polis 1 Kom nu! (Poliserna för bort Leonardo.)

Verrocchio Där våldtogs min bästa elev av verkligheten. Må han bara klara det och överleva som sig själv. (suckar och återgår till arbetet.)

Scen 2. Sedlighetsdomstolen.

domaren Leonardo, efter noggranna undersökningar är vi tillfredsställda med resultatet, men vi vill ändå ställa ännu några frågor. (*bläddrar bland sina papper*) Hela upprinnelsen till denna historia tycks vara din och dina vänners fallenhet för skämt och glada upptåg. Dessa tycks ha missförståtts. Kan du förklara det?

Leonardo Vi har ägnat oss åt fester, maskerader, skådespel och danser, och vi har roat oss med skämt.

domaren Vad då för skämt?

Leonardo Ers excellens, är det fel att skratta? Är det fel att bada naken när man är ung? Är det synd att skämta och skratta? I så fall är jag skyldig, ty jag har vågat vara ung.

domaren Leonardo, efter två månaders noggrann undersökning har sedlighetsroteln funnit dig utan saker. Du är fri och offentligt rentvådd.

Leonardo Är jag? Efter två månader i fängelse?

domaren Du är frikänd. Ingen grund för anklagelsen har påträffats.

Leonardo Och får jag ingen gottgörelse?

domaren Gottgörelse?

Leonardo I två månader har jag suttit häktad för en anonym angivelses skull medan hela världen tagit för givet att jag varit skyldig. En anonym anklagelse sågs som en redan fällande dom!

domaren Jag beklagar, Leonardo, men du är rentvådd.

Leonardo Offentligt har jag skandaliserats i två månader. Vad hjälper då en friande dom?

domaren Det är bättre än motsatsen.

Leonardo Ni tror att det hjälper med en ursäkt när ni krossat en människas hjärta? Vad är ni människor för ena egentligen? Hur kan jag väl någonsin mer lita på en mänska? Ni är bara lömska intriganter allihop, och jag vill helst inte ha något mer med mänskligheten att göra, ty den är nedrig! (*går*)

domaren (vänder sig till de övriga) Vad tror ni?

notarien Vi kan inte göra något mera.

en annan notarie Han överlever nog. Han är ju grann och välskapt och vid yppersta hälsa. Dessutom är han begåvad.

domaren Bara han inte ställer sina tjänster till djävulens förfogande.

notarie 1 Är det risk för det?

domaren En ängel som sårats av människor kan bli hur svart som helst för att få hämnas på mänskligheten. Och med vår frikännande dom har han legitimitet för att få vara hänsynslös.

Scen 3. Milano många år senare.

(*Salaí är i färd med tjänstgöra när doktorn inträder.*)

Doktorn Det sägs att maestro Leonardo kan träffas här.

Salaí Det stämmer! Vem kan jag hälsa från?

Doktorn En kollega från Prag.

Salaí Det låter mystiskt!

Doktorn Är inte din mästare en mystiker?

Salaí Åtminstone är han mystisk så det förslår.

Doktorn (slår sig ner) Vad sysslar han med nu?

Salaí Fråga inte mig. Jag får aldrig veta vad han gör.

Doktorn Obducerar han fortfarande?

Salaí Bara i mörkret efter midnatt i plomberade källarhål.

Doktorn Där har vi kungen bland mystiker.
Salaí Och vem är ni själv?
Doktorn Egentligen läkare. Och du?
Salaí Salaí.
Doktorn Salaí. Är inte det namnet på en djävul?
Salaí Bara en liten djävul.
Doktorn Du är en sorglös ung man. Du är inte rädd för att din mästare står i förbund med djävulen?
Salaí Inte så länge jag får min lön och kan snatta ur hans plånbok ibland.
Doktorn Du är en oförskämnd opportunist.
Salaí Det tycker mästare Leonardo också.
Doktorn Och ändå behåller han dig i sin tjänst?
Salaí Han är tolerant.
Doktorn Det verkar så. Får man träffa honom?
Salaí Kanske.
Doktorn Är han mycket upptagen?
Salaí Ja, alltid.
Doktorn Med vad?
Salaí Om inte med att tänka så med att betrakta naturen.
Doktorn Du menar filosofera.
Salaí Nej, utforska naturen.
Doktorn Ja, det är han bäst på i världen. Jag har fått se några av hans anatomiska teckningar. Han vet mer om skelettet än någon läkare i världen.
Salaí Är det som läkare ni vill träffa honom?
Doktorn Ja, det kan man säga, men också som patient.
Salaí Är ni sjuk?
Doktorn Bara i själen.
Salaí Kan själen ha sjukdomar?
Doktorn Jag misstänker det.
(Leonardo kommer in, ståtlig, långskäggig, långhårig, majestätiskt klädd.)
Leonardo *(varseblir doktorn)* Har jag besök?
Salaí En lärd doktor från utlandet.
Doktorn *(reser sig)* Doktor Faust från Prag.
Leonardo *(försiktig)* Jag har hört talas om er. Vad vill ni mig?
Faust Rådgivning.
Salaí Han säger att han är sjuk i själen.
Leonardo Jag har länge misstänkt att vi hade något gemensamt. Sitt ner, för all del.
Faust *(sätter sig)* Jag ville inte stjäla er dyrbara tid.
Leonardo Jag har all tid i världen men bara för väsentligheter. Denne herre, Salaí, har rykte om sig att stå i förbund med djävulen. Menar ni att djävulen existerar, doktor Faust?
Faust Nej.
Leonardo Där har vi kanske vår gemensamma grund. Jag tror vi har en hel del att diskutera. Salaí, hämta åt oss litet vin. Vår långväga resenär kan behöva litet förfriskning.
Faust Jag råkade passera förbi Milano.
Leonardo Det gläder mig. Jag tar det som en komplimang att ni kom hit.
Faust *(sänker rösten, lutar sig fram)* Är det inte farligt att ni håller er med en sådan som lille Salaí, jag menar, tänk på er ryktbarhet. Man tror ni är homosexuell.
Leonardo Jag blev offentligt befunnen oskyldig för många år sedan.
Faust Och därför tror ni er kunna tillåta er vad som helst.
Leonardo Doktor Faust, jag råder er att inte spekulera i min sexualitet. Den kan ingen annan någonsin bli klok på – bara galen.

Faust Förlåt om jag gick för nära. Jag ville bara antyda en vänskaplig varning.

Leonardo Ert eget rykte är då värre. Vad gjorde ni för att bli känd som en som står i förbund med Satan?

Faust Liksom ert frikännande från sedlighetsdomstolen är även det ryktet om mig något av min frisedel. Jag slipper ha någonting med kyrkan att göra.

Leonardo Så ni menar er kunna göra vad som helst utanför den?

Faust Tyvärr har jag begått en del misstag.

Leonardo Jag känner till dem. Ni har skaffat er skuldkomplex med att förföra alltför unga damer.

Faust Det var inte mitt fel att de blev galna.

Leonardo Men ni förförde dem medvetet. Ni drog ner dem i fördärvet.

Faust Så gör hela världen.

Leonardo Jag vet. Därför har jag tagit avstånd från den.

Faust Ändå verkar ni för den.

Leonardo I hemlighet.

Faust Ni är i sanning en mystiker. Men hur har ni klarat er undan kyrkans förbannelser?

Leonardo Jag kallar inte kyrkans vidskeplighet och barnslighet förbannelse. Jag är mera diplomatisk.

Faust Jag vet att ni står på god fot med medicéerna. Lorenzo den magnifike lyckades få in sin son på kurs mot att bli påve.

Leonardo Det om något kan frälsa hela världen.

Faust Lorenzos syndiga Florens, utspritt liksom ringar på vattnet över hela världen?

Leonardo Nej, doktor Faust, Lorenzo il Magnificos humanistiska och vetenskapliga Florens.

Faust Så ni vågar omfatta polacken Kopernikus farliga teorier?

Leonardo Att jorden kretsar runt solen och inte tvärtom är lika självklart som att jorden är rund och inte platt, vilket Toscanelli lärde mig redan i barndomen, och vilket Anaxagoras av Athen bevisade redan för 1900 år sedan.

Faust Det går inte att bevisa.

Leonardo Det går att bevisa, men jag låter andra göra det. Jag nöjer mig med att veta det. Den som är dum nog att riskera sitt liv med att bevisa det får göra det på eget ansvar.

Faust Förr eller senare blir det bevisat.

Leonardo Just det. Tills den dagen får kyrkan fortsätta underminera sin ställning med att bränna oskyldiga kättare på sitt eget ansvar utan att jag ämnar minska dess fall med att försöka hindra den. (*Salaí inkommer med vinet.*)
Äntligen, vinet! Skål, min gode doktor Faustus!
(*De dricker varandra till.*)

Faust Men om jorden är rund kan man komma till Indien med att segla mot väster.

Leonardo Det är just vad Ser Cristoforo Colombo av Genua är i färd med att göra med hjälp av Toscanellis kartor.

Faust Det skulle ruinera Venedig och Florens och hela Italien.

Leonardo Inte genast men på längre sikt.

Faust Det struntar ni i.

Leonardo Jag är bara människa.

Faust Är ni det? Med allt ert kunnande, tror ni inte ibland att ni är Gud?

Leonardo Tror *ni* det?

Faust Nej, men jag kan förstå att mänskorna kan tro mig stå i förbund med djävulen. Jag känner mig inte gudomlig men ibland väl demonisk. Ni förstår, bäste kollega, jag kan inte låta bli att förakta alla dessa människor som av ren dumhet och vidskepelse svansar efter den absurda kyrkan. Jag har haft en del intressanta

diskussioner med en ung augustiner munk Martin Luther om det. Han förvånade mig med att gå ännu längre.

Leonardo Vill en munk skrota kyrkan?

Faust Inte kyrkan men påvens maktmonopol.

Leonardo Då är han bara ortodox.

Faust Nej, han är fanatisk. Han vill att alla enkla människor skall läsa Bibeln och lära sig den.

Leonardo Då får han översätta den först till folkets språk.

Faust Det är vad han tänker göra. Och det kommer påven aldrig att gå med på, inte ens en Medici-påve.

Leonardo Räcker det inte med den gode Erasmus reformer?

Faust Det tycker inte fanatikerna. Och de gör mig till ateist.

Leonardo Ni tror alltså inte ens på Gud?

Faust Inte en sådan Gud som påvar och fanatiker förtrycker världen med.

Leonardo (räcker fram handen) Er hand, min vän. Vi står på samma sida.

Faust Vill ni också avskaffa Gud?

Leonardo Nej, men ersätta vidskepelse med vetenskap.

Faust Det är samma sak.

Leonardo Inte riktigt. Vetenskapen behöver inte avskaffa Gud. Det räcker med att bortse från honom.

Faust Er diplomati är inte av denna världen.

Leonardo Det är just vad den är. Det är vad världen behöver. Men jag forcerar den inte. Därför avslutar jag alla mina företag innan jag lyckats genomföra dem. Det räcker för mig att veta hur jag skall lyckas. Det är säkrare att stanna framför målnöret än att ådra sig hela världens ögon och avund med att spränga det.

Faust Då blir ni ansedd som en narr.

Leonardo (småler) Jag lurar hela världen med att få den att tro att jag är det.

Faust Jag har mycket att lära av er slughet.

Leonardo Exempelvis att göra guld?

Faust Ännu har jag varken misslyckats eller lyckats.

Leonardo (höjer sin bägare) Fortsätt så. Vi ska nog komma väl överens med varandra. Drick, Salai! Drick med oss!

Faust Drick med din homosexuelle mästare.

Leonardo Stopp där! Inga slag under bältet!

Faust Ursäkta mig – ett utslag av min sjukdom.

Leonardo Er sjukdom?

Faust Jag hatar hela mänskligheten. Jag vill den bara ont. Jag ser den föröka sig som råttor och fördärva hela världen. Jag önskar ibland att jag vore Gud så att jag kunde döda hela mänskligheten eller åtminstone nio tiondelar. Och det värsta är att jag har grund för min omänsklighet.

Leonardo Ni är bara frustrerad. Ni har haft otur i kärlek. Ni lider av sexuella hämningar.

Faust Jag tänkte ni kanske kunde hjälpa mig eller åtminstone råda mig.

Leonardo Min vän, ni vet för mycket. Det är hela saken. Initieras man för djupt i kunskapens kompromisslösa sanning blir man misantrop, tar man avstånd från allt intimt samröre med mänskligheten och blir man ofrånkomligt en mänskohatare och mänskoföraktare. Man kan inte längre tåla att se ytliga vulgära människor roa sig i ansvarslöst lättsinne. Det är ingen sjukdom. Det är naturligt.

Faust Så ni menar det är obotligt?

Leonardo Var glad för det. Ni hör till de få nyktra här i världen. Alla andra, utom vi de lyckliga få, är förlorade.

Faust Men vi är inte lyckliga.

Leonardo Ändå avundas vi av de andra.

Faust Er tröst är klen.

Leonardo Lär er leva med ert öde. Det är enda lösningen. Personligen kan jag aldrig förlåta världen eller mänskligheten processen mot mig för påstådd homosexualitet.

Faust Ni slipper aldrig den stämpeln.

Leonardo Jag vet. Den är min förbannelse, och den är orättvis, och därför förbannar jag hela världen.

Faust Ändå hjälper ni den.

Leonardo Mot min vilja.

Faust (dricker) Kollega, jag fruktar mer och mer att ni är i en ännu taskigare sits än jag.

Leonardo Nej, min vän. Vi sitter i samma båt. Den ena sitter bara litet djupare i vattnet.

Faust Och det enda vi kan göra är att hjälpa varandra.

Leonardo Nej, min vän. Därvidlag är min sits värre. Jag kan hjälpa alla, men ingen kan hjälpa mig. Skål! (*dricker honom till. Faust besvarar skålen.*)

Faust Varför har ni inte gift er?

Leonardo Vem kan lita på en kvinna? Dessutom är jag fattig. Ingen kvinna vill ha en man som inte kan försörja henne. Därmed är jag pantad. Skål!

Faust Men ni kan ha älskarinnor.

Leonardo Har jag inte redan rått er att inte spekulera i mitt sexualliv?

Faust Förlåt mig.

Leonardo Mina damer är min ensak. Jag lovar att inte förfara med dem som ni.

Faust Jag accepterar piken och tror det är bäst att jag går. Jag har retat er.

Leonardo Vi ses igen, kollega. (*Faust bugar sig och går.*)

Ännu ett geni som jag skrämt iväg och etablerat. Nåväl, om han vågar sig hit igen kanske han har något att lära mig.

Salaí Var det verkligen doktor Faust av Prag?

Leonardo Det var han och ingen annan.

Salaí Har han verkligen skrivit kontrakt med djävulen?

Leonardo Det är hans mytomani och fåfänga, Salaí. Den fabeln är den enda mystiken med honom. Annars är han bara en misslyckad alkemist som kunde ha blivit en god läkare, liksom jag kunde ha blivit en god målare men föredrog att bli ett misslyckat universalgeni. Tack för vinet, Salaí.

Salaí Väl bekomme, mästare.

Scen 4. Urbino, juli 1503.

Giuliano Åren längre är för varje år som går, men ännu längre är var ny förliden månad, som är ingenting mot varje ny passerad vecka, vars varenda dag är alldeles olidlig i sin längd; men ännu längre är dess varje timma, medan längst av alla är varenda grym minut som måste här passeras i exil. Jag föddes ej till fångenskap och inaktivitet, men jag var yngre brodern, och det var min eviga förbannelse. Hur kunde du, far, lita på Savonarola och ge över Florens åt en sådan man? Och Piero, denne opålitlige karaktärslöse obeständige vindböjteln, hur var det väl möjligt för min kloke far att ge till honom styret över Florens, världens pärla, medelpunkt och rikaste kulturfontän? Min bror Giovanni må bli påve, men han blir ej bättre som vivör för det, det feta slappa amatörkadavret, som kan spela luta som en riktig eunuckkastrat men som ej någonsin kan älska eller handla klokt. I denna misslyckade brödraskara står jag ensam, fången i Urbino, statslös, framtidslös, berövad varje hopp om tillgång till mitt fadersarv, då broder Piero lyckades få hela släkten Medici fördriven i exil och misslyckades dumt med återkomsten. Stackars bröder! Stackars Florens! Allt jag har

är ljuva minnen och en dröm om något här i världen som var sant och äkta: mitt livs enda kärlek. Vi hann älska, hon hann bli gravid, vi räddade min flickas ära med att finna åt henne en lämplig man förrän det var för sent, och det var allt – därpå blev vi fördrivna. Sedan har jag levat i en öken, och mitt enda liv i denna öken är mitt ljuva minne av det Florens och min kärlek som en gång för länge sedan var.

Federigo av Montefeltro (en gammal man) God morgon, käre gosse.

Giuliano Ädlaste välgörare, du gjorde allt för mig, gav mig en fristad, räddade vårt Florens undan många krig och var en bättre vän för Florens än vad vi förtjänade. Du verkar god idag.

Federigo Vi har en ny och ansedd gäst hos oss idag.

Giuliano En annan landsflyktig som jag?

Federigo Det kan man kanske säga. Han är florentinare.

Giuliano Vem är det?

Federigo Gissa. Han gick frivilligt i landsflykt tidigt och har varit verksam mest hos Ludovico Sforza i Milano.

Giuliano Det kan bara vara Leonardo, född i Vinci.

Federigo Det är han.

Giuliano Vad gör han här?

Federigo Han är på väg till Florens. Han fick lämna Lombardiet när kung Karl den åttonde kom dit med kriget, vilket ju välsignat hela världen sedan dess med franska sjukan.

Giuliano Är han då på flykt från franska sjukan?

Federigo I viss mån. Han har ej satt sin fot i Florens nu på arton år.

Giuliano Och han är på väg dit?

Federigo Ja.

Giuliano Då måste jag få träffa honom.

Federigo Självklart.

Giuliano Går det genast?

Federigo Han står utanför och väntar.

Giuliano Släpp genast in honom till mig.

(Federigo tillmötesgår honom med en enkel gest, går bort och öppnar dörren för Leonardo.)

Federigo Ni är väntad.

Leonardo Tack, ers excellens. *(stiger in.)* Giuliano de'Medici, om jag ej tar fel. *(går emot honom.)*

Giuliano Vår ädlaste och skönaste hantverkare från Florens, om jag ej tar fel! *(går hjärtligt emot honom och omfamnar honom.)* Vi är bröder i exilen!

Leonardo Ni har åldrats, Ser Giuliano.

Giuliano Sorgen över att ej mer få vara hemma i min fars imperium och styra det har gjort mig till en sjuk förtvinad gammal man.

Leonardo Än är ni redigast i släkten Medici.

Giuliano Jag hoppas det, ty vi har aldrig givit upp. Vi måste återkomma. Annars är det ute med vårt Florens.

Leonardo Epoken Savonarola är åtminstone förbi.

Giuliano Den fanatikern förstörde allt med sitt oblikdeliga hat, sitt mindervärdeskomplex och sin grymhet.

Leonardo Han var som Muhammed.

Giuliano Men dessutom ful. Hur kunde Florens tolerera honom?

Leonardo Det var det som Florens inte kunde alltför länge.

Giuliano Nå, det värsta är förbi, och jag får höra att det alltjämt existerar florentinare som vågar sig tillbaka till den galna staden, däribland en så gudabenådad målare som ni.

Leonardo Jag har ej varit där på arton år.

Giuliano Men om en sådan återvänder finns det hopp, och jag vill underblåsa det. Säg, vill ni acceptera ett intimt och känsligt uppdrag?

Leonardo Ser Giuliano, ni känner mig. Ni vet att jag är känd för att ej någonsin fullborda något uppdrag. Ni kan engagera mig på egen risk.

Giuliano Jag tror att detta just kan vara någonting för er. Jag vet att ni är misantrop och hatar mänskorna, men denna mänska kan ni inte hata eller ens förakta. Hon om någon tror jag att kan till och med få er kallsinnighet att smälta.

Leonardo Handlar det om ett porträtt?

Giuliano Ja, en ung dam på tjugofyra år.

Leonardo Vem är hon?

Giuliano (*drar sig något tillbaka, undviker ögonkontakt*) Hon var den jag älskade. Hon var mitt enda liv på den tid då vi alla ännu kunde leva. Det var äkta kärlek, och jag gjorde henne havande. (*reser sig igen.*) Vi gjorde allt för henne, och jag fann åt henne just den rätta mannen: en erfaren änkling, mild och god, som aldrig skulle göra henne något illa. De blev gifta, han kom aldrig nära henne, men hon födde honom barnet, som var mitt. Det var en dotter. När vi blev fördrivna inträffade hennes nedkomst, och det blev ett missfall: dottern dog. Men hon, min älskade, mår ännu väl i tryggt och säkert äktenskap med en av Florens äldsta trognaste trojänare.

Leonardo Och ni vill att jag målar henne av sentimentala skäl?

Giuliano Min gode vän, det skulle bli av oerhörd betydelse för mig och Florens. Jag betalar vad ni vill. Säg bara vilket fantasipris ni behagar. Men det viktigaste är, att det porträttet skulle bli symbolen för att denna kärlek ännu håller, att förbindelsen fortfarande är levande.

Leonardo Jag skulle alltså vara en sorts kopplare.

Giuliano Har ni då kunnat bli en sådan cyniker? Nåväl, jag står för sanningen, benämni mitt uppdrag åt er som en kopplares, men tänk på att det är ett själsligt uppdrag, och att damen är en mor som har förlorat all sin kärlek och sitt enda barn.

Leonardo Ser Giuliano, vad ni ber mig om är inget mindre än ett heligt uppdrag, och jag skall fullgöra det, om så det blir den enda tavla som jag någonsin fullbordar.

Giuliano Så jag har då lyckats att beveka er?

Leonardo Giuliano, jag är rörd av er och Florens, och jag känner mig välsignad av att ni och Florens tycks behöva mig.

Giuliano Jag behöver det porträttet för att kunna leva. Far blev mördad långsamt gradvis av den världs osalighet och själviskhet vi lever i, men jag vill överleva den och klara mig igenom den med bibehållen kärlek. Bara ni kan hjälpa mig. Allt prästerskap och kyrklighet är värdelöst mot denna enda tjänst som ni kan göra mig.

Leonardo Vem är hon?

Giuliano Monna Lisa Gherardini del Giocondo.

Leonardo Hon?

Giuliano Ja.

Leonardo En av Florens renaste och mest ärbara kvinnor!

Giuliano Ja.

Leonardo Och hennes man gick med på att bli hennes make fastän hon var havande?

Giuliano Helt frivilligt och utan övertalning. Han var redan änkling och för andra gången och försökte glömma att han kände sig för gammal.

Leonardo Ja, jag minns den gode gamle mannen, en hårt arbetande tjänare för Florens. Giuliano, genom detta uppdrag kanske ni har räddat mig och gjort mig mänsklig.

Giuliano Leonardo, jag förstår ej vad ni menar.

Leonardo Vi får se. Men döm mig inte förrän ni får se porträttet.

Giuliano Jag har alltid litat på en konstnär, Leonardo.

Leonardo Ja, det har ni medicéer alltid gjort. Men jag var kanske minst av alla era tillbedda konstnärer en man kunde lita på.

Giuliano Det här är ett förtroendeuppdrag. Betänk att jag, er uppdragsgivare, är en som lever tragiskt i exil.

Leonardo Giuliano, den exilen skall ej räcka länge till. (*bugar sig och går.*)

Giuliano En märklig människa och konstnär. Jag kan bara hoppas att han verkligen tar mig på allvar och mitt uppdrag, så att jag får återse min käresta åtminstone på bild.

Scen 5. Florens.

Lisa Varför lät jag mig övertalas av min man? Vem kan det gagna att riva upp mitt förflutna och göra mig galen igen av min sorg? Men han är min kusin, och även om vår kärlek var omöjlig och förbjuden kan jag inte säga nej till honom. Giuliano, du är och förblir mitt öde. – Visa in målaren till mig. (*Leonardo visas in.*)

Ni ser inte ut som en målare.

Leonardo Min nådigaste fru, låt inte skenet bedra er. Jag är bara en enkel målare som på uppdrag av er allernådigaste kusin Giuliano de'Medici kommit till Florens enkom för att föreviga er och er själ genom en målares ringa medel. (*bugar sig djupt.*)

Lisa Det är någonting falskt över er, mästare Leonardo. Ni gör er till. Ni klär ut er som en furste och gör ändå anspråk på att vara en enkel målare, medan alla era överdådiga företag hittills har misslyckats.

Leonardo Ni föraktar mig.

Lisa Nej, jag förstår mig bara inte på er.

Leonardo Det gör ingen.

Lisa Därför är ni intressant.

Leonardo Ni smickrar mig.

Lisa Nej, jag försöker vara ärlig, och jag ber er göra samma försök. Vad menade Giuliano egentligen?

Leonardo Jag är tillräckligt gammal för att veta vad som hände i Florens på den tiden, Monna Lisa. Giuliano älskade er djupt, och ni var hans enda älskade. Han har aldrig glömt er. Jag vet att er kärlek var äkta och ömsesidig, och därför gick den lätt för långt. Att få er gift med Ser Gherardini del Giocondo så fort ni förstod att ni var havande var det enda, det yppersta och det sista han kunde göra för er emedan ni var kusiner. Jag kan se på er att ert äktenskap inte har varit olyckligt.

Lisa Min man har alltid behandlat mig väl och aldrig kommit mig vid.

Leonardo På er egen begäran?

Lisa Av respekt för mig och min önskan, efter att jag förlorade mitt barn.

Leonardo Ni är bara 24 år och alltjämt ung och skön.

Lisa Många menar att jag borde ta mig älskare. Det kan jag inte göra mot min man. Jag har alltid bara haft en enda älskare.

Leonardo Ert porträtt hos Giuliano och er kunskap om att han har det kan få er kärlek att bestå.

Lisa Är det Giulianos avsikt?

Leonardo Ni bad mig vara ärlig. Svaret är ja.

Lisa Då får han på porträttet inte se mig som jag är. (*tar lugnt av sig alla smycken och hårprydnader, så att håret blir utslaget.*)

Tror ni jag blir bra så här för Giuliano?

Leonardo Det räcker, Monna Lisa. Beröva er ingenting mer för en målare. Ni är redan tio år yngre.

Lisa Så här kommer Giuliano åtminstone att känna igen mig. Känner ni er inte som en kopplare?

Leonardo Min fru, jag har aldrig känt någon så hedervärd kvinna som ni.

Lisa Men jag har hört mycket om er. Ni lär vara alltför tolerant.

Leonardo Jag är florentinare. Det ligger i Florens natur. Dessutom är jag bara en bastard.

Lisa Det låg i Florens natur, borde ni säga. Det lyckliga Florens dog med Giulianos far, vars idealiska Florens våldtogs av Savonarola.

Leonardo Så ser jag det också.

Lisa Blev ni fördriven från Florens eller flyttade ni frivilligt?

Leonardo Man kan säga både och.

Lisa Blev ni inte anmäld för sedlighetsdomstolen?

Leonardo Två gånger. Andra gången togs det inte på allvar. Det låg bara avundsjuka bakom det. Lorenzo il Magnifico såg till att det glömdes bort. För honom var alla konstnärer heliga, i synnerhet Botticelli och jag.

Lisa Botticelli föll för Savonarola.

Leonardo Och efter den anonyma anklagelsen mot mig blev det olidligt för mig att fortsätta i Florens. Jag flyttade bort emedan jag aldrig fick veta vem min fiende var. Och Verrocchio, min mästare, flyttade till Venedig.

Lisa Dessa sedlighetsfanatiker är världens tråkigaste människor. Om man inte är sedlig av naturen borde man åtminstone få vara osedlig av naturen.

Leonardo Ni är sedligheten själv.

Lisa Och ni är osedligheten.

Leonardo Inom strikta former. Aldrig mer skall någon få rota i mitt sexualliv. Det beslutet fattade jag efter mina två månader av rannsakan som 24-åring. Aldrig mer har jag gått i säng med någon efter det, och jag blev vegetarian.

Lisa Men ni har älskat?

Leonardo Bara oantastligt.

Lisa Vad ni måtte vara torr. Det tror man inte när man ser er. Hade ni inte åtminstone en moder?

Leonardo Min familj var en katastrof. Min far begick bara misstag, och ett av dem var jag. Min mor, en enkel kvinna, glömde han nästan genast. Jag älskade min fostermor Albiera, men hon dog när jag var tolv. Min far skaffade sig genast nya kvinnor och nya barn, varvid jag blev överspelad. En oönskad bastard utan familj – hur kunde en sådan någonsin lita på kvinnor?

Lisa Likväl har ni känt många, alla Ludovicos, till exempel, i Milano.

Leonardo En stor man utan grund för sin storhet. Jag utforskade hans kvinnor men kände dem aldrig.

Lisa Därför känner ni Kvinnan.

Leonardo Därför vill jag måla er.

Lisa Och avsluta porträttet?

Leonardo Ja, för en gångs skull.

Lisa Och ge det åt Giuliano?

Leonardo Det är hans innan det är målat.

Lisa Jag önskar nästan ni fick behålla det, ty ni har mycket att lära er av mig.

Leonardo Om kvinnan?

Lisa Om kvinnans själ.

Leonardo Jag har alltid misstänkt att hon ägde en själ.

Lisa Ni låter avundsjuk. Tror ni inte mannen har en själ?

Leonardo Ett intressant ämne. Mannen har vanligen en själ och försöker därför begrava den under laster och brutalitet, men han lyckas aldrig i längden. Kvinnans högsta strävan är att odla just sin själ, vilket är så svårt för henne då hon ständigt kränks av mannens laster och brutalitet. Båda förlorar sin själ i ett lyckligt samlag men finner därmed en ny själ genom det tillkommande barnet, varvid båda räddar sin själ. Därför är det så viktigt att ett samlag är ömsesidigt, frivilligt och ej brutalt eller oestetiskt.

Lisa Kan ett samlag vara estetiskt?
Leonardo Där har vi kruxet. Av alla människans oestetiska förehavanden är det det allra fulaste, om man ser det sakligt i dagsljus hur det går till. Men med mörker under lakan kan man bortse från den oestetiska synen och i stället bara se det ur känslornas synpunkt. Bara då kan ett samlag bli vackert.
Lisa Mäster Leonardo, ni är rätt man att måla mitt porträtt.
Leonardo Jag tackar för den äran.

Scen 6.

(Giuliano de' Medici hemma i sitt palats i Florens, furstligt klädd, helt återupprättad, inför sitt porträtt av Monna Lisa.)

Giuliano Allt har vi förlorat, och allt har vi fått tillbaka. Ändå har den artonåriga exilen kostat mer än vad all världen kan erbjuda oss. Min bror förlorade sitt liv, om ock min andre bror blev påve. Nu står jag vid Florens roder i min faders ställe, tyngd av maktens gruvlighet och ansvar och förpint av den, liksom min fader *Il Magnifico*, till dödlig sjukdom. *(hostar)* Men det svåraste av allt är detta att behöva skiljas från min älskade. Du var min enda kärlek, Monna Lisa, och jag var dig trogen ända till idag. Nu kräver politiken att jag gifter mig med Filiberta av Savojen, och jag kan ej ta dig med in i mitt äktenskap – det skulle kränka min gemål. *(En page inträder.)*

pagen Mästaren är här, ers nåd.

Giuliano Be honom komma in.

På något sätt förkroppsligar vår Leonardo hela denna tid med dess absurda skeenden. Han växte upp hos oss, och medicéerna har aldrig svikit honom. Ludovico i Milano med sitt överdådiga pompösa hov var inte seriös och blott en narr i jämförelse med oss.

(Leonardo inträder.)

Leonardo Ni har kallat mig, ers nåd. Här är jag.

Giuliano Käre Leonardo, jag har mitt livs mest smärtsamma plikt framför mig.

Leonardo Är jag avskedad?

Giuliano O nej, det är långt värre än så. Jag ska gifta mig.

Leonardo Jag vet. Men i er mogna ålder efter alla prövningar är det väl något angenämt?

Giuliano Det svåra är att jag ej kan ta med mig i mitt äktenskap ert utsökta porträtt av Monna Lisa.

Leonardo Varför inte det? Det är ju bara ett porträtt?

Giuliano Hon var min älskade, och det är inte bara ett porträtt. Hon är ju den jag älskade som hon såg ut just när vi älskade som mest. Min vän, du lyckades med det otroliga konststycket att få henne avbildad som jungfru, fastän hon var gift och hade haft en svår förlösning.

Leonardo Det var så hon ville ha det själv.

Giuliano Och det gör denna målning till långt mer än bara ett porträtt. Jag kan ej ta den risken att min hustru drives till svartsjuka av porträttet.

Leonardo Jag förstår.

Giuliano Och därför återgår det rätteligen till dess skapare.

Leonardo Ni ger mig Monna Lisa?

Giuliano Hon är säkrast i sin faders händer. Du kan bäst förvalta tavlan och ge henne all den vård som hon förtjänar. Leonardo, du är den mest opålitliga av världens samtliga konstnärer, men i detta fall är du den ende jag kan lita på. Jag anförtro dig henne och min hemlighet.

Leonardo Jag har aldrig svikit någon medicé.

Giuliano Och aldrig har vi svikit dig. Min far var den som frälste dig från sedlighetsdomstolen, ty han visste, att det enda som berättigade medicéernas totala makt i Florens var vårt heliga förbund med skönheten, som aldrig fick riskeras. Du är mer än någon en bekräftelse och lön för att vi visat skönheten och konsten en osviklig trohet. (*tar ner tavlan.*) Varsågod. Må detta stanna oss emellan.

Leonardo Givetvis.

Giuliano (*till tavlan*) Farväl, min älskade. Men något säger mig att du nu är i bättre händer än jag själv. (*hostar.*)

Leonardo Ser Giuliano, är ni inte frisk?

Giuliano En vemodig och grym exil i arton år har satt sin stämpel. Jag är en förlorad man, maestro Leonardo, men jag hinner gifta mig. Men när jag har gått bort kan medicéerna tyvärr ej längre skydda dig. Då skall min hustru taga hand om dig, och hon beger sig troligen tillbaka då till Frankrike, sitt hemland. Hennes konung Frans den första kan utveckla sig till något av en riktig furste. Sök hans tjänst, men troligen blir du erbjuden den av honom.

Leonardo Ni har nog tänkt igenom all min korta framtid.

Giuliano Ni är inte ung men heller inte gammal. Är ni redan 60?

Leonardo Sextiotre.

Giuliano Då har ni säkert ännu tjugo år. Kom väl ihåg mig, Leonardo, mest för Monna Lisas skull.

Leonardo Er hemlighet skall alltid vara intakt i mitt hjärta.

Giuliano Tack. Det är det viktigaste och det enda jag begär. Farväl, min vän.

(*Leonardo bugar sig djupt och går med porträttet.*)

Där gick mitt liv ifrån mig. Kom nu snart, o död, och fräls mig från den roll i livet som jag aldrig velat spela. (*hostar och går ut.*)

Akt II scen 1. Amboise.

Francesco Melzi Mästaren är sjuk och tynar bort, men det går långsamt, ty han är en stark natur. Han blev ej sjuk för första gången i sitt liv förrän han kommit över sextio, men den första knäcken följdes av ett antal, och nu är han helt paralyserad på sin högra sida. Jag kan inte fatta varför kungen vill besöka honom nu.

(*Frans seglar in, en lysande sprätt med stor vitalitet.*)

Frans Hur mår vår käre mästare?

Melzi Han vill helst inte visa sig.

Frans Det här är något annat. Jag har upptäckt ett otroligt mänskligt fenomen, som han kan vara intresserad av, då han är nästan likadan. Kom hit, Michel.

(*Michel kommer blygt in, en försiktig yngling.*)

Det här är en student som kommit på besök till Amboise blott för att få ett råd av mästaren. Jag ber dig, gode Melzi, ja, Francesco, jag befäller dig att störa honom.

Melzi Jag hör redan att han kommer stapplande.

(*Leonardo i sin gamla skepnad, delvis förlamad, kommer in med möda.*)

Leonardo Jag hörde kungens röst.

Frans Min vän, (*omfamnar honom hjärtligt.*) förlåt mig att jag stör din ålderdom, men detta är ett helt unikt fall.

Leonardo Vad vill du med denne gosse?

Frans Han kom hit blott för att träffa dig och gav sig inte förrän jag gav honom lov.

Leonardo Vem är han?

Frans En student som tvekar inför vilken bana han skall välja i sitt liv.

Leonardo Hans ögon lyser av intelligens och klarsyn. Lämna oss allena.

Frans Kom, Francesco. Låt genierna få ha ett hemligt samtal. (*går med Francesco.*)

Leonardo Säg mig vad du heter.

Michel Nostradamus.

Leonardo Och ditt förnamn är Michel. Vad kan jag göra för dig?

Michel Visa mig en väg i livet.

Leonardo Vad har du för fallenhet?

Michel Jag fruktar för min egen farliga begåvning. Jag är jude, astrolog, fritänkare och skulle lätt bli bränd som kättare om det kom fram att jag omfattade Kopernikus astronomi.

Leonardo (*lägger armen om honom*) Då är du en av oss. Var inte rädd. Håll bara tyst. Slå vakt om vad du vet, och låt det helt naturligt bli en vetenskap. Förkovra dig i lärdom, ingenting är heligt utom säker kunskap, och var noga med att inte låta farlig kunskap komma i oansvariga händer. Ansvarslösast här i världen är varenda en som tror sig äga makt.

Michel Så det är därför ni skriver allting baklänges.

Leonardo Hur vet du det? Har du sett mina skrifter?

Michel Nej.

Leonardo Hur kan du veta det då?

Michel Jag bara visste det. (*lägger handen för munnen av ren förskräckelse.*) Förlåt mig, store mästare! Det är just faran med mig! Jag vet för mycket utan att ha fått veta det! Jag bara vet det! Jag ser saker som ingen annan ser. För mig är det självklart, men ingen fattar hur jag kan se det.

Leonardo Min vän, var försiktig. Tag inga risker. Du nämnde att du även är astrolog. Kan du då se in i framtiden?

Michel Det är just det jag är mest rädd för.

Leonardo Då har du den farligaste av alla förmågor. Min vän, säg aldrig sanningen rent ut. Det är det bästa råd jag kan ge dig. Låt din begåvning mogna lugnt och säkert under outtröttliga studier och inhämtande av kunskap. Ingen fästning i världen är så säker som riktig kunskap. Men i kunskapen finns även en livsfarlig fälla. Man kan bli förmäten och få förakt för mänskligheten. Det var mitt livs största misstag. Jag satte vetenskapen över mänskligheten, och det hämnade sig tusenfalt. Man kan aldrig som människa bryta sig ut ur ramen för det rent mänskliga med all dess felbarhet. Om man försöker göra det slår Gud obönhörligt tillbaka i form av ett oblidkeligt öde, som man aldrig kan kontrollera själv, om man lämnat det mänskliga bakom sig.

Michel Vad är då det mänskliga?

Leonardo Barmhärtighet. Medmänsklighet. Medlidande.

Michel Då skall jag bli läkare.

Leonardo Det låter klokt. Ju större en begåvning är, desto svårare blir hans balansgång genom livet, och desto nödvändigare denna svårighet.

Michel Balansgång mellan vad?

Leonardo Mellan å ena sidan begåvningens krav och å andra sidan hänsyn till mänskligheten.

Michel Det låter svårt.

Leonardo Det är svårt.

Michel Men ni har redan hjälpt mig. (*intimare*) Tror ni jag kan smita ut utan att kungen märker det? Jag vill helst inte mera se honom.

Leonardo Pröva bakdörren där. Var tyst och försiktig och ta inga risker.

Michel Tack, du utomordentlige mästare! (*smiter*)

Frans (*bryter in*) Vad håller ni på så länge för? Jag orkar inte vänta längre! (*upptäcker att Nostradamus försvunnit*) Var är den unge begåvningen?

Leonardo Jag skickade hem honom. Jag rådde honom till en enkel läkarutbildning, och det tänker han satsa på.

Frans Bara läkare! Men han är en utomordentlig astrolog!

Leonardo Astrologi är bara bluff och självbedrägeri. Glöm det fusket, ers majestät. Det har ingen vetenskaplig grund.

Frans Ni vet alltid bäst, mästare, och jag hoppas ni gjort rätt även i detta fall, men jag är inte så säker. (*går*)

Leonardo Francesco, för mig till min säng. Det är dags att dö nu, ty jag är en långt liden afton, och jag har sett nästa dags säkra gryning.

Melzi Nostradamus?

Leonardo Ja, men låt det stanna mellan oss. Ingen får någonsin veta att jag hade någonting med Nostradamus att göra.

(*Melzi hjälper den åldrige stapplande Leonardo ut.*)

Scen 2. Kardinalkollegiet i Rom.

kardinal 1 Mina herrar, vi har problem.

kardinal 2 Tala inte om det.

kardinal 3 Det är ingen nyhet, monsignore. Vi har alltid problem.

kardinal 1 Ja, men denna gången är det värre än vanligt, ty det är en helt ny sorts problem.

kardinal 2 Kan det vara värre än vad det är när det är som vanligt?

kardinal 3 Det vanliga är väl att problemen alltid blir värre hela tiden.

kardinal 1 Detta är allvarligt, mina herrar, och ingenting att skämta om.

kardinal 3 Vem har skämtat? Kan ni se någon av oss le?

kardinal 1 Nej, men ni försöker avfärda problemet som en bagatell utan att ens ha hört vad det rör sig om.

kardinal 2 Ni har ju inte talat om det.

kardinal 4 Kardinal Scorsese, ni kommer ju aldrig till saken.

kardinal 1 Nej, för ni bara pratar bort den hela tiden!

kardinal 2 Vi pratar inte bort någonting. Det är ni som inte säger något.

kardinal 3 Säg nu äntligen vad ert problem handlar om.

kardinal 1 Mina herrar, Nikolaus Kopernikus är död.

kardinal 2 (*frågande till de andra*) Vem är Nikolaus Kopernikus?

kardinal 3 Har någon här hört talas om honom?

kardinal 4 Är han kardinal?

kardinal 1 Nej, mina herrar, han var astronom.

kardinal 2 Då är det väl ingen som saknar honom?

kardinal 3 Vad är en astronom? Är det någon sorts astrolog?

kardinal 4 Kom bara inte och säg att ni har låtit en astrolog komma undan med livet utan att få honom bränd på bål.

kardinal 1 Det är just det som är katastrofen. Men det är bara halva katastrofen.

kardinal 3 Är det då så fasligt att någon kättare inte blir bränd på bål? Vi bränner ju så många andra.

kardinal 1 Denne om någon borde ha blivit bränd. Men vi upptäckte det för sent.

kardinal 2 Vad har han gjort?

kardinal 1 Han har skrivit en bok.

kardinal 2 O fasa! (*Alla förfasar sig.*)

kardinal 4 Många skriver böcker. Varför var denna värre än andra?

kardinal 1 Nikolaus Kopernikus lär strax före sin död ha låtit publicera en bok som framför den farliga tanken att solen inte kretsar kring jorden utan jorden kring solen.

kardinal 3 Men det är ju vansinne!

kardinal 4 Man är inte kättare för att man är vansinnig. Vansinne är en sjukdom, inte en heresi.

kardinal 1 Det farliga är just att denne vansinnige man lyckades övertyga sin omgivning om att han inte var vansinnig.

kardinal 3 Var var han verksam? Jag hoppas det var långt härifrån.

kardinal 1 I Polen. Därför nådde vi honom inte.

kardinal 2 Jag förstår. Han hann publicera en heresi strax innan han dog så att han kom undan med det.

kardinal 1 Ja.

kardinal 4 Är det risk för att denna heresi kan sprida sig?

kardinal 1 Vi vet inte ännu. Men vi bör vara uppmärksamma på detta fall och vad det eventuellt kan leda till. Det mest betänkliga av allt är att denne astronom lär avsiktligt ha publicerat sin bok strax innan han dog just för att vara säker på att kunna komma undan med sin heresi.

kardinal 3 Överlagd och systematiserad heresi med andra ord.

kardinal 1 Just det.

kardinal 2 Det farligaste av allt.

kardinal 4 Var det kättarens avsikt att underminera kyrkan?

kardinal 1 Vi vet ännu inte. Lyckligtvis lär boken föra ett dunkelt och mångtydigt språk, så att dess heresier är väl maskerade och bara kan förstås av dem som läser mellan raderna.

kardinal 3 Ett väl planerat försåt med andra ord, ett subversivt bakhåll mot kyrkan maskerat i koder och gåtor.

kardinal 1 Precis, det som vi har skäl att frukta mest av allt.

kardinal 5 Därför att alla riktiga kättare begagnar sig av den metoden.

kardinal 3 Vad kan vi göra åt saken?

kardinal 1 Ingenting. Vi kan bara avvakta och se vad som händer. Har vi tur blir det inget mera väsen av saken. Har vi otur tar andra kättare upp Kopernikus farliga idéer.

kardinal 4 Vi är varnade och på vår vakt. Inga kättare kan överraska oss med vår vigilans.

kardinal 1 Ni är varnade. Akta er för astronomer.

kardinal 2 Är de farligare än kättare?

kardinal 1 Ja, om de blir för många. En är mer än nog.

kardinal 3 Och han är död.

kardinal 1 Men inte den skada han vållade, då han hann skriva en bok. En bok kan vara farligare än en människa.

kardinal 4 Vi kan bränna böcker liksom vi kan bränna människor.

kardinal 1 Ja, mina herrar, det är väl essensen av min varning. Vi måste bereda oss på att bränna fler människor och framför allt böcker.

kardinal 3 En lätt sak. De brinner bra.

kardinal 1 Ja, men saken kan inte avfärdas så lätt. Nåväl, det var allt, mina herrar.

(Kardinalerna bryter upp.)

Scen 3. Montpellier.

läkare 1 Pestens härjningar är fruktansvärda.

2 Ja, aldrig förr har vi behövt tömma så mycket blod ur folk.

1 Och skam till sägandes så finns det ingen annan bot.

2 Det är problemet. Gud dödar, och vi har bara att finna oss i det. Men en dag skall vi finna boten.

1 Det tror du?

2 Alldeles bestämt.

1 Ja, sedan kanske, när allt ruttet mänskligt blod i världen har runnit ut i sanden.

Faust (dyker upp) God morgon, mina herrar. Är hospitalet fullt?

2 Alldeles fullt.

Faust Jag är en läkare från utomlands. Jag undrar bara hur mycket pesten har spridit sig.

1 Den griper ännu omkring sig. Vi har ingen kontroll över situationen. Varifrån kommer ni?

Faust Från Tyskland.

2 Jag tror inte pesten kommer ända till Tyskland. Den brukar stanna söder om Alperna.

Faust Men för 150 år sedan drabbade den hela Europa.

1 Det var då det. Sedan dess har mycket hänt inom läkekonsten.

Faust Så ni tror på att försvara livet mot döden?

2 Varför är man annars läkare?

Faust Jag är äldre än ni, och jag har sett flera pestepidemier. Läkaryrket har en baksida. Man kommer i kontakt med människan alltför nära och lär känna henne för väl. Därav blir man realist och cyniker.

1 Det kan man motbalansera med humanism.

Faust Vad är humanism?

2 Att vara mänsklig.

Faust Är människan värd att man är mänsklig mot henne?

1 Vad menar ni?

Faust Se på alla dessa krig, alla dessa politiska galningar som fördärvar mänsklighetens värld, denna universella egoism och hänsynslöshet hos människan, hennes obotliga låghet och egoism. Naturligtvis skall man som läkare bota en patient om man kan, men jag är realistisk nog att välkomna alla dödliga världsepidemier, i synnerhet pesten.

2 Då är ni omänsklig.

Faust Är jag? Se hur människan förstör naturen. Se hur vanvettigt hon brukar sin kunskap till att föra krig och idka tortyrmetoder mot individen genom inkquisitioner och kättarförföljelser. Jag älskar den fria individen, men för att hon skall få överleva är jag beredd att offra 90 procent av mänskligheten, det är alla mänsklighetens rötägg.

1 (till 2) Den här doktorn vore något för Michel att diskutera med.

2 Kalla på honom. (1 går ut.)

Så ni vill offra mänskligheten för de få lyckliga undantagens skull?

Faust I brist på större pestepidemier är det bästa som hänt världen på sistone den franska sjukan.

2 Men det är en förfärlig sjukdom.

Faust Jag ser den som ett lämpligt straff för människans låga moral. Huvudsakligen promiskuösa blir drabbade.

1 (kommer in med *Nostradamus*) Kollega, jag har här en intressant ung kandidat för er att förklara er närmare inför.

Faust (presenterar sig) Doktor Faust från Prag.

Michel Michel de Nostradamus.

Faust Ni är ännu inte färdig läkare?

2 Nej, men han arbetar hårdast av alla kandidater.

Faust (hånfullt) För mänsklighetens överlevnad?

Michel För lindrandet av lidanden.

1 Doktor Faust här anser att större delen av mänskligheten borde utrotas för att de få ordentliga mänskorna ska överleva bättre.

Michel Och hur gör ni distinktionen?

Faust Jag medger att den måste bli ganska godtycklig.

Michel Problemet med er tes är att det är omöjligt att offra större delen av mänskligheten godtyckligt utan att många goda stryker med och många onda lyckas överleva med den goda minoriteten. Man kan inte rensa ondskan från mänskligheten annat än individuellt.

Faust Man kan inte skona de onda för de få godas skull. Tänk på Abraham och Lots familj i Sodom och Gomorra.

Michel Ni är inte realistisk. Det är just de onda som gärna skulle offra större delen av mänskligheten. När människor dör i krig och epidemier är den stora majoriteten offer oskyldiga, enkla människor, medan de ansvariga, kungar, furstar och generaler, vanligen lyckas hålla sig utanför slakten. Detta är problemet: de onda offerar, och de goda offeras. Så är det alltid när några få beslutar mångas undergång.

Faust Så därför får vi trösta oss med och lita till den Högstes godtycke genom epidemier som pest och franska sjukan.

Michel Till följd av sådant godtycke, som även drabbar goda, skapade Gud läkaren.

Faust (skrattar) Ha-ha-ha! Ja, bekämpa ni pesten i godan ro genom åderlåtning och koppning och töm alla era patienter på blod! Det kommer ni långt med! Epidemin gör sin fullständigt godtyckliga räfst ändå!

Michel (till 1 och 2) Herrar läkare, jag har funnit lösningen.

1 *Michel* har fått en idé.

Michel Gud har sänt oss denne omänskliga läkare enkom för att visa oss vägen. Upphör genast med all koppning och åderlåtning. Det är inte blodet som är sjukt, ty själen finns i blodet. Genom att tappa patienter på blod påskyndar vi bara deras död.

2 *Michel*, detta är mot allmän praxis.

Michel Ni ska få se att jag har rätt. Patienten har större chans att överleva om man lämnar henne i fred från ingrepp.

1 Du får hela läkarkåren mot dig.

Michel Det spelar ingen roll! Den kommer att ge mig rätt med tiden!

2 Du är bara en kandidat.

Michel Pröva detta recept i alla fall! Se om det inte får resultat! Åderlåtning är bara för folk som är för friska och har för mycket blod, men pestsjuka lider aldrig av någon välfärdssjukdom. De är angripna av något annat.

Faust Pröva er unge läkares idé och låt fler patienter dö.

Michel Du falske läkare, du vet ingenting om människan. Du är en gammal cynisk egoist som bara kan fördärva mänskligheten.

Faust Den är redan fördärvad.

Michel Mina herrar, i mitt praktiserande skall jag aldrig mer ge någon en åderlåtning och allra minst en sjuk, och ni ska få se att det ger resultat! (*går*)

1 Jag måste säga att jag tror mer på Michel de Nostradamus än på er, doktor Faust.

2 Jag tror det är bäst ni återvänder till Prag.

Faust Kanske det. Jag hör nog hemma på dystrare breddgrader. Men märk väl, min ärlighet är alltid rak och aldrig illa menad.

1 Åk hem till era protestanter, som med er vill vända upp och ned på hela världen.

Faust Jag skall ej besvära er mera. (*går*)

2 Låt oss pröva Michels idé. Om den fungerar kan vi inte förlora på det.

1 Patienterna dör ju ändå. Om vi kan rädda dem är det värt att gå emot hela läkarkåren.

2 Saken är klar. (*de går.*)

Scen 4.

fadern Min son, är det verkligen klokt att utmana etablissemangen?
Michel Jag vet att jag har rätt, och jag har framgång.
modern Han har tagit sin examen, käraste, och han har framgång på hospitalet.
fadern Allt det där är bara bra, men just för att det är så bra har vi inte råd att utmana ödet och kanske förlora allt! Vi kan aldrig glömma att vi bara är judar! Fastän far konverterade till den katolska kyrkan slipper vi aldrig den stämpeln! Se hur det går i Spanien för konverterade judar som bevisas en gång ha varit judar! De halshuggs, stryps eller bränns och det utan laglig rättegång!
Michel Far, hur kan jag äventyra familjen?
fadern Du kan ha rätt. Du kan få rätt. Du kan bli uppmärksammad. Du kan vinna berömmelse. Du kan väcka avund och få hemliga fiender. Ingenting är farligare för en jude än att bli uppmärksammad och berömd.
Michel Och kan de väl i så fall röra er? Är det inte bara mitt eget liv jag satsar?
fadern Du har dina efterkommande att ta hänsyn till. Du är trolovad och kommer säkert att få barn. Kan du riskera deras framtid med att riskera din egen?
Michel Jag menar att jag inte riskerar den.
fadern Det är det du inte vet!
modern Ta det försiktigt, käraste. Michel vet nog vad han gör.
fadern (lugnar sig) Jag ber dig bara att ta det försiktigt. Tag inga risker. Var medveten om att du kan ha okända fiender bakom dig överallt var du än går. En jude är aldrig säker för icke-judar.
modern Du sätter skräck i honom.
fadern Nej, jag lär honom ett stycke realism.
Michel Jag ska vara försiktig, far.
fadern Det är allt vad jag begär.
Michel Allt vad jag begär är att få rädda liv som läkare. Det kan aldrig någon ha någonting emot.
fadern Alla har något emot något som är för bra. Det är *den* risken du tar.
Michel Jag är inte rädd.
fadern Det är kanske just ditt största fel.
modern Glöm bort att vi är judar, Michel, och glöm att vi någonsin varit det, och allt skall säkert gå dig väl.
Michel Jag glömmar aldrig något, mamma, och allra minst något som man försöker få mig att glömma. (*går*)
modern Vad skall det väl bli av detta barn?
fadern Han är en alltför god jude. Det är det som är problemet. Vi kan bara överleva som sådana under omsorgsfull förklädning. Det är bara att hoppas att han är klok nog att ta på sig en falsk roll för att den sanna må kunna komma till rätta.

Scen 5. Vid hustruns dödsbädd.

hustrun Min älskade, det är inte ditt fel.
Michel Jag vet, men det är orättvist!
hustrun Allt ont som sker kan man ha nytta av. All erfarenhet är god.
Michel Nej, du väna duva, förträng inte verkligheten med falska illusioner! Du har inte förtjänat att förlora dina barn! Jag har inte förtjänat att förlora min familj!
hustrun Jobs eviga protest. Den vittnar dock om livet.
Michel Du får inte dö, du min älskade, min enda sol i världen!

hustrun Det är bara pesten som tar oss. Den har tagit många fler än bara oss. Vi ingår bara i statistiken.

Michel Min älskade, du får inte dö ifrån mig!

hustrun Våra barn har redan dött. Jag följer dem. Du var Frankrikes bästa pestläkare. Men du är bara mänsklig. Du kunde bara bota andra, inte dina egna.

Michel O Gud, varför har du sänt mig denna katastrof!

hustrun Sörj oss inte. Allting har en mening. Gråt inte, Michel, och förbanna inte Gud. Han är oskyldig. Bara människan är skyldig.

Michel Om ni dör ifrån mig, när jag har räddat så många, hur kan jag väl då någonsin mer tro på livet eller lita på Gud?

hustrun Han är oskyldig. Bara mänskligheten själv är skyldig till alla människornas lidanden. (*dör*)

Michel Nej! Nej, min hustru, nej! Lämna mig inte! Förbannelse över Gud! Förbannelse över mänskligheten! Förbannelse över mig, som ännu lever, och som måste leva vidare! Förbannelse över livet!

Leonardo (visar sig diffust som vålnad) Nej, Michel de Nostradamus, inte så. Du har bara funnit dig själv, även om det är den mest smärtsamma av alla upptäckter.

Michel Vem är du?

Leonardo Du uppsökte mig en gång för att få råd. Men pesten är inte Guds eller människans fel. Gud bara sover. Han tröttnar ibland på mänskligheten, och då sover han, medan han låter mänskligheten sköta sig själv och gå under genom sin egen brutalitet, men det går över. Gud kommer alltid tillbaka.

Michel Men varför min familj, du spöke, varför min hela familj!??

Leonardo Fråga inte mig. När Gud låter de onda förgås stryker alltid somliga goda med. Han kan inte döda onda utan att i misstag även goda går åt. Men det går över.

Michel När?

Leonardo När du är död och har följt mig.

Michel Dra åt helvete, maestro Leonardo! Du var bara en stor ytlig förförare och dilettant!

Leonardo Men jag gav aldrig upp utan strävade alltid vidare. Du är i färd med att ge upp. Det är det enda oförlåtliga i livet.

Michel Vad skall jag annars göra?

Leonardo Följ dig själv. Var konsekvent. Acceptera din ensamhet. Var sann. Och hämnas på den mänsklighet som berövade dig hustru och barn.

Michel Din omänskliga dilettant, skulle jag hämnas på mänskligheten för att Gud berövat mig hustru och barn?

Leonardo Vem skulle du annars hämnas på? Det är bättre att ge efter för sin bitterhet än att hålla inne med den.

Michel Jag önskar hela livet och mänskligheten åt helvete.

Leonardo Ge dem då det helvete de förtjänar.

Michel Men jag kan aldrig bli ond.

Leonardo Var då sann i stället. Ingenting är grymmare och ondare än sanningen. (*går*)

Michel En feberuppenbarelse eller bara fantasier? Men uppenbarelsen var sann. Jag kan ej hålla inne med min bitterhet. Den måste ut och förgifta hela världen och historien. Allting annat här i livet ter sig meningslöst för mig. (*kollapsar vid sin hustrus lik.*)

Scen 6.

Julius Caesar Scaliger Jag beklagar sorgen, Michel.

Michel Det är som om hjärtat hade rivits ut ur kroppen på mig.

Scaliger Vad tänker du göra nu?

Michel Fortsätta arbeta.

Scaliger Det blir svårt.
Michel Hur så?
Scaliger Du får många patienter.
Michel Vad menar du?
Scaliger Vet du vad folk säger om dig? "Läkaren, som kunde rädda hela mänskligheten, kunde inte göra något för sin hustru och barn."
Michel Vart vill du komma?
Scaliger Det är bäst att våra vägar skiljs, Michel.
Michel Efter alla dessa år? Jag trodde att du var min vän.
Scaliger Det är jag fortfarande.
Michel Jag förstår. Ingen vill ha något med en olycksdrabbad att göra, inte ens hans bästa vän. Jag är som en spetälsk i själen, och helst borde jag gå med klämtande klocka, så att alla får sky mig där jag går fram.
Scaliger Ta mig inte för en cyniker, Michel, men det är inte bara din olycka. Du har fått en kallelse till Toulouse. (*räcker fram ett brev.*)
Michel Som läkare?
Scaliger Nej, som kättare.
Michel (*öppnar och läser*) "Härmed kallas Michel de Nostradamus, läkare, inför den heliga inkquisitionen i Toulouse för att svara på vissa frågor angående hans hållning i vissa farliga frågor." Det säger mig ingenting. Här finns inte ens någon anklagelse.
Scaliger Ändå betyder det bara en sak. Någon har angivit dig anonymt. Det räcker för inkquisitionen för att få dig att bekänna vad som helst under tortyr och sedan bränna dig offentligt på bål.
Michel Jag far aldrig till Toulouse.
Scaliger Jag vet. Men du kan inte stanna här. Du måste gömma dig. Dessutom har du blivit stämd inför rätta. (*överräcker ett annat dokument.*)
Michel Mera anonyma anklagelser?
Scaliger Nej, bråk med din hustrus familj. De vill ha tillbaka hennes hemgift. Men det värsta är att de utsprider det ryktet att du som läkare kunde ha räddat hennes och dina barns liv. Eftersom du inte gjorde det menar de att du är en mördare. Men en läkare vars patienter dör kan aldrig anklagas för mord på dem. Därför nöjer de sig med att få tillbaka hemgiften.
Michel Schack matt alltså?
Scaliger Det ser inte bättre ut.
Michel Jag var lycklig här, Jules. Jag trodde att jag hade hemburit lyckan för alltid.
Scaliger Du var kanske för lycklig.
Michel Var finns den dåre som inte är lycklig när han har anledning att vara det? Jag njöt av min lycka. Är då lyckan en så farlig njutning?
Scaliger Du väckte allas avund, i synnerhet dina kollegers.
Michel De menade att det inte finns någon anledning till utveckling bort från konventionella metoder som inte fungerar. Deras dumhet dömer dem till oduglighet.
Scaliger Du retade dem. Inte ens dumhet tål att retas.
Michel Du behöver inte vara orolig, Jules. Jag packar mina saker och reser i morgon.
Scaliger Vart?
Michel Vem vet? Venedig kanske, eller Sicilien, eller kanske Prag, där jag en gång hade en likasinnad kollega.
Scaliger Den store berömde doktor Faust, som stod i förbund med djävulen?
Michel Djävulen existerar inte. Det är bara fördomen och vidskepelsen som existerar.
Scaliger För sådana ord ville inkquisitionen slita ut levern ur dig med glödgad tång.
Michel Så absurda höjder når vidskepelsen att den förvandlar heliga kristna till metodiska massmördare.
Scaliger Res till Prag och konferera med doktor Faust. Ni passar bra tillsammans, om han ännu lever.

Michel Vi får se. Men vi lär knappast ses mera, Jules.
Scaliger Det vet man aldrig.
Michel Det är bäst för dig att vi skiljs för alltid, så länge det finns en inkquisition.
Scaliger Tack, Michel. (*Michel går.*)

Där gick världens bästa läkare, fördriven från sin praktik av mänsklig småaktighet och världens fördom. Patienterna har förlorat sin bästa vän emedan den dödliga dumheten återtagit herraväldet över världen.

Scen 7. Prag.

Wagner Det är någon sorts läkare från Frankrike.
Faust (döende på sitt läger) Vad vill han mig?
Wagner Han menar att ni har träffats förut.
Faust Han skulle inte resa hit om han inte kände mig. Hur ser han ut?
Wagner Som en rik ung fransk sprätt.
Faust Sade han inte sitt namn?
Wagner Michel de Nostradamus.
Faust Kan det vara han? Den hemlighetsfulle astrologen som kan se in i framtiden? Visserligen är jag döende, men en sådan här chans får man inte missa. Släpp in honom till mig.
Wagner (öppnar dörren för Michel) Han säger att ni får komma in.
Michel Tack.
Faust (känner igen honom) Var har jag sett er förut?
Michel Läkarehögskolan i Montpellier för ett antal år sedan. Vi hade ett läkarettiskt argument.
Faust Nu minns jag. Ni fick läkarna att köra bort mig.
Michel Nej, de gjorde det helt frivilligt.
Faust Ni försvarade läkarettikens humanistiska värderingar mot min mera drastiska realism. Nå, Michel de Nostradamus, efter alla era olyckor, vem hade rätt?
Michel Jag hade rätt i princip, men ni hade inte helt fel i praktiken.
Faust Vi närmar oss varandra.
Michel Är ni fortfarande lika omänsklig?
Faust Det är inte omänsklighet det handlar om. Det är skuld. Jag är rädd att jag måste bekänna mig skyldig.
Michel Till vad?
Faust Jag har begått ett oförlåtligt brott. Jag har hjälpt till med att släppa protestantismen lös över Europa.
Michel Den är åtminstone bättre än inkquisitionen.
Faust Är den? Martin Luther är en monstruös judehatare som hävdar att han själv och ingen annan har monopol på den rätta kunskapen om Jesus. Därmed är han värre än en påve.
Michel Och har *ni* gjort honom sådan?
Faust Jag rådde honom till att våga allt det som Erasmus inte vågade: att krossa påvekyrkan med pöbeln som vapen.
Michel Ett dåligt råd. Det måste leda till universell självdestruktivitet inom protestantismen, som om den inte redan var tillräcklig inom katolicismen.
Faust Ni menar det?
Michel Jag vet det.
Faust Och ändå menar ni att lutheranismen är bättre än inkquisitionen?
Michel Även inkquisitionen är självdestruktiv och kanske världens mest självdestruktiva företeelse. Så länge den förnekar vetenskapliga fakta undergräver den bara hela kristendomen som religion.

Faust Så ni menar att jorden faktiskt roterar runt solen och inte tvärtom?
Michel Det menar alla vetenskapsmän som vet någonting om saken.
Faust Vem var er lärare?
Michel Jag hade aldrig någon.
Faust Ni kände inte polacken Kopernikus?
Michel Nej.
Faust Eller Leonardo da Vinci?
Michel Honom uppsökte jag en gång.
Faust Där har vi alltså kopplingen. Jag kände honom också. En mycket skum person.
Wagner Han har tydligen satt sin prägel på er båda.
Faust Tyst, Wagner! Ägna dig åt din alkemi!
Wagner Den lyckas aldrig.
Faust Nej, det gjorde heller aldrig Leonardo. Ändå lönar det sig att försöka. Det är i alla fall en demonstration mot evighetens övermakt. Vad som helst är bättre än att finna sig i att vara vanmäktig.
Michel Då har ni ändå lyckats, doktor Faust.
Faust Med vad?
Michel Med att få ert liv att uppfylla en mening.
Faust Och vad skulle då den meningen vara?
Michel En evig protest mot vanmakten.
Faust Så ni förlåter mig min omänsklighet?
Michel Allt kan förlåtas och även den, ty den är bara en vanlig mänsklig svaghet.
Faust Ni är god mot en gammal kvacksalvare.
Michel Tror ni på alkemin?
Faust Nej, men jag tror på andens makt över materien. Den makten, emellertid, är av sådant slag att den aldrig kan missbrukas. Och den är den högsta makten i världen.
Michel Men den leder bara till olycka och ensamhet för den som förstår sig på den.
Faust Det visste redan Leonardo. Ändå släppte han den aldrig.
Michel Kunskapen om den makten är även det högsta ansvaret. Har man nått den kunskapen innebär den förpliktelse på livstid.
Faust Därför är det skönt att jag nu skall få dö.
Michel Farväl, doktor Faust. Er moraliska uppbyggelse är inte särskilt uppmuntrande.
Faust Varför kom ni hit?
Michel För att få se er omänsklighet dö. (*går*)
Wagner Vem var det?
Faust En judisk läkare. Jag hoppades att han skulle kunna försona mig med livet, men det lyckades inte alls.
Wagner Gud kan ännu rädda er själ. Avsvärj er bara djävulen.
Faust Djävulen finns inte, Wagner. Även Gud som personlighet är en lögn. Allt är bara kunskap och medvetenhet och känslighet.
Wagner Förnekar ni Gud?
Faust Ja, jag förnekar Gud, ty jag är realist, och det finns det som är bättre. Gud har alltid stått sig slätt mot människans ideal.
Wagner Men människans idealism är alltid tragisk.
Faust Ändå är det bättre än den Gud som ingen kan göra någonting åt.
Wagner Gud är alltså människans vanmakt, som ni ifrågasätter?
Faust I högsta grad.
Wagner Vila i frid, doktor Faust, men ni kommer aldrig att få någon ro i graven.
Faust Hellre det än ett tråkigt gudfruktigt mähä. (*dör*)
Wagner (sluter hans ögon) Doktor Faust är död, men protestantismen lever. Må den leva, och må även doktor Fausts protest mot mänsklighetens omänsklighet genljuda i evighet. Människan må leva om ock endast för att klaga.

Akt III scen 1.

Michel Åren går, och livet rinner bort ifrån en i en oupphörlig utförsbacke och resignation. På något sätt har livet gått ifrån mig. Fastän jag är fri och oantastlig har jag ändå liksom givit upp. Jag fastnade i mystiska rutiner och har aldrig kommit ut ur mitt mysterium. Det är kanske lika bra. Jag lever ju trots allt i frihet. Jag har lurat mänskligheten med att sluta vara den till nytta, och min suveränitet beror på att ej någon kan förstå mig, men det gör min ensamhet total. – Vad är det, Alexander?

en tjänare Mäster Nostradamus, ni har fått besök.

Michel Vem är det?

tjänaren En ung man som söker råd.

Michel Nåväl, jag får väl mystifiera honom med min kryptiska orakelkonst som alla andra. Visa in den arme. (*Filippo Bruno visas in.*)

Unge man, vad kan jag göra för er?

Bruno Jag har ett problem.

Michel Mitt råd kan kanske göra saken värre.

Bruno När jag hörde att ni var här i Turin så tänkte jag direkt: den mannen kunde hjälpa mig om någon.

Michel Ni får först förklara er.

Bruno (sätter sig, ivrig) Jag är en ung vetenskapsman och forskare. Jag har studerat Aristoteles och Kopernikus och vet att de har rätt och kyrkan fel.

Michel Min vän, då är ni illa ute. Kyrkan ämnar krossa alla sådana tendenser, och inkquisitionen är en fruktansvärd maktapparat.

Bruno Det är problemet. Hur skall jag besegra denna kyrkans meningslösa grymhet?

Michel Så du åtar dig således att besegra den?

Bruno Jag ser det som min plikt.

Michel Min vän, du kan ej finna något svårare att göra, och jag måste avråda dig från att ens försöka.

Bruno Därmed sporrar ni mig bara. (*närmare och mera angelägen*) Mäster Nostradamus, ni vet mest om världen och om människan idag. Jag vet, att ni har gåvan att se in i framtiden och som en självklarhet exakt skärskåda öden, händelser och mänskors gärningar i framtiden. Ni ensam kan se genom tidens fönster som för alla andra bara är ett kolsvart mörker. Ni kan råda mig. Vad bör jag göra? Säg mig vad som helst, men våga inte be mig avstå från mitt ansvar.

Michel Unge man, min gåva är ett outhärdligt lidande och inget annat. Det är min förbannelse, ty jag ser föga gott för mänskligheten, denna grymma ytliga vulgaritet som bara åstadkommer katastrofer. Du hör tydligen till dessa få vars lott det är att sticka upp och säga nej till mänsklighetens ofärd. Det är Golgata direkt. Din lott blir ingen lön men bara döden. Ändå avundas jag dig.

Bruno Hur så?

Michel Du är en ung och öppen man med ärlighet och initiativ, och du har den heroiska oemotståndlighetens kraft. Din tragedi kan bli en stor triumf. Mitt liv är blott en dekadent föraktlig tragedi.

Bruno Men ni är rik och respekterad, oantastlig, fruktad och beundrad.

Michel Jag gav upp för lätt. Min insats var som läkare, min möjlighet var att som läkare uträtta stora ting för mänskligheten, men när mina två barn och min hustru dog ifrån mig utan att jag kunde rädda dem förlorade jag all min tro på livet och på mänskligheten. Jag blev misantrop och hämnades på livet med att skildra mina syner i gåtfulla obegripligheter, för att både kunna visa mänskligheten dess fatala ansikte och samtidigt slugt komma undan med det. Ingen dum inkquisition kan sätta dit mig, ty min chiffervers kan tydas till vad skeende som helst. Men därmed har jag även resignerat: jag kan icke göra någonting konkret för mänskligheten.

Du är funtad annorlunda. Du vill genomföra dina vetenskapliga insatser och forcera dem på denna dumma mänsklighet. Det kan betyda döden för dig själv men även för all kyrklig dumhet och vidskepelse, åtminstone på längre sikt.

Bruno Det är just vad jag vill.

Michel Gå in i kyrkan då. Bli munk och bearbeta kyrkan inifrån. Så kan du åstadkomma mest. Det kyrkliga reaktionära våldet kan förfölja judar, kättare och lekmän, men om en dominikan, som Tomas av Aquino döpte Aristoteles, bevisar den moderna vetenskapens oantastlighet kan kyrkan kanske bringas till att tänka om och bli förnuftig. Du är kanske rätt person att våga ett så djärvt försök.

Bruno Ni visar vägen, mästare. Jag blir dominikan.

Michel Var bara medveten om riskerna. Undvikandet av faror ligger i att aldrig ignorera dem.

Bruno Jag tackar er av hjärtat, Nostradamus. (*bugar sig djupt och går.*)

Michel Skynda långsamt! (*Bruno har redan gått.*)

Han har för bråttom. Ack, vad har jag gjort? Ett så friskt mod kan aldrig sluta väl.

Scen 2

munk 1 Är han farlig, eller är han bara dum?

munk 2 Han ställer dumma frågor.

munk 3 Ja, men de är inte bara dumma. De ställer allt på huvudet ibland.

munk 1 Det är det som är det farliga.

munk 4 Det är väl inget ont i att bara ställa frågor? Har man tvivel måste man ju kunna dryfta det.

munk 3 Bara i biktstolen.

munk 2 Problemet är att han tvivlar på allt.

munk 1 Vad gör han här då?

munk 2 Det är det alla undrar. Det enda som håller honom kvar i orden är väl att det enda han inte tvivlar på är Gud.

munk 1 Alltid något.

munk 3 Pass på, här kommer han.

munk 2 Låt oss fråga vad han egentligen menar.

munk 3 Då blir vi aldrig klara med honom. Han menar för mycket.

munk 1 Ja, han är tröttsam. (*Bruno kommer in.*)

munk 4 Filippo Bruno, bröderna är oroliga för dig.

Bruno Vad har de för anledning till det?

munk 4 Du tvivlar på för mycket.

Bruno Om man inte tvivlar kan man heller inte tro. Det sade alltid min biktfar.

munk 1 Vad tror du på då?

Bruno En hel del. Ni tror att jag är rubbad, men ingenting kan rubba den tro jag har.

munk 2 Berätta om din tro. Vi vill hjälpa dig.

Bruno Min tro behöver ingen hjälp. Snarare är det jag som behöver hjälpa världen med alla dess villfarelser.

munk 3 Vad då för villfarelser?

Bruno Mina bröder, jag tror på förnuftet. Jag tror inte på vidskepelse. Jag tror på erfarenhet. Jag tror inte på inbillning. Jag tror på observationer. Jag tror inte på förutfattade meningar. Jag tror på Gud. Jag tror inte på djävulen.

munk 4 (till de andra) Vad behöver vi veta mera? Han är ju åtminstone förnuftig nog att tro på Gud. Det räcker för min del och borde räcka åt oss alla.

munk 3 Tror du på kyrkan?

Bruno Kyrkan finns. Den är ett faktum. Alltså behöver man inte tro på den. Tror gör man *i* kyrkan, inte *på* den.

munk 3 Men accepterar du kyrkans dogmer?

Bruno Mina vänner, försöker ni snärja mig? Ni vet att jag tvivlar på mycket som försiggår i kyrkan. Ni vet att jag tvivlar på värdet av fler relikier från det heliga korset än vad en hel skog kan producera i virke. Ni vet att jag inte tar alla helgonlegender på bokstavligt allvar. Ni vet hur mycket jag sätter i fråga. Samtidigt vet ni att jag förblir troende innerst inne. Låt mig då få tvivla i fred på vad jag ändå inte kan tro på. Det är *vad* man kan tro på som är det väsentliga, inte vad man *inte* kan tro på.

munk 4 Ditt förnuft är för min del fullständigt tillräckligt övertygande om din naturliga sundhet, Bruno. För mig får du gärna tvivla på vad du vill, bara du inte ifrågasätter kyrkan.

Bruno Jag ifrågasätter inte kyrkan. Vad jag ifrågasätter är vissa hypoteser som kyrkan betraktar som ofelbara dogmer och som jag måste betrakta såsom orimliga.

munk 1 Som till exempel?

Bruno Att solen kretsar kring jorden när det är bevisat av Kopernikus att det förhåller sig tvärtom.

munk 3 Heresi!

Bruno Bevisa det.

munk 1 Bruno, det är just detta som gör oss oroliga. Du vågar angripa Aristoteles.

Bruno Det gör varje vettig vetenskapsman.

munk 2 Men du är munk, inte vetenskapsman.

Bruno Även en munk har rätt att föredra förnuft framför villfarelse.

munk 1 Kopernikus och hans teorier är farliga, Bruno. Hans idéer kommer förr eller senare att brännmärkas av kyrkan som klara heresier.

Bruno (lugnt) I så fall har kyrkan fel.

munk 3 Bruno, du kan inte förbli inom kyrkan med sådana förutfattade meningar, som går stick i stäv mot kyrkans förkunnelse, och kyrkan är ofelbar.

Bruno Ingen människa är ofelbar, och kyrkan består bara av människor.

munk 3 Bruno, jag varnar dig. Vi måste ta upp dina avvikande åsikter med kollegiet.

Bruno (lugnt) Om de är oförenliga med kyrkan måste jag lämna kyrkan. Jag är ledsen, mina bröder, men förnuftet är heligare för mig än någon övertro.

munk 1 Kallar du kyrkans tro för övertro?

Bruno Jag kallar etablerade vidskepelser för övertro, och ingenting är farligare för mänskligheten än det, då sådant bara leder in i återvändsgränder för mänskligheten.

munk 4 Bruno, håll åtminstone inne med vad du tänker när du vet att det är kontroversiellt.

Bruno I så fall vore jag feg. Min vän, det ligger tyvärr inte i min natur att vara feg. (går)

munk 1 Han blir inte långvarig här.

munk 3 Nej, vi har redan förlorat honom.

munk 2 Synd på en sådan begåvning, men han är omöjlig.

munk 4 Bröder, låt oss inte döma honom i förväg. Han har rätt att följa sin natur, om den så förleder honom ut ur kyrkan.

munk 3 Risken är att kyrkan inte kan tolerera det.

munk 4 Det blir i så fall kyrkans problem och inte vårt. Låt oss lämna honom i fred.

munk 2 Ja, låt oss lämna honom i fred med hans oro och heresier och inte ha något med dem att göra.

munk 1 Kom så går vi. (De går.)

Scen 3. Rom 1576.
Bruno inför inkquisitionstribunalen.

abboten Vi är mycket missnöjda med er, broder Giordano. Varför blev ni egentligen munk?

Bruno För att genom kyrkan hjälpa kyrkan.

abboten Ni ville således snarare "hjälpa" kyrkan än tjäna henne?

Bruno Jag ville tjäna henne på bästa sätt.

abboten Vad innebär "på bästa sätt"?

Bruno Enligt mina förutsättningar.

abboten Det är just dessa era så kallade "förutsättningar" som är problemet. Enligt vittnesbörd hade ni redan innan ni blev munk mycket kätterska åsikter.

Bruno Kopernikus teorier var då ännu inte förbjudna.

abboten Men ni visste att de var kätterska, och ni omfattade dem.

Bruno Jag läste Kopernikus böcker. Är det en synd att läsa andras böcker?

abboten Ja, om man är dominikanermunk och skrifterna är förbjudna.

Bruno Jag har redan förklarat att jag läste dem innan jag blev munk och innan de hade förbjudits.

abboten Därför kunde de fördärva er. Men ni har aldrig tagit avstånd från deras fördärv fastän ni som dominikanermunk har anmodats att göra det.

Bruno Har man läst en bok kan man inte förneka sig ha läst den.

en annan inkvisitor Till saken, herr ordförande.

abboten Nåväl, till saken. Redan i Neapel när ni studerade vid San Domenico Maggiore framställdes 130 anklagelsepunkter mot er i er bristande omfattning av den sanna tron. Dessa anklagelser blev dubbelt allvarliga genom ert undanhållande av två verk av den helige Hieronymus och Johannes Chrysostomus med förbjudna fotnoter av Erasmus av Rotterdam.

Bruno Ni låter som om detta var höjden av kätteri.

abboten Är det inte det?

Bruno Min bäste fader, den helige Hieronymus var den förste och störste av den katolska kyrkans kyrkofäder, och han gav oss Vulgatan, den enda vederhäftiga bibelöversättningen på latin. Johannes Chrysostomus var den ortodoxa kyrkans störste kyrkofader och en oöverträffad teolog. Båda dessa var exempellösa helgon. Erasmus har förklarat vissa dunkelheter hos dem. Är det ett brott att närmare skärskåda våra heligaste kyrkofäder?

inkvisitorn Erasmus fotnoter är heretiska!

Bruno Brännmärk då Erasmus och alla hans skrifter inklusive hans utmärkta bibelöversättning, men inte mig!

inkvisitorn Erasmus frisinnade bibelöversättning blev en grogrund för protestantismen!

Bruno Det är inte mitt fel!

abboten Broder Giordano Bruno, det är bäst för alla att ni utträder ur er orden. Annars måste inkquisitionen närmare rannsaka era avsikter.

Bruno Den katolska kyrkan kastar således ut mig?

abboten Nej, den ber er ta tillbaka era utsagor för kyrkans skull. Om ni ej tar tillbaka dem kan kyrkan ej garantera er fortsatta salighet.

Bruno Jag kan ej ta tillbaka att jag läst vad jag läst och skrivit vad jag skrivit.

inkvisitorn Därför anmodas ni att omgående lämna er orden innan denna ytterligare befläckas av ert kätteri.

Bruno Och annars blir jag bränd som kättare?

inkvisitorn Annars ger ni oss inget val.

abboten Den största stötstenen är er invändning mot den heliga treenigheten.

Bruno Jag har inga invändningar mot den heliga treenigheten.

inkvisitorn Men ni hade!
Bruno Som omogen yngling, ja.
abboten Och hur vet vi att ni inte fortfarande har det? Ni har ej velat återta något av vad ni har läst eller skrivit. Hur vet vi att ni inte bär djävulen under ert hjärta?
inkvisitorn Vi kan inte lita på er, broder Giordano Bruno. Ni är farlig för kyrkan.
Bruno Jag beklagar, mina herrar, att ni har en så intolerant attityd.
abboten Och vi beklagar er hårdnackade uppkäftighet. God dag, Giordano Bruno.
Bruno Farväl, mina herrar. (*bugar sig och går.*)
abboten Vad menar du om honom?
inkvisitorn Ett hopplöst fall. Han kommer aldrig tillbaka till kyrkan.
abboten Utom genom den heliga inkquisitionen.
inkvisitorn Ja, möjligen genom inkquisitionen.
munk 4 (avsides) Därför gör han klokast i att lämna Italien.
abboten Vad sade ni?
munk 4 Att Giordano Bruno gör klokast i att lämna Italien för gott, på det att han må lämna kyrkan i fred för sina farliga heresier.
inkvisitorn Men så länge han har dem kan vi inte lämna honom i fred vart han än beger sig.
abboten Ni menar att vi måste gå till botten med hans fall?
inkvisitorn Vi måste hålla honom under ständig bevakning. Fortsätter han som han har börjat kommer han förr eller senare att få stå till svars för det.
munk 4 (avsides) Stackars Bruno!
abboten Jag är rädd att ni har rätt, monsignore. Vi måste skydda kyrkan mot sådana som Giordano Bruno.
munk 4 (avsides) Ja, ingenting är farligare för kyrkan än när vettet och tanken sluppit ut ur dess fängelse och bur. Jag måste varna Bruno och genast mana honom att bege sig så långt bort från kyrkan som möjligt. (*går*)

Scen 4. Paris. Hovet.

Henrik III Vem är denne filosofen Bruno egentligen?
Castelnau En unik sanningssägare som inte är rädd för något.
Henrik Då har han saknat en riktig mor som min.
Castelnau Han kommer från ringa förhållanden, min konung, och har arbetat sig upp från ingenting till Europas kanske ledande humanist sedan Erasmus och Luther.
Henrik Luther var bara en folkförledare som pratade en massa skit.
Castelnau Bara om kyrkan.
Henrik Pratar denne också skit om kyrkan?
Castelnau Nej, min konung, han pratar mot kyrkan men bara vettigheter.
Henrik Det låter något. Törs vi höra honom?
Castelnau Det är därför han är här. Han är värd att höras.
Henrik Släpp då in honom och låt oss se vad han går för.
(Bruno visas in. Han bugar sig vördsamt för kung Henrik.)

Vi har hört att ni är en man som kan debattera och att ni vågar stå upp emot kyrkan.
Bruno Någon måste göra det, då kyrkan är anfrätt av gammal hedendom.
Henrik Det vet hela världen. Men alla vågar inte stå upp mot kyrkan. Man är rädd för dess auktoritet och kättarbål.
Bruno Vet man med sig att man har rätt har kyrkans vidskepelse ingen makt över en ens när den skräms med kättarbål.
Henrik Ni är en modig man. Men ni skulle aldrig våga ställa upp mot min mamma.
Bruno (ler) Är hon så förskräcklig?
Henrik (ler) Du anar inte. Hon är den mest katolska mänskan i världen.

Bruno En farlig kombination. Frukta månne Frankrike, om dess kung regeras av en katolsk moder.

Henrik Vi känner henne. Jag tror därför inte vi behöver frukta henne, då vi håller henne på säkert avstånd. Hon har gjort alldeles för mycket skada åt landet för att någon skulle vilja släppa ut henne mera.

Bruno Min konung, låt oss därför lämna er moder i fred.

Henrik Du är klok. Vad har du emot kyrkan?

Bruno Dess främsta vidskepelse är astronomisk.

Henrik Du menar det där bråket med Kopernikus?

Bruno Precis. Kopernikus visste att han skulle dö och vågade därför publicera sina rön i tid för att dessa skulle nå världen när han var utom räckhåll för inkquisitionens häxförföljelser.

Henrik Du menar att Kopernikus hade rätt och kyrkan fel?

Bruno Naturligtvis.

Henrik Vad menar du med 'naturligtvis'? Vad har du för bevis? Hur kan du se att jorden snurrar omkring solen och inte solen omkring jorden?

Bruno Man behöver bara använda sina ögon. Vi har astronomiska observationer sedan tidernas begynnelse. Alla tyder de på samma sak, och bara idioter kan bortse från deras bevis.

Henrik Som är?

Bruno Ers majestät, ni känner väl till att planeterna ibland ser ut att röra sig baklänges?

Henrik Jag är bekant med detta fenomen. Under perioder verkar planeterna backa minst en gång i året. En sådan period kan röra sig om några veckor eller flera månader.

Bruno Är inte världen idag överens om att jorden är en rund planet, hur länge kyrkan än i sin enfald motsatte sig detta? Har inte till och med kyrkan fått ge vika på denna punkt?

Henrik Jo, till och med kyrkan har fått acceptera att jorden är rund.

Bruno Alltså är jorden en planet, som de andra planeterna?

Henrik Ja. Om detta är de flesta överens.

Bruno Hur kan då en planet, en väldig rund himlakropp som jorden, plötsligt stanna till på himmelen och ändra riktning och börja bege sig bakåt, om den inte är organisk och lever ett eget liv?

Henrik Det är det som är problemet. Ingen kan förklara detta. Alla är överens om att planeterna är väldiga massiva klot som jorden, varför de omöjligt av sig själva kan stanna på himlen och röra sig bakåt. Ändå gör de just detta.

Bruno Kopernikus har förklarat problemet, och varje vetenskapsman är överens med honom.

Henrik Berätta.

Bruno Det är omöjligt att förklara om man utgår från att solen och planeterna kretsar omkring jorden. Men om jorden och planeterna kretsar omkring solen blir det genast fattbart.

Henrik Blir det?

Bruno Planeterna är alltid som störst och klarast när de retrograderar, alltså synes röra sig baklänges. Det beror på att de då befinner sig som närmast jorden. En planet som Venus befinner sig då mellan jorden och solen, varför den synes retrogradera i förhållande till solen, så här. (*demonstrerar på en griffeltavla eller liknande*) Jorden och Venus rör sig i samma riktning, men mot solen sett verkar då Venus röra sig bakåt, just för att jorden och Venus rör sig framåt medan solen står stilla. Det är den enda förklaringen. Likaså är de andra planeterna störst och klarast när de är som närmast jorden men har då jorden mellan sig och solen. Därför retrograderar de alltid när de passerar oppositionen till solen, så här. (*demonstrerar*)

Det kunde inte vara enklare, eller hur? Det är den enda rimliga och logiska förklaringen. Planeterna kan i egenskap av tunga massiva klot inte av sig själva ändra riktning. Vi vet att de rör sig, alltså kan de inte stanna. Alltså måste de röra sig konstant framåt, och endast om jorden också kretsar runt solen kan de andra planeternas rörelser förklaras.

Henrik Månen då?

Bruno Helt riktigt. Den retrograderar aldrig, alltså måste den röra sig runt jorden. Det är den enda planeten som faktiskt rör sig runt jorden och det på mycket närmare avstånd än vad jorden och de andra planeterna rör sig runt solen. Därför verkar den lika stor som solen fastän solen troligen är mycket större än någon planet och månen mycket mindre än någon planet.

Henrik (till Castelnau, förundrad) Jag tror faktiskt vi äntligen har en astronomisk expert framför oss som vi kan tro på.

Castelnau Det är det jag menar.

Henrik Så kyrkan har haft fel i femton hundra år?

Bruno Fullständigt.

Henrik Och endast Kopernikus och mästern Bruno har rätt, som är allt utom bannlysta som kättare men riskerar att bli det. Vet ni, mästern Bruno, att man diskuterar i Vatikanen att lägga Kopernikus skrifter under bann?

Bruno Tyvärr har Vatikanen den ovanan att bränna böcker och människor fastän ingenting kan betecknas som mera förnuftsvidrigt hos människan.

Henrik Och ni är inte rädd?

Bruno Vatikanen måste förr eller senare ta sitt förnuft till fånga och acceptera att den har fel.

Henrik Och om den inte gör det så länge vi lever?

Bruno Då måste den göra det om inte förr så efter vår död.

Henrik Och om den bränner oss för det?

Bruno (ler) Ers majestät, ni löper knappast den faran, och jag är inte rädd för den.

Henrik Nej, ni har ju lämnat Italien och kyrkans tentakler bakom er och är tämligen trygg norr om Alperna, precis som Luther, som just därför vägrade bege sig söder om Alperna. Men katolska kyrkan är ännu mäktig här i Frankrike.

Bruno Men ni står över den.

Henrik Men jag är katolik.

Bruno Men här finns ingen inkquisition.

Henrik Nej, och kommer aldrig att finnas. Jag misstänker att er föregångare inom fritänkeriet mästern Leonardo da Vinci hade tendenser i samma riktning som ni och att han därför lämnade Italien och sökte en fristad i Frankrikes liberalare hov. Men han var klok, ty han gick inte till togs med sina upptäckter. Han upptecknade och bevarade dem men bara i ett chiffer som ingen kan förstå, och det kan kanske dröja två hundra år innan någon gör det. Han var försiktig. Det är inte ni.

Bruno Jag anser det fejt att vara försiktig.

Henrik Men han klarade sig.

Bruno Det har även jag gjort hittills.

Henrik Naturligtvis, mästern Bruno, är det i hela den lärda världens intresse att ni fortsätter att göra det. Dock vill jag veta mera om er kritik mot kyrkan, så att jag rätt kan bedöma hur farlig ni egentligen är för den. Man har sagt mig att ni förkastar den heliga treenigheten. Är det riktigt?

Bruno Ers majestät, ni måste hålla med om att denna fråga rör sig om självklarheter. Bibeln säger uttryckligen att Gud bara är en. Hur kan då Gud bli till tre? Separerar han? Delar han upp sig? Den andra gudsgestalten påstås vara Guds son. Har då Gud gjort hor med jungfru Maria för att få en son? Och hur kan jungfru Maria förbli jungfru i så fall? Har det väl någonsin funnits en moder som varit jungfru? Medge att det är absurt.

Henrik Ja, min vän, jag medger att det är absurt, och det måste alla medge som alls kan tänka klart själva. Det är det som är det farliga med oss. Vi tänker själva. Det får vi inte göra enligt kyrkan, som kräver av mänskligheten att alla skall tänka som kyrkan vill att den skall tänka hur absurt det än är. Ja, jag medger att det är absurt. Alltså vill ni skrota hela kyrkan. Vad vill ni sätta upp i stället? Judarnas Gud? Erasmus hade något förslag i den vägen. Eller muslimernas Gud? De menar sig ha samma Gud som judarna men en heligare sådan som står över judarnas Gud då han är aktuellare och då profeten Muhammed var heligare som profet än Jesus. Eller ingen gud alls? Förklara ert alternativ, om ni har något.

Bruno Ers majestät, om ni tillåter min djärvhet, så skulle jag i förnuftets namn vilja förkasta alla idéer om en personlig och allsmäktig Gud. I dess ställe skulle jag vilja införa en allomfattande gudom som bor i allt liv och som omfattar hela universum, alla dess himlakroppar och allt som existerar. Jag vill sätta likhetstecken mellan Gud och universum.

Henrik Då är ni i alla fall inte ateist. Menar ni då, om Gud är liv och lika med hela universum, att hela universum är något organiskt?

Bruno Ja, det menar jag.

Henrik Det är en helt ny och unik tanke.

Bruno Inte alls. Platon var av samma mening.

Henrik Ja, men ni har utvecklat den i en skarpare riktning. Platon medgav gudomar i allehanda former, men ni avfärdar alla andra former av det gudomliga än helheten i allt som omfattar allt. Det är ganska radikalt.

Bruno Ja.

Henrik Inte konstigt att kyrkan betraktar er som sitt största hot sedan Martin Luther. Är då hela kyrkan bara en mänsklig vidskepelse och absurditet?

Bruno Naturligtvis finns det mycket förnuft och själ i Kyrkan. Jag var själv dominikan och är det delvis fortfarande. Jag har aldrig av sagt mig min tro eller orden – det är den som kastat ut mig och det utan vettig anledning. Jag ville reformera kyrkan inifrån som Erasmus, men kyrkan förbjöd mig att umgås med Erasmus böcker, de klokaste i världen. Jag läste även Nikolas Kopernikus böcker och fann att han hade rätt och kyrkan fel, vilket jag sedan dess har framhållit för kyrkan, då så faktiskt är fallet. För det är jag ingen fiende till kyrkan. Den måste bara tas ur vissa villfarelser.

Henrik Vilka andra villfarelser?

Bruno Läran om arvsynnen, som bara är ett knep för kyrkan att befästa sin makt om varje enskild individ från dopet framåt. Läran om helvetet, som bara är ett sätt för kyrkan att befästa sin makt genom att sätta skräck i människorna. Läran om djävulen, som bara är humbug, då Satan ursprungligen bara var en vanlig avgud. Det finns många sådana löjliga läror inom kyrkan som utan vidare kan avfärdas som vidskepelse och båg.

Henrik Vad är då rätt inom kyrkan, eftersom du även kan försvara den?

Bruno Dess lärdom och traditioner. Dess medmänsklighet, framför allt. Kristendomen är kärlekens religion och den enda religion som någonsin framhållit kärleken som det högsta budet. Jag förblir kärlekens religion trogen intill döden. Tyvärr spårade kärlekens religion ur när kyrkan gjordes till statsmakt och den förändrade sin destination från förkunnandet av kärlek till praktiserandet av maktpolitik.

Henrik Jag kan hålla med dig om att detta är huvudproblemet med kyrkan. Jag förblir henne lika trogen som du. Du nämnde själen. Så du accepterar att människan genom sin själ har evigt liv?

Bruno I högsta grad.

Henrik Men du förkastar läran att människan skall uppstå på den yttersta dagen i sin lekamliga form?

Bruno Ja, denna lära är en absurditet och ett missförstånd. De äldsta kristna trodde på själens odödlighet i samma mening som asiaterna gör det, att själen lever vidare och vandrar från kropp till kropp. Även Pythagoras och hans efterföljare betraktade själavandringen som något självklart.

Henrik Att vi inte dör med vår kropp utan återföds i en ny kropp?

Bruno Ja.

Henrik Detta är en svårfattlig och komplicerad lära som erbjuder många olösliga tekniska problem.

Bruno Livet efter döden erbjuder helt andra dimensioner än dem som vi känner genom våra fysiska sinnen.

Henrik Ja, ja, allt detta är svårt och kan man aldrig helt komma på det klara med. Låt oss lämna döden därhän. Allt vad du har sagt hittills ställer dig inte i någon betänkelig dager ur min eller någon vettig mans synpunkt, och jag kan inte heller förstå att kyrkan skulle kunna stämpla dig som någon farlig fiende för det. Men hur var det med bönen? Varför förkastar du bönen?

Bruno Ers majestät, om vi en gång har accepterat att vi bara är obetydliga partiklar i universums allomfattande gudomliga enhet, vad kan väl då en ensam individs personliga fåfänga tankar ha för betydelse? Man ber om lösningar på sina problem, och man ber för sina fienders död, man ber för avlidnas själar, och man ber om slut på krig och hungersnöd och pest, men hur kan man väl med sin tankekraft påverka universum? Jag menar, att bönen förutsätter en allsmäktig Gud. Om vi förkastar idén om en allsmäktig Gud och ersätter honom med en allomfattande opersonlig universalgudomlighet, så kan heller inte de heligaste och innerligaste böner i världen längre vara relevanta eller betraktas som rationella.

Henrik Här har vi avvikande åsikter, Bruno, och på denna punkt kommer kyrkan aldrig att kunna acceptera dig. Vad vore livet utan det personliga initiativet och den mänskliga tankens gudomliga betydelse? Det vore värdelöst, Bruno, helt utan mening, och allt vore bara död materia. Det går inte, Bruno. Inte den liberalaste frikyrka i världen skulle kunna acceptera detta.

Bruno Det är en ofrånkomlig konsekvens av den panteistiska världsuppfattningen.

Henrik Endast på denna punkt, Bruno, kan jag inte ansvara för ditt liv, och med en sådan attityd från din sida kan jag inte skydda dig mot katolska kyrkan ens här i Frankrike, då du även kommer att få alla protestanter och hugenotter emot dig. Mitt råd till dig är att sätta dig i säkerhet i England. Endast där tror jag att du skulle kunna få gehör för även en sådan total trosbankrutt. Mäster Castelnau, jag ber dig ta med mäster Bruno här till England och hålla honom där så länge som möjligt och på det säkraste avstånd från kyrkan som han kan finna någonstans i världen.

Castelnau Ni kommer att finna många vänner i England, mäster Bruno.

Bruno Men jag kan inte språket.

Castelnau De kan latin, åtminstone några av dem.

Henrik Det är det bästa jag kan göra för dig, Bruno. Sätt dig i säkerhet i England. Inte ens jag kan ansvara för din säkerhet här. Det var allt. Du kan gå.

Bruno (bugar sig) Jag hoppas få träffa ers majestät igen innan jag reser.

Henrik Naturligtvis, bara du reser. (*viftar bort honom. Bruno fattar vinken och avlägsnar sig.*)

Castelnau Tog ni anstöt av hans fritänkeri, min konung?

Henrik Inte det minsta, men han känner inga gränser. Han är inte rädd för något. Han kommer aldrig att kunna inse vilka faror han faktiskt utsätter sig för. Han säger vad som helst och struntar i dess konsekvenser så länge han vet att han har rätt. Det gjorde Luther också, men världen skrattade åt Luther och hans fåfänga. Ingen kommer någonsin att kunna skratta åt Bruno, ty han menar allvar och är

konsekvent. Han är farlig, Castelnau, då han är en orädd och obotlig pratmakare som är beredd och mäktig att prata omkull hela kyrkan.

Castelnau Är ni rädd själv eller bara för hans skull?

Henrik Bara för hans skull, men jag är lika livrädd för hans skull som han själv är orädd. Jag kan bara se någon säkerhet för honom i England eller Tyskland. Ni ansvarar för hans säkerhet i England, Castelnau. Jag anförtrotter honom åt er.

Castelnau Jag skall ta hand om honom, ers majestät.

Henrik Gör det, och släpp honom aldrig ur sikte. (*Castelnau bugar sig och avlägsnar sig.*)

Stackars Bruno. Jag fruktar ett värre öde för ditt vidkommande än vad någon fått uppleva efter Jesus Kristus.

Scen 5. London 1584.
Drottning Elisabeths hov.

Castelnau Ers ljuvligaste majestät, jag har den stora äran att för er få presentera den store filosofen från Neapel Giordano Bruno. (*bugar sig djupt.*)

Elisabeth Ni är välkommen till England, gode filosof, fastän ni vägrar lära er engelska.

Bruno Den dagen lika många talar engelska som idag behärskar italienska, spanska och latin, ers majestät, skall även jag lära mig engelska.

Elisabeth Den dagen skall komma, gode filosof.

Castelnau Vi har den stora äran att få åtnjuta mästern Brunos goda undervisning i italienska, vilket många engelsmän entusiastiskt tar del av.

Elisabeth Mäster Bruno, förklara er filosofi. Varför har ni gjort den katolska kyrkan till er fiende?

Bruno Jag har inte gjort min kyrka till min fiende. Rädda präster i Rom har gjort sig till min fiende, och jag betraktar inte dem som kyrkan.

Elisabeth Vad är det kyrkan inte tål i er lära?

Bruno Att jag försvarar Kopernikus.

Elisabeth Har då Kopernikus rätt i att jorden kretsar omkring solen och inte tvärtom?

Bruno Definitivt.

Elisabeth Så ni menar att ej heller planeterna kretsar runt jorden och ej heller stjärnorna?

Bruno Vi ser ibland hur planeterna verkar röra sig baklänges. Detta bevisar att de kretsar runt solen och inte runt jorden.

Elisabeth Men stjärnorna rör sig aldrig baklänges.

Bruno Nej, ty de är bara andra solar liksom solen.

Elisabeth Så universum är fullt av solar? Solen är inte universums enda sol?

Bruno Varje stjärna är en sol för sig mycket större än vår sol men mycket längre bort.

Elisabeth Och ändå håller ni på att kosmos är en enda världssjäl styrd av det gudomliga förnuftet?

Bruno Ja. Allting har ett samband. Ödet, materien, världssjälen, allt är ett, styrt av det gudomliga förnuftet.

Elisabeth Varför tål inte kyrkan det?

Bruno För att den inte är förnuftig.

Elisabeth Sir Philip Sidney, menar ni att mästern Jordan Bruno här är en filosof eller en poet?

Sidney En poet är en filosof, ers majestät.

Elisabeth Ja, men mästern Bruno kallar sig vetenskapsman och filosof. Kan då en vetenskapsman vara poet?

Sidney Ja, om han med sina ord vill vända upp och ned på hela kyrkan.

Elisabeth Ni borde stanna i England, mästare Bruno. Ni är inte säkra på kontinenten.

Bruno Sir Thomas More var inte säker ens i England.

Elisabeth Ni vill då gälla för att vara hans like och bli martyr?

Bruno Ers majestät, jag lever allenast för min kärlek. För henne offerar jag vad som helst och även livet. Hennes namn är Sanningen. Om kyrkan är dum nog att utan bevis hävda att Kopernikus har fel är det synd om kyrkan och inte om mig.

Elisabeth Ni är poet.

Sidney (till den unge Marlowe) Kit, lär dig av denne mans exempel.

Marlowe Om han bara är dramatisk.

Bruno (knäböjer) Om jag var poet, ers majestät, skulle jag stanna här i England och lära mig engelska blott för att behaga er. Tyvärr tvingar mig förnuftet och vetenskapen tillbaka till kontinenten, där jag i Paris vill försöka försona mig med kyrkan. Ty som född italiener tillhör jag min kyrka och känner jag ansvar för henne. Därför ser jag det som min plikt att försöka frälsa henne till förnuftet.

Elisabeth Ni är naiv.

Bruno Nej, idealist.

Elisabeth Det är samma sak.

Bruno Nej, en realistisk idealist är aldrig naiv.

Elisabeth Kom tillbaka till Westminster när ni är färdig med kyrkan och Paris. Jag fruktar att kontinenten med alla dess kyrkobråk är ett hopplöst fall. Men här skall ni alltid finna lyssnare.

Bruno Ert föredöme är det högsta i världen, ers majestät.

Elisabeth Smickra lagom. Jag är bara kvinna.

Bruno Just er ödmjukhet hedrar England mer än kyrkan kontinenten.

Elisabeth Vi skall aldrig glömma er, mästare Bruno.

Bruno Det är ömsesidigt. (*bugar sig en sista gång och går.*)

Elisabeth (till Castelnau) Blir han väl omhändertagen i Paris?

Castelnau Av fransmännen, ja, men knappast av kyrkan.

Elisabeth Då är det bara att hoppas att han kommer tillbaka levande.

Castelnau Ja, ers majestät.

Scen 6.

Sir Fulke Mina vänner, vi är samlade här idag med anledning av vår uppriktiga oro inför vår lärde gäst mästare Giordano Brunos beslut att återvända till kontinenten, där alla de faror väntar honom som helt saknas här. Är det verkligen ert oryggliga beslut, mästare Bruno?

Bruno Mina vänner, det är inga överord när jag bekänner, att jag funnit mig bättre, ärligare och trognare vänner här i detta vilt främmande land än någon annanstans i världen. Ni är de första jag någonsin lärt känna som uppriktigt velat mig väl. Ni anar inte hur tacksam jag är för detta. En landsflyktigs liv är en ständig melankolisk tragedi som oupphörligen förvärras, då han aldrig kan finna sig någon tröst för vad han har förlorat och aldrig kan ha något hopp om att återfå. Ändå ger han aldrig upp. Han drömmer dagligen och nattligen om försoning och ett återvändande hem med alla tvister bilagda, så att han kan få åtnjuta ett mänskligt och anständigt liv igen. Därför är det mitt livs viktigaste uppgift att återförsona mig med kyrkan. På något sätt måste jag blidka henne och få henne att återuppta mig som dominikanermunk igen. Här i ert fria England finns inte denna katolska kyrka, som förskjutit mig utan rimlig anledning. Därför måste jag lämna er för att återfå kontakt med min moder, min kyrka och dess hemland, där jag är född och hör hemma.

Sidney Du riskerar livet, Giordano.

Bruno Sir Philip, tror ni inte jag vet det? Men skulle ni själv någonsin rygga inför en livsfara om det var er plikt och ert öde att möta den?

Sidney Nej, aldrig.

Bruno Vi förstår varandra.

Harriot När vi nu tydligen har chansen att få samtala med mästern Bruno en sista gång finner jag det angeläget att vi på något sätt stadfäster detta historiska ögonblick och tar vara på det genom någon sorts instiftan av helst ett förbund av något slag för säkerställandet av fria individers rätt att få tänka fritt och själva, såsom vi lärt oss göra det under mästern Brunos fantastiska inspiration och undervisning.

Raleigh Rätt så, mästern Harriot. Mästern Bruno, ni är skyldig oss ett arv och testamente i form av riktlinjerna för er lära, så att vi kan utveckla den och föra den vidare.

Bruno Ni vet alla vilka åsikter jag står för.

Harriot Vi har alla accepterat Kopernikus världsbild. Vi förkastar alla den katolska kyrkans samtliga vidskepelser och förryckta dogmer. Vad mera?

Bruno Ni måste ha det klart för er att jag inte på något sätt vill bli till någon symbol för någon form av ateism.

Sidney Mästern Bruno, ni är framför allt ett föredöme för hela världen för vanligt sunt förnuft.

Bruno Men glöm inte att jag i själ och hjärta är den mest religiösa av alla. Att jag förkastar alla kristendomens dogmer innebär inte att jag förkastar dess kyrka och kärlek. Jag vill bara ersätta dess dogmer med förnuft och panteism.

Sir Fulke Förklara er panteism än en gång, mästern Bruno.

Bruno Gärna det. Jag anser att allt liv är gudomligt. Gud finns i allt levande, och med allt levande menar jag även allt som verkar vara dött i hela universum. Allt är liv och även allt som är dött, ty allt är i ständig rörelse. Därför är det en religiös människas första och främsta plikt att respektera livet i alla dess former, ty respekt för livet är respekt för Gud. Därför måste allt våld och allt dödande vara förkastligt och förbjudet för varje anständig människa.

Sidney Får vi då inte dra ut i krig?

Bruno Har man ett ansvar i staten är det ens plikt att dra ut i krig om landets försvar kräver det. Även den stoiske filosofen Marcus Aurelius, en av världens främsta pacifister och filosofer, krigade för Roms försvar när han måste.

Marlowe Ni menar att Gud och religionen är kärlek. Är då något förbjudet för kärleken?

Bruno Unge mästern Marlowe, ni är den yngsta av mina lärjungar här och den mest lovande. Vad menar du? Ordspråket säger, att i krig och kärlek är allting tillåtet. Vad skulle då kunna vara förbjudet i kärlek, om man dock måste ha skrupler i krig?

Marlowe Den grekiska kärleken är förbjuden i vårt land. Är det med rätt eller orätt?

Bruno Du menar den platoniska kärleken i dess fysiska former.

Marlowe Det har förekommit främst i Italien att homosexualitet har praktiserats, vilket främst mästern Leonardo da Vinci fick mycket obehag för.

Bruno Ja, han blev åtalad, men åtalet togs tillbaka. Han var fri i sin kärlek så länge han levde, och ingenting kunde inskränka den vilka former den än tog sig. Dock är det viktigt att framhålla att han var diskret.

Marlowe Så ni menar att homosexualitet är tillåtet om den praktiseras diskret?

Bruno Liksom all kärlek. Till kärlekens innersta väsen hör diskretionens nödvändighet om dess livsviktiga intimitet alls skall kunna bestå.

Sidney Därför har aldrig någon fått veta om vår ärorika drottning någonsin haft någon älskare eller ej då hon skött den saken med fulländad sekretess.

Sir Fulke Då kommer vi in på en annan fråga, nämligen just diskretionen. Man kan nästan säga att ni här bland oss, mästare Bruno, har skapat en ny religion som består av samvetsfrihet, tankefrihet och det sunda förnuftets obegränsade rätt till att få göra sig gällande. Men som ni nämnde var även den störste mästaren av alla Leonardo da Vinci av nödvändighet en man som verkade med största möjliga sekretess, för att skydda sina för hela mänskligheten så viktiga och historiska landvinningar. Ni är själv uppfostrad i den hermetiska skolan, som liksom den pythagoreiska är strängt tillsluten. Jag finner det högst väsentligt att vi slår vakt om vad vi äger att förvalta i form av tankefrihet och samvetsfrihet och panteismens sunda förnuft genom strängt hemlighållande av vad vi håller heligt. Men ni, käre vän mästare Bruno, står i beråd att kasta er trygghet och andliga frihets hemliga existens över ända genom att slunga er ut i lejonens gap i Europa igen och till och med själv uppsöka den katolska kyrkans ormgrop för att som ni säger försona er med den. Jag finner detta betänkligt, då försonlighet knappast någonsin kan förväntas av giftormar.

Bruno Kyrkan består bara av människor, Sir Fulke.

Sir Fulke Människor med makt är alltid livsfarliga för människor utan makt.

Raleigh Det är därför vi är här idag, då vi alla delar Sir Fulke Grevilles oro och farhågor.

Bacon Mina herrar, mästare Bruno har fattat sitt beslut att återvända till kontinenten, och det är ingenting vi kan göra för att avhålla honom därifrån. Om det är hans plikt och öde att till varje pris försona sig med den omöjliga papistiska kyrkan så har ingen någon rätt att ens ifrågasätta saken. Vad vi däremot kan göra är, som Sir Fulke säger, att slå vakt om vår egen samvetsfrihet, tankefrihet och vetenskapens sunda förnuft. Även här i England finns det inkvisitorer som i protestantismens namn förföljer häxor och låter avrätta oskyldiga predikanter för påstådd heresi. Detta får inte hända någon av oss som funnit det värt att efterfölja mästare Giordano Brunos panteism och sunda förnuft. Låt oss därför bilda ett heligt brödraskap och skydda oss främst genom att svära att aldrig avslöja våra hemligheter för utomstående.

Raleigh Du menar, att endast de i vårt brödraskap invigda har rätt att få veta vilka värderingar vi följer?

Bacon Det är vårt enda sätt att skydda oss mot avundsamma förföljare.

Sir Fulke Francis Bacon har rätt.

Sidney Låt oss då genast skrida till verket och svära eden, att aldrig avslöja för utomstående vad vi här nu kommit överens om, nämligen att bekänna oss till mästare Giordano Brunos nya lära, som stadfäster samvetsfrihet, tankefrihet och det sunda förnuftets obegränsade frihet till att föra sin talan genom främst vetenskaplig saklighet.

Bruno Om ni håller Gud och religionen utanför kan ingenting skada er. Endast genom fullständig dogmfrihet och tolerans kan någon religion bestå i längden.

Sidney Vår mästare har talat.

Sir Fulke Jag besvär er än en gång att ej återvända till kontinenten.

Bruno Tack för er välvilja, Sir Fulke. Jag skall aldrig glömma er.

Harriot Detta har varit ett historiskt ögonblick.

Raleigh Det är bara början. Hädanefter kan ingenting stoppa oss.

Bruno Helt riktigt, Sir Walter Raleigh. Ingenting kan någonsin stoppa det sunda förnuftet, om det bara slår vakt om sig själv med erforderlig disciplin.

Bacon Denna disciplin blir det vår huvudsakliga uppgift att vidmakthålla.

Sir Fulke Så vare då vårt förbund beseglat. Vi har alla vårt ansvar i detsamma. Må vi aldrig svika det.

Harriot Detta måste vi alla svära.

Raleigh Vi svär.

Sir Fulke Vid vår högst vördade dominikanermunks eviga helighet.

Marlowe Ni är heligare än hela kyrkan, mästare Bruno.

Bruno Min unge vän, i den mån någon i kyrkan någonsin varit helig är hela kyrkan lika helig oberoende om den är katolsk eller protestantisk eller något annat. Helighet är bara något mänskligt, och hela kyrkan består bara av människor.

Sidney Varför måste den då förfalla till maktmissbruk och tyranni?

Bruno En högst relevant fråga, min bästa vän. Jag betraktar all makt och maktmissbruk som närmast en sinnessjukdom som det väl är ett evighetskorståg att bota hela världen från.

Bacon Det är kanske det som blir vår uppgift i vårt förbund.

Raleigh Vi kan ju alltid försöka börja åtminstone.

Harriot Det blir svårt om vi skall isolera oss samtidigt.

Marlowe Detta förbund verkar närmast vara ett slags inmurande av oss själva för att slå vakt om vår frihet.

Bacon Därför kallas det också frimureri.

Sir Fulke Allting i livet är paradoxalt. Dock tror jag tyvärr med tanke på all världens maktmissbruk och ondska att vi inte har något annat val än att faktiskt just mura in oss själva för att alls kunna föra vår frihet vidare. Kanske en dag i framtiden den omfattas och blir möjlig för alla.

Bruno Tyvärr tror jag att den aldrig kan komma fler till del än ett lyckligt fåtal utvalda och upplysta. Desto större är just dessas ansvar inför hela världen.

Sidney Du återkommer ständigt till ansvarsfrågan.

Bruno Det finns inget högre ansvar än kunskapens ansvar. Ju högre kunskap, desto högre ansvar.

Sidney Ibland låter du precis som gamle John Dee.

Bruno Han är kanske ert lands visaste man. Håll er till honom och bevara honom väl för er egen skull.

Bacon Hos honom föreligger då åtminstone inget maktmissbruk, då han tycks ha försäkrat sig om kronisk fattigdom på livstid.

Bruno Fattigdom är kanske det bästa skyddet mot korruption och världens frestelser till maktmissbruk.

Sir Fulke Ni är så klok, mästare Bruno, att vi nästan vägrar låta er fara, då att skiljas från er ter sig allt svårare och omöjligare ju mer vi lär känna er.

Bruno Och skulle jag då stanna kvar här och acceptera er instängdhet? Mina vänner, med all respekt för er kloka politik av att mura in er i er frihet, men den är feg. Man måste kunna stå för vad man går för. Jag betraktar ert val av försiktigt agerande i det fördolda som ett utslag av ert dimmiga och regniga England och den mörka och rädda mentalitet er hårda väderlek måste föra med sig med världens hemskaste vinterdepressioner, men för mig som italienare är det omöjligt att acceptera en sådan skuggrädsla. Ni kan vara säkra på, att varhelst jag uppträder på kontinenten kommer jag aldrig att tuga om något av min övertygelse eller ta tillbaka något ord. Härvidlag har vi Jesus själv som föregångsexempel, som predikade öppet och ställde sig till allas förfogande med sin vishet i Jerusalem. Att de korsfäste honom för det har sedan dess de ansvariga fått stå för: historiens fördömande dom för denna orättvisa måste vara enhällig för evigt. Om någon vill döma mig för samma sak är det på hans ansvar, och han skall få svara för det inför evigheten. Mig skrämmer det lika litet som det skrämde Jesus.

Marlowe Så talar världens modigaste man.

Raleigh Ni blir vårt främsta föregångsexempel, mästare Bruno.

Bacon Likväl är England inte kontinenten och allra minst Italien, och vi har rätt att gardera oss mot alla eventualiteter.

Bruno Var så försiktiga ni vill. Jag säger bara var jag står.

Sir Fulke Det respekterar vi er för nu och för alltid, mäster Bruno. Om ni någon gång hamnar i en prövningens stund, så tänk då på oss, att vi alltid står på er sida mot den okunniga delen av världen.

Bruno Mina vänner, jag är rörd av er fromhet. Ni skall alltid vara med mig i mina böner. Men dessa allvarliga konversationer på själva askonsdagsaftonen har inneburit ganska upprörande ansträngningar för min själ. Jag är trött, och med tanke på mitt svåra uppbrott och min förestående resa måste jag nu be om att få dra mig tillbaka. Jag ber er ursäkta mig, men jag orkar inte mera sinnesrörelser just nu. (*reser sig.*)

Sir Fulke Ni har naturligtvis vår fulla förståelse. Det är kanske lämpligt för oss alla att avsluta denna märkliga konferens i detta ögonblick. Jag föreslår att vi alla drar oss tillbaka för reflektion och eftertanke.

Harriot Vi skall aldrig glömma detta historiska ögonblick, mäster Bruno. (*Taffeln bryts. Alla bryter upp, men i uppbrottet skakar alla innerligt hand med varandra, som för att besegla förbundet.*)

Scen 7. Kardinalkollegiet i Rom.

kardinal 1 Mina herrar, det här går inte.

kardinal 2 (till en annan) Nu är han magsur igen.

kardinal 1 Inte alls. Jag menar allvar.

kardinal 3 Vad är det nu då? Ruljangsen går ju som smort, och alla inkvisitorer är nöjda när de får avrätta vem de vill.

kardinal 1 Men några får fortfarande gå lösa och predika vad de vill!

kardinal 4 Påminn oss inte nu igen om de eländiga lutheranerna.

kardinal 2 Eller kalvinisterna. Vilka är värst?

kardinal 4 Huguenotterna.

kardinal 1 Mina herrar, till saken! Vårt problem rör en viss före detta dominikan vid namn Giordano Bruno, som är den enda i världen idag som vågar sprida irrläran om Kopernikus heliocentriska världsåskådning!

kardinalerna (alla förfasar sig) O Fasa!

kardinal 4 Den värsta mardrömmen av alla!

kardinal 3 Kan ingen helt enkelt expediera honom? Vad har vi jesuiter till egentligen?

kardinal 2 Hela Europa dräller av lönnmördare. Kan ingen av dem rå på en enkel skyddslös dominikan?

kardinal 1 Det är inte så enkelt, då han skyddas av vartenda egensinnigt furstehov norr om Alperna, som gör vad som helst för att sticka upp mot Vatikanen.

kardinal 5 Jag tror att vi alla här är fullständigt överens om att något minsta avkall på vårt fullständiga maktmonopol när det gäller hela mänsklighetens välfärd och salighet inte under några omständigheter är acceptabelt.

kardinalerna (alla, mumlar) Naturligtvis. Självkliart.

kardinal 1 Det är det jag menar. Vi måste sätta munlås på den där dominikanen. Det är bara det att vi lika litet når honom som vi nådde Luther, då sådana infernaliska kättare vägrar infinna sig i Rom.

kardinal Saluzzo Mina herrar, jag tror att vi har lyckats utarbeta en lösning på problemet.

kardinal 2 (till en annan) Kardinal Saluzzo löser vad som helst. Han är venetianare.

kardinal 4 Ingen kan lösa problemet med Kopernikus heliocentriska världsåskådning.

kardinal 2 Nu gäller det bara en enda fallen dominikan.

kardinal 1 Vad har ni för lösning på problemet, kardinal Saluzzo?

Saluzzo Jag har en ung adelsman väntande här utanför, som eventuellt kan bistå oss med en lösning.

kardinal 1 Vad väntar ni på? Visa in honom!

Saluzzo (till en dörrvakt) Vill ni vara så vänlig och släppa in den ädling som väntar utanför.

(Dörren öppnas, och Giovanni Mocenigo visas in.)

Mina herrar, tillåt mig att presentera den högvälborne Giovanni Mocenigo.

Mocenigo Till er och kyrkans tjänst, mina herrar. *(bugar sig och sveper med den plymagerade hatten)*

kardinal 1 Vad kan ni göra för oss?

Saluzzo Vår tjänare här är angelägen om att få Giordano Bruno som lärare och föreläsare till Venedig och universitetet i Padua.

Mocenigo Hans höga kunskaper och nya teorier är av stort intresse för de studerande i Padua och Venedig. Jag har skickat honom en inbjudan.

kardinal 3 Har han svarat?

Mocenigo Han har icke svarat nekande. Han vill gärna tillbaka till Italien, då han fryser norr om Alperna.

kardinal 1 Han är alltså intresserad?

Mocenigo Ja, mellan raderna skönjer jag ett visst intresse hos honom att få komma hem till Italien.

Saluzzo Inser ni vad detta betyder, mina herrar? Som lärare i Venedig kan Giordano Bruno känna sig fri att undervisa vad han vill samtidigt som vi kan hålla ett öga på honom. Vi kan få honom i vårt grepp utan att anstränga oss.

kardinal 3 Anar han då ingen fälla?

kardinal 1 Han får inte ana någon fälla. Han måste få känna sig fullständigt säker. Annars kommer han aldrig tillbaka inom vårt räckhåll.

Saluzzo Precis, kardinal Bellarmine. Han får inte ana oråd. Han är inbjuden som gäst och vän hos vår respekterade adelsman här och kommer att stå under dennes oinskränkta beskydd. Denne kommer att noga utforska Bruno och utröna hans lära och bedöma om den verkligen är farlig och kättersk tillräckligt för att motivera ett åtal. Först om och när ett sådant blir oundvikligt kan vi slå till.

Mocenigo Jag försäkrar er, mina herrar, att jag endast kommer att ge er Bruno om jag verkligen finner att han utgör en fara för kyrkan och för mänskligheten. Om han bara undervisar sakligt i vetenskap kommer ni aldrig att få någon makt över honom.

kardinal 3 Det är värt att prövas.

kardinal 1 Kommer han bara till Italien är jag säker på att vi har honom fast, så oförskräckt som han predikar sina hopplösa villoläror.

Mocenigo Det är inte säkert att han vågar dryfta samma villoläror här, då här inte finns några fritänkande protestanter.

kardinal 1 Vi får se.

Saluzzo Med er benägna tillåtelse, mina herrar, fortsätter vi alltså att bearbeta vår förlorade son Bruno till att återkomma hem till sin övergivna kyrkas hus.

kardinal 1 Lycka till, kardinal Saluzzo. Får vi bara hit honom kanske vi kan lösa problemet Kopernikus en gång för alla.

kardinal 3 Ni måste lyckas!

Saluzzo Jag är medveten om operationens angelägenhet. Min uppfattning är dock att vi inte kan misslyckas. *(kardinalerna mumlar acklamation)*

Kom, min ädle Mocenigo. Låt oss skrida till verket. *(tar honom om axeln och går ut med honom.)*

kardinal 1 Jag tror att vi äntligen är på väg att lösa vår tids allvarligaste problem.

kardinal 2 Kopernikus eller Bruno?

kardinal 1 Båda. Om vi bara kan tysta Bruno slocknar Kopernikus sol för alltid, då Bruno är den ende som alls vågat ta Kopernikus på allvar.

Akt IV scen 1. Hovet i Prag.

Rudolf II Mäster Bruno, ingen gäst i världen känner vi oss mera hedrade av än ni, då vi hört så mycket om er och kanske förstår er bättre än hela det stridbara Europa.

Bruno Jag har alltid känt mig väl emottagen i protestantiska städer.

Rudolf Men Prag är även katolskt och judiskt. Här om någonstans råder fullständig tolerans. Vi tolererar kyrkan, vi tolererar protestanterna, vi tolererar judarna, och vi låter dessa tre ha sina bråk sinsemellan utan att lägga oss i.

Bruno Er politik är sympatisk men sårbar.

Rudolf Nu låter ni som Rabbi Löb. Han menar också att den goda viljan lätt kan få en kniv i ryggen. Nåväl, om Europa vill hugga oss i ryggen må konsekvenserna drabba Europa. Jag tror mera på Försynen.

Rabbi Löb Herr Bruno, ni lär ha formulerat er i Wittenberg i mycket kontroversiella ordalag och kallat Jesus från Nasaret en magiker och bedragare. Är detta riktigt?

Bruno Rabbi, jag har lika stor respekt för er judiska religion som för Jesus och min egen kyrka. Men jag kan omöjligt betrakta juden Jesus som mer än bara en människa.

Löb Det var just det jag ville veta. Ni är modig, herr Bruno. Hela kyrkan är ute efter att få er korsfäst.

Bruno Om jag blir korsfäst genom kyrkan kan det knappast gagna kyrkan. Om jag blir korsfäst för sanningen må det dock gagna sanningen.

Rudolf Mäster Bruno, vi vill inte se er korsfäst. Stanna här.

Bruno Tyvärr, jag har en lovande inbjudan till Venedig som professor i Venedig och Padua. Det kan jag inte tacka nej till.

Rudolf Det är just detta som oroar oss. Ni är aldrig säker i Italien.

Bruno Venedig är en fri republik som ej kan nås av kyrkans diktatur.

Löb Men ni kan bli förrädd, som Jesus av Judas.

Bruno Jag känner ingen förrädare, och ingen förrädare känner mig. Dessutom har Venedig aldrig bränt en kättare. Vatikanen har ingenting att säga till om i det fria Venedig.

Rudolf Vem har inbjudit er?

Bruno Den ädle Giovanni Mocenigo genom Tommaso Campanellas rekommendation.

Rudolf Er kollega i Frankfurt?

Bruno Och min landsman.

Rudolf Och ni tror er kunna lita på era landsmän?

Bruno Ja, om de liksom jag står i lärdomens och kunskapens tjänst.

Rudolf Ni lär ha en framstående åsiktsbroder i Pisa vid namn Galileo Galilei.

Bruno Känner ej.

Rudolf Han tror liksom vi mer på Kopernikus än på kyrkan.

Bruno Då är jag inte ensam.

Löb Enligt våra informationer kommer denne Galilei att tillträda en plats som professor vid universitetet i Padua. Ni har mycket gemensamt och borde kunna hjälpa varandra.

Bruno Det är delvis därför jag reser, mina herrar. Den venetianska republiken med Venedig och Padua åtnjuter den enda åsiktsfrihet och vetenskapliga frihet som finns i Italien idag, och Italien är mitt hemland. Jag vet att jag har många åsiktsbröder där som törstar efter vägledning och stöd i form av moraliskt ledarskap. Som vetenskapsman vet jag att jag har rätt och kompromissar jag aldrig, och just en sådan rak rygg är vad alla fritänkare i Italien behöver. Kring den berömde Paolo Sarpi finns i Venedig en hel krets av filosofer, ockultister och frimurare, som kommer att bli min familj av enbart framstående bröder. Jag har ingen anledning att vara rädd.

Rudolf Vi ber er bara, mäster Bruno, att ta väl vara på er. Världen har inte råd att förlora sådana som ni.

Bruno Ändå måste den förlora oss alla. Men Prag skall dock bestå.

Rudolf Er gynnare och mecenat kung Henrik III av Frankrike blev offer för ett attentat.

Bruno Han var kung, ers majestät. Alla kungar löper ständigt den risken. Ni borde själv vara mera försiktig.

Rudolf I denna värld går ingen säker, och osäkrast av alla är den som för ögonblicket känner sig tryggast. Utmärkande för vår tid är dolkar i ryggen från ingenstans, och tyvärr plägar just alla de bästa krafterna bli offer för dumhetens tragedier. Ni hörde om vår vän Sir Philip Sidney i England?

Bruno En oersättlig förlust. Han var det nya fria England och har inlett en hel generation av framstående diktare och filosofer. Men han stupade ärorikt i strid.

Rudolf Men i onödan, bara trettiofyra år gammal, och han var den bäste.

Bruno Ja, det var han.

Löb Var de inte just i England särskilt angelägna om att ni inte skulle ta risken att återvända till kontinenten, då just England var det enda land i Europa där ni var helt utom fara?

Bruno Mina herrar, många skäl drar mig tillbaka hem till Italien. Jag är trött på min fattiga landsflykt. Jag är trött på att bara tvingas ödmjuka mig som utsatt och sårbar gäst överallt och aldrig få känna mig trygg eller hemma. Den landsflyktiges melankoli bara tilltar med åren. Senatorn Giovanni Mocenigo i Venedig erbjuder mig lön och bostad, så att jag för första gången i livet skulle få det bra. Givetvis tar jag inga risker. Jag litar inte på honom. Jag vet att han är en from katolik som haft alltför nära kontakt med Vatikanen. Men jag ämnar inte gå i någon fälla. Som lärare i neutrala filosofiska och vetenskapliga ämnen blir jag oantastlig och oåtkomlig för den vidskepliga maktfullkomligheten i Rom.

Rudolf Dess maktlystnad, girighet, dumhet, intolerans och orättvisa har tyvärr monopol i hela världen, och inte ens Venedig kan ställa sig utanför den.

Bruno Jag är medveten om riskerna, mina herrar, och jag tar dem. Jag är inte rädd, ty jag har ingenting att vara rädd för, då jag vet skillnaden mellan rätt och orätt, gott och ont, kunskap och okunnighet. En som företräder det förra kan aldrig frukta det senare. Endast de som företräder det senare fruktar det förra.

Rudolf Måtte er klokhet alltid bistå er. Vi får väl lita på ert omdöme. Res med Gud, Giordano Bruno, och fly i tid om ni måste fly. Här är ni alltid välkommen.

Bruno Tack, min kejsare, och tack, min fader Löb, klokare än någon kristen präst.
(*Bruno bugar sig inför hovet, rabbi Löb vid kungens sida, och går.*)

Scen 2. Venedig 1592.

Galilei Men, Giordano, hur vågar du ta sådana risker?

Bruno Italien är mitt hemland. Jag längtade hem. Vilken italienare kan väl i längden stå ut med mörkret, kylan och den andliga fattigdomen norr om Alperna? I varje fall inte jag.

Galilei Men du har fiender i hela Italien och var helst i hela världen där det finns en katolsk kyrka!

Bruno Jag litar på den fria republiken Venedig och min tur. Ingen har kunnat röra mig hittills, inte ens i intrigernas Paris' infekterade konungahus.

Galilei Jag önskar bara att du var medveten om riskerna.

Bruno (*lägger sin hand på hans axel*) Galileo, jag har mina vänner, och jag litar på dem. Världen är bättre idag än för femtio år sedan. Inkquisitionen var som värst för trettio år sedan, och sedan dess har åter hoppet och friheten tilltagit i styrka. Vatikanen kan aldrig råda över Venedig.

Galilei Jag råder dig i alla fall att vara försiktig.

Bruno Tack för din varning. Jag är försiktig. Det är därför jag är här. Jag tar inga risker. Jag är här på senator Mocenigos inbjudan och står direkt under hans beskydd, och han har själv allt intresse av min säkerhet då han åtrår mina kunskaper.

Galilei Han försöker inte snärja dig med att försöka få dig till att uttrycka dina hädiska åsikter om kyrkan?

Bruno Jag aktar mig för sådant. Det är min minnesvetenskap som intresserar honom. Här är han nu.

Mocenigo (inträder) Mina herrar, det gläder mig att se er tillsammans, vår samtids mest framstående vetenskapsmän. Ni visar oss vägen in i framtiden.

Galilei Herr senator, vi är tacksamma för ert understöd. Jag har förstått att det främst är mästern Brunos minnesvetenskap som intresserar er.

Mocenigo Den kan vara av största betydelse för hela världen. Vem vill inte bli bättre mentalt? Vem vill inte slippa mörka grubblerier, tunga depressioner, ofrivilliga tankar som bara går runt hela tiden, minnesluckor och brister i koncentrationsförmågan? Vill vi inte alla bli snabbtänkta och briljanta som mästern Bruno? Vem som upplevat honom skulle inte önska sig hans intelligens och klarsynthet?

Bruno Jag undervisar i vad jag kan, senator Mocenigo, men vissa saker inom människans förstånd kan inte ens jag behärska.

Mocenigo Din blygsamhet är falsk, Giordano, och jag förstår inte din vägran att komma och bo hos mig. Där skulle du få det mycket bättre, mycket varmare och bekvämare, bättre måltider och större bostad med betjäning och varmt vatten. Vad misstänker du mig för egentligen?

Bruno Herr senator, med all respekt, men jag är här för att sköta mina plikter som lärare vilket jag bäst kan göra som en fri och oberoende man. Jag vill inte falla ert hushåll till last eller bli bunden i förpliktelser mot er eller någon annan enskild individ. Jag tillhör världen, inte er.

Mocenigo Tänk dock på de oerhörda förmåner du skulle åtnjuta hos mig. Inga utgifter, bara bekvämlighet, min vänskap, privat undervisning under förtroliga samtal och fullkomlig säkerhet.

Galilei (försiktigt, avsides till Bruno) Lita inte på honom.

Bruno Galileo, jag litar på vem som helst tills han förråder mig. Ingen har hittills förrått mig.

Galilei (avsides tillbaka) Bröderna väntar dig i kväll.

Bruno Jag kommer. (*Galilei går.*)

Mocenigo Professor Galilei är alldeles för misstänksam.

Bruno Han har bott längre i landet än jag och känner spelets regler bättre än jag. Han kan hantera spelet. Jag behärskar det ännu inte.

Mocenigo Det är ingenting att behärska. Det är bara att följa med och njuta, ty livet är en glädje först och främst där alla bekymmer är onödiga. Det onda i livet skapar man själv. I sig självt är livet enbart gott.

Bruno Så långt kan jag hålla med er.

Mocenigo Kom och bo hos mig. Jag längtar efter er privatundervisning.

Bruno Jag ska överväga saken.

Mocenigo Din lön blir frikostig.

Bruno Det kan bara bli möjligt om det skulle gagna hela min lärarverksamhet.

Mocenigo Det skall jag se till att det gör. (*lägger armen om honom. De går ut tillsammans.*)

Scen 3. Accademia degli Uranici.

Ciotto Jag tycker inte om det. Han tar alldeles för stora risker.

Paolo Sarpi Han vet vad han gör, och han har rätt. Hans politik är klok. Så länge han håller sig till sin undervisning i enbart vetenskapliga ämnen kan ingen fanatiker komma åt honom.

Ciotto Men han har flyttat hem till senator Mocenigo, som är Vatikanens redskap!

Sarpi Är han det? Det vet vi inte. Mocenigo har aldrig komprometterat sig hur tvivelaktig han än är och hur han än har vacklat. Att stå under en senators beskydd är dessutom ett idealiskt läge för Bruno, då han därigenom obehindrat kan verka som lärare.

Herman Besler Mäster Bruno håller alltid en flyktväg öppen om det skulle behövas och kan när som helst fly tillbaka till Frankfurt om det skulle börja brännas här.

Ciotto Jag menar att vi inte kan vara lugna förrän han gör det.

Sarpi Här är han nu.

Besler Välkommen, maestro!

Bruno Tack.

Besler Vi har väntat bara på dig.

Ciotto Giordano, jag skall vara fullt uppriktigt mot dig. Ingen av oss tycker om att du blivit bofast hos senator Mocenigo, en lömsk och opålitlig vindböjt som står i förbindelse med Vatikanen. Många menar att han är Vatikanens redskap i Venedig.

Bruno Han är mycket förtalad men inget förtal av honom kan bevisas. Man ska inte tro på rykten.

Ciotto Jag har själv hört att han bara håller dig i sitt beskydd så länge han kan få ut något av dig. När han inte längre får valuta för vad han lägger ut för dig tänker han överlämna dig åt inkquisitionen.

Bruno Det har han förstås sagt till inkquisitionens hantlangare för att dessa ska hålla sig lugna. Han vet att jag inte kan undervisa honom i ockulta ämnen, och det har jag sagt till honom. Ändå har han inte övergivit mig. Hans skydd förblir mitt bästa skydd i Venedig.

Sarpi Det är bra, Bruno. Fortsätt så. Så länge du inte undervisar en förrädare i förbjudna ämnen kan han aldrig förråda dig.

Ciotto Min uppfattning är att Mocenigo bara väntar på att du skall ge honom förbjuden undervisning för att kunna förråda dig.

Bruno Du känner honom inte, Giovanni Battista. Det är bara av eget personligt intresse han vill komma åt våra hemliga kunskaper. Skulle jag ge honom dem skulle han bli översvallande tacksam. Han skulle då aldrig förråda mig. Endast om jag inte längre erbjöd honom något lockbete skulle han kanske göra det, men före det skulle jag försvinna.

Sarpi Hur skulle du summera dina hemliga kunskaper, Bruno? Du har experimenterat med alkemi och vet mer om den hemliga läran än någon annan, men vad är den hemliga läran egentligen?

Bruno Hemligheten med den hemliga läran är att den inte är hemlig. Det kan inte undvikas att den blir offentlig och kommer då att erövra hela världen och slå ut kyrkan. Det är helt enkelt läran om en ny världsåskådning baserad på fakta i stället för på vidskepelse, som kyrkan varit dum nog att basera sin lära på.

Sarpi Var då Jesus bara en bluff, en magiker, en vanlig människa, inte alls Guds Son och den köttsliga sonen till Josef av Davids Hus som förfört jungfrun Maria innan han varit gift med henne, eller blev hon tagen av en annan så att Josef gifte sig med henne för att bevara hennes ära?

Bruno Nu kommer du in på rent mänskliga frågor, Paolo, som vi aldrig kan få full klarhet i. Vi vet dock att Jesus hade bröder. Både Jakob och Judas och Tomas Didymus, som verkligen kan ha varit Jesu tvilling, omnämns som Jesu köttsliga

bröder. Vi vet att kyrkan skrotade mycket av evangelietexterna när den gjorde sig till statskyrka för 1300 år sedan och därmed anpassade de fyra kanoniska evangelierna efter kyrklig ensidighet och likriktning. Vad som egentligen stod i evangelierna från början kommer vi aldrig att få veta, men kanske det någon gång upptäcks alternativa urkunder. Vad som är säkert är att kyrkan byggt sin ställning på historieförfälskning och tillrättaläggning av urkunder. Dess makt är bara humbug. Avslöjandet av detta blir oundvikligt när vetenskapen slår igenom med en ny världsförklaring baserad på fakta och Nikolaus Kopernikus heliocentriska solsystem. Men inte nog med det. Alla stjärnor vi ser på himlen är bara andra solar som vår egen och har troligen planeter cirklande runt sig som vår egen sol. Det betyder att det även måste finnas liv på andra planeter. Vi är inte alls unika. Människan är inte det bittersta gudomlig. All hennes helighet och gudomlighet består i att hon har liv, och allt liv är lika heligt som människan, var i universum detta liv än förekommer och vilka former det än tar sig. Vår värld är bara ett stoftkorn i vårt solsystem, som bara är ett stoftkorn bland alla andra solsystem i vår stjärnehop, som bara är ett stoftkorn bland alla andra stjärnehopar i vårt universum, ja, mindre än ett stoftkorn, mindre än en vattendroppe i havet, mindre än ett sandkorn i öknen, mindre än ett diffust ögonblick av en tanke i en dröm. Vi är ingenting i universum. Livet är allt, och vi är bara en försvinnande spillning därav.

Sarpi Och av detta känner kyrkan sig hotad.

Bruno Kyrkan fruktar detta bara för att den inte vet vad den fruktar i sin okunnighet.

Ciotto Undervisar du om detta i Padua?

Bruno Ja, och professor Galilei också, men i hemlighet utanför kursplanen. Det ingår inte i universitetets kurser, men vi ger privatkurser bredvid, som är mer välbesökta.

Ciotto Kan ni känna igen kyrkans spioner?

Bruno Kyrkan går inte in i universitet och vet således inte vad som sker utanför universitetet. Det vet bara studenterna och de lärare som undervisar dem.

Besler Jag tror vi kan vara lugna för dig, Bruno.

Ciotto Var dock viss om, Giordano, att om du åker fast kan vi inte riskera att vittna för dig. Du står i så fall ensam, och vi måste prioritera skyddandet av oss själva.

Bruno Jag har alltid stått ensam och klarat mig just därför. Att ni vid fara måste skydda er själva har naturligtvis högsta prioritet. I England har man utvecklat ett system av principer för att försäkra friheten mot övergrepp.

Sarpi Är det det som kallas frimureri?

Bruno Ja, det är ett slags självinstängning för att slå vakt om samvetsfrihet, tankefrihet och yttrandefrihet.

Ciotto Yttrandefrihet har alltid varit en omöjlighet i Italien, och samvetsfrihet och tankefrihet har bara förekommit i lönndom.

Bruno Kyrkan blir en dag tvungen att be om ursäkt för millennier av maktmissbruk, och då skall även Italien ha yttrandefrihet.

Besler Profeten har talat.

Ciotto Är vi nöjda? Kan vi känna oss säkra fastän vår mästare bor hos en potentiell huggorm styrd av Vatikanen?

Sarpi Maestro Bruno kan själv bäst bedöma sin egen säkerhet och vad han gör.

Ciotto Kan vi då lita på maestro Brunos omdöme?

Sarpi Det enda vi inte kan lita på är Vatikanen.

Bruno Säg inte det. En av anledningarna till att jag vågade komma tillbaka var just att vi fick en ny påve i Clemens VIII. Den tidigare kardinal Aldobrandini vann ryktbarhet för sin medmänsklighet och tolerans, och nu är han påve. Jag ämnar tillägna honom mitt huvudverk och därmed genom honom försöka få kyrkan att fatta reson. Om kyrkan accepterar vetenskapens landvinningar har kyrkan sedan ingenting att frukta av vetenskapen.

Sarpi Måtte du lyckas, Bruno.
Bruno Jag tänker lyckas. Det är bara en tidsfråga.
Ciotto Fem år eller fem sekler? Det är frågan. Tiden arbetar för dig, Bruno, och du kommer alltid att ha dina trogna förläggare.
Bruno Tack, Giovanni Battista.
(*Samvaron fortsätter.*)

Scen 4. I Mocenigos palats.
(*Mocenigo med några prelater.*)

Mocenigo Bruno är på väg. Jag ber er, mina herrar, att gömma er här och lyssna på vårt samtal, så att ni förstår läget.
präst 1 Ska vi då tjuvlyssna på honom som spioner?
präst 2 Har vi något val? Vi måste komma åt honom! Vi har inga vittnen om vi inte är det själva!
präst 1 Låt gå då. Vi gömmer oss.
Mocenigo (*Bruno hörs komma*) Skynda er! (*smusslar undan dem i en garderob. Publiken ser dem stå och trycka och utbyta kommentarer där inne.*)
(*Bruno kommer in.*)
Mocenigo Du är sen idag, min vän.
Bruno Mycket att göra idag. Studenterna behöver sin lärare.
Mocenigo Du gör allt för dina studenter men försummar mig, din vän och mentor.
Bruno Jag beklagar, Mocenigo, men jag gör vad jag kan för dig.
Mocenigo Men du ger mig inte den undervisning jag vill ha.
Bruno Du begär det omöjliga av mig. Jag kan inte undervisa i ämnen som jag inte behärskar.
Mocenigo Men jag menar att du behärskar dem. Alla vet att du sysslat med alkemi och nekromanti.
Bruno Inte mer än som nyfiken amatör. Du vet att sådant är förbjudet till och med i Venedig.
Mocenigo Ändå sysslar alla med det.
Bruno Inte jag.
Mocenigo Alla vet att du gjort det och vet mycket om saken.
Bruno Ingen vet något om saken. De vises sten har eftersträvats i millennier men aldrig kunnat åstadkommas. Det ligger någon legend bakom saken som aldrig någon kunnat tyda och som antagligen misstolkats i alla sekler. Jag tror inte man kan göra guld på artificiell väg, och om man kan det så är den vetenskapen tills vidare utom räckhåll för oss. Beträffande andeskåderi och nekromanti har sådant alltid varit behäftat med livsfara eller ännu värre faror.
Mocenigo Kan man riskera mer än livet?
Bruno Man kan även riskera förståndet och själva själen, vilket är värre.
Mocenigo Så du tror människan har en själ?
Bruno Varför skulle hon inte ha det? Hon har ju liv, och själen är själva livet.
Mocenigo Där ser du. Det är mycket om det andliga som du skulle kunna undervisa mig i som du inte har gjort.
Bruno Jag ger inte kurser i sådant. Jag kan bara undervisa i ren filosofi och vetenskap, och det vet du.
Mocenigo Du nekar mig den kunskap som jag betalat dig för att få.
Bruno Jag sade till dig från början att jag inte kunde gå bortom filosofins och vetenskapens områden.
Mocenigo Men mitt villkor var att du även skulle ge mig av den förbjudna kunskapen.

Bruno Min värde senator, ni ställde inga villkor. Ni inbjöd mig. Ni erbjöd mig lön och kost och logi. Detta tackade jag ja till då jag därigenom kunde göra nytta i mitt hemland som lärare åt studenter i filosofi och vetenskap. Era krav kom senare. Om ni inte är nöjd med mig beklagar jag detta och måste jag återvända till Tyskland.

Mocenigo Ni får inte lämna mig nu.

Bruno Om ni anser mig inte ha uppfyllt ert kontrakt så har jag inget annat val än att ge mig iväg. En man är fri att själv lämna in om avsked.

Mocenigo Ni måste stanna lite till. Ni måste ge mig en chans.

Bruno Herr senator, om ni begär mer av mig än vad jag stått till tjänst med kan jag inte stå till er tjänst mera. Så enkelt är det. Jag vidtar genast mina förberedelser för att avresa. (*går*)

Mocenigo Han tänker faktiskt lämna mig. Det får han inte. (*Prelaterna kommer ut.*)
Nå, vad säger ni?

präst 1 Ni får inte släppa honom. Vi kan aldrig få en bättre chans än nu.

Mocenigo Men finns det något man kan anklaga honom för?

präst 2 Vi kan alltid arresteras honom. Anklagelserna kan komma senare.

präst 1 Se till att han inte lämnar huset. Han får helt enkelt inte resa utan att ha förhört av inkquisitionen.

Mocenigo Han har inte begått något brott. Tänker ni ställa honom inför rätta?

präst 1 Vi måste. Rom skulle aldrig förlåta oss annars.

Mocenigo Venedig kan inte döma honom för något.

präst 2 För en katolsk domstol är ingenting omöjligt.

präst 1 Många kan vittna om hans farliga utsagor.

Mocenigo Bara löst prat. Inga vittnen.

präst 1 Tillräckligt för att motivera ett förhör, och ett förhör är tillräckligt för att sätta fast honom.

Mocenigo Som ni vill, mina herrar. Jag ska se till att han hålls kvar tills han kan arresteras.

präst 1 Det är allt vad vi ber om. Kom, broder. Låt oss informera inkquisitionen. (*de går.*)

Mocenigo Skall jag då agera rollen av Judas i ett nytt Golgatasscenario? Det ser inte bättre ut. Kyrkan tvingar mig. (*går*)

Scen 5. Accademia degli Uranici.

Ciotto Det är det klokaste beslut du kunnat fatta. Vi kommer alla att dra en suck av lättnad så fort du lämnat Venedig.

Bruno Jag vet att ni vill mig väl. Annars skulle man kunna tolka dina ord som ovänlighet.

Ciotto Vi vet alla vad som står på spel och vilken livsfara vi alla svävar i bara för att du gör det. Din livsfara är vår.

Bruno Ni överdriver livsfaran. Ingen av er svävar i den minsta fara, för ni har alla varandra och är ganska obemärkta. Min fara är större bara för att jag är bemärkt och har publicerat böcker. Ingenting är farligare i hela världen i dessa tider än det.

Sarpi Vad handlar din senaste bok om?

Bruno Det blir en sorts summering av hela min livsgärning.

Ciotto Är det den du ska publicera i Frankfurt?

Bruno Ja, det är bara möjligt i Tyskland.

Sarpi Hur skulle du summera din livsgärning?

Bruno I några få ord? Du begär det omöjliga av mig, Paolo Sarpi.

Besler Men när du nu ändå skall lämna oss, hur skulle du då formulera ett eventuellt andligt testamente?

Bruno Jag behöver inte summera min världsåskådning för er. Ni känner alla till den. Ni omfattar själva den kopernikanska världsbilden och min bild av universum ur panteistiskt perspektiv med livet som alltings heligaste och enda väsentliga väsen och gudom, ett opersonligt fenomen utan makt men med desto mera möjligheter, som uttrycksförmåga, multipliceringsförmåga, förstånds-förmåga och framför allt kreativ fantasi. Livet är i grund och botten konstruktivt. Det lever för att förnya sig självt och ständigt bli större och mera omfattande. Dess enda fiende är dess egen förgänglighet. Livet kan bara existera under disciplinerade former, som inbegriper smärtsam födelse och död. Döden är naturlig och bara en metamorfos, en övergång från ett tillstånd till ett annat, som redan Pythagoras insåg, men allt som påskyndar och hjälper döden och använder sig av döden som medel är oförnuftigt och av ondo, och tyvärr är livet behäftat med sådana prövningar i form av makter och myndigheter, vidskepelse och etablerad dumhet som vidmakthåller sig själv genom sjuklig ovana, som det sätt på vilket kyrkan bestämmer över världen till skada för hela världen. Prövningar finns, men de är till för att övervinnas, och de kan alltid övervinnas och måste alltid övervinnas, för livets skull. Lutheranerna menar att självmord under vissa omständigheter är ursäktligt, men självmord är i själva verket den nesligaste tänkbara flykt från livet och dess ansvar. Flykt är alltid fegt, och ingenting är fegare än självmord. Ingenting är fegare än att ge upp, och det får man helt enkelt aldrig göra. Det är onaturligt att ge upp. Segraren är den som aldrig ger upp, och det idealiska människolivet är nittioåringens, som så många venetianare, till exempel er doge Dandolo och er målare Tizian. Det är naturligt att leva till hög ålder, och ju högre ålder man når, med desto lugnare samvete kan man sedan gå hädan i frid. Överlever man alla sina vänner så slipper dessa begrava och sörja en. När aposteln Johannes var riktigt gammal och närmare hundra gick han bort och lät begrava sig anonymt uppe i bergen ingen vet var. Moses gick bort på samma sätt vid 120 år. Då har livet segrat och triumferat, och sådana människor kan vara nöjda med sitt liv. Då har man visat sig livet värdig och hedrat det. Så kanske man skulle kunna summera min uppfattning om livet, det enda heliga och gudomliga som finns.

Sarpi Tack, Giordano.

Besler Jag tror det är bäst för vår mästare att få dra sig tillbaka och förbereda sin avfärd. Han har mycket att packa.

Ciotto Ju förr ni ger er av, desto bättre.

Bruno Du har alldeles rätt, Giovanni Battista. Om ni inte har fler frågor, så låt oss gå, Hermann.

(Sällskapet bryter upp.)

Scen 6. Brunos rum.

Besler Risken är att du redan har stannat här en dag för länge.

Bruno Jag tror fortfarande att ni har överdrivit riskerna. Jag tror inte Mocenigo vill mig något ont även om jag knappast lämnar det här stället för tidigt.

Besler Låt oss skynda. Vi har inte en minut att förlora.

Bruno Har vi allt med oss?

Besler Jag tror det.

Bruno Och vägen är öppen till Padua?

Besler Ja.

Bruno Bara vi når Padua är vi på säkra sidan. Där finns tyskar som kan hjälpa oss till Frankfurt.

Besler Jag hoppas bara att era flyktplaner inte blivit kända.

Bruno Ser du det som en flykt, Hermann? Nej, det är bara en ny etapp på mitt livs landsflykt. Det är bara ännu en ny flyttning av alltför många. Det är bara ännu

ett övergivande av falska herrar. Det är bara ett hälsosamt byte av miljö. Det är bara ett nytt kapitel, Hermann. Det finns ingen flykt från livet.

Mocenigo (inkommer plötsligt) Vad är detta? Planerar ni ändå att resa, mäster Bruno?

Bruno Vi väntade er inte hem idag, senator.

Mocenigo Och därför tänkte ni rymma utan min tillåtelse?

Bruno Vi har diskuterat detta förut, senator Mocenigo. Jag är färdig här och har inget mera här att göra.

Mocenigo Och vad har ni att göra i Frankfurt?

Besler Hur visste han....

Bruno Tyst, Hermann. – Jag kan bara publicera mina böcker i Frankfurt.

Mocenigo Så du tänker bara ge dig av på en affärsresa och komma tillbaka sedan?

Bruno Det har jag inte sagt. Vart jag tar vägen sedan får mitt öde utvisa. Det ligger i Guds hand.

Mocenigo Nej, det ligger i mina händer, och du lämnar inte detta hus förrän jag fått valuta för vad jag betalat dig för dina återhållna tjänster!

Bruno Herr senator, vi har diskuterat detta förut. Om ni är missnöjd med mina tjänster, desto större anledning för mig att lämna ert hus.

Mocenigo Ni har fått betalt av mig!

Bruno Jag kan tyvärr inte betala er tillbaka. Ännu större anledning för er att avstå från alla vidare utgifter för min skull.

Mocenigo Stanna åtminstone till i morgon. Annars måste jag kvarhålla er med våld.

Bruno Herr senator, ni behöver lugna ner er. Ni kriminaliserar mig i onödan. Jag har inte gjort er något, och jag ber er att inte göra mig något.

Mocenigo Ni har missbrukat min gästvänskap!

Bruno Hermann, vänta på mig utanför. (*Hermann går.*)

Herr senator, vi har ingenting mer att säga varandra. I hopp om att ni ska befinna er vid bättre humör i morgon stannar jag en sista natt, men ni måste ju inse att det är bäst för oss båda att jag skiljs från ert hus.

Mocenigo Vi får se i morgon. Låt oss sova på saken.

Bruno Nu låter ni förnuftigare.

Mocenigo Vi behöver båda lugna ner oss. Godnatt, mäster Bruno.

Bruno Godnatt, senator.

(*Mocenigo går. Bruno sätter sig på sängen och pustar ut.*)

Den senatoren kan faktiskt bli farlig. Jag kan inte stanna här en dag längre. Jag borde ge mig av just nu. Men kan jag smita ut utan att bli upptäckt? Kanske det redan är för sent? Nej, det är aldrig för sent. Hermann väntar på mig. Det får inte uppskjutas längre. (*reser sig, tar sin packning och går mot dörren. När han öppnar den väntar beväpnade vakter utanför.*)

Mocenigo (utanför) Så ni tänkte försöka lura mig ändå och rymma utan att jag fått valuta för mina pengar! Grip honom! Sätt honom i källaren tills vakterna kommer! (*vakterna griper honom*)

Bruno Herr senator, detta är ett övergrepp!

Mocenigo Du är inte immun för att du är lärd. Nej, Bruno, det är inte ett övergrepp. Det är bara rättvisa och lagen som träder i kraft.

Bruno Vad har jag gjort?

Mocenigo Det är det inkquisitionens sak att ta reda på.

Bruno Så det är ingen rättslig domstol du ställer mig inför utan den kyrkliga krigsrätten?

Mocenigo Kalla det vad du vill. Jag lyder bara order.

Bruno Kalla det vad ni vill, senator Mocenigo, men den som lyder brottsliga order är brottslig själv.

Mocenigo Bort med honom! (*Vakterna för ut Bruno.*) Han tror han kan sätta sig över hela världen. Men högmod går före fall. Inte världens mest lysande förstånd kan försvara din ateism inför inkquisitionen, Giordano Bruno!

Galilei (kommer in) Har jag kommit för sent?

Mocenigo Till vad?

Galilei Jag har hört ett rykte om att Giordano Bruno skulle arresteras.

Mocenigo Han är redan arresterad.

Galilei Då kom jag för sent. Jag ämnade varna honom en sista gång. Vad är hans brott?

Mocenigo Det är därför han är arresterad, för att den kyrkliga domstolen skall undersöka hans brott.

Galilei Inkquisitionen?

Mocenigo Vad annars?

Galilei Vem är ansvarig?

Mocenigo Han själv.

Galilei Var inte dum. Han har knappast angivit sig själv för inkquisitionen.

Mocenigo Inkquisitionen beordrade mig att överlämna honom.

Galilei Ni, senator Giovanni Mocenigo, har alltså gjort det själv?

Mocenigo Ja. Och varken jag eller ni kan längre göra något för Giordano Bruno.

Galilei Säg att det är ett misstag och att jag drömmer.

Mocenigo Det är inget misstag, och ni drömmer inte.

Galilei Men varför? Inser ni inte att ni har förrått honom?

Mocenigo Tvärtom. Jag har kanske räddat hans själ. Jag inbjöd honom hit för att han skulle undervisa mig. Jag gav honom betalt för det, men han ville inte inviga mig i sina mysterier. Så beslöt han plötsligt att avresa till Frankfurt. Det kunde jag inte acceptera. Mitt enda sätt att kvarhålla honom var att anlita rättsliga myndigheter. Och ni, professor Galilei, gör klokast i att återvända till Pisa och hålla er stilla.

Galilei Vad vill ni göra med honom?

Mocenigo Hans undervisning är för farlig. Han är för kontroversiell. Han retar och utmanar för höga auktoriteter. Han riskerar inte bara sin egen själs salighet men även många andras. Han måste korrigeras. Några veckor hos inkquisitionen, och han är fri igen.

Galilei Ni överlämnar honom således åt inkquisitionen?

Mocenigo Bara för förhör, bara för hans eget bästa, och bara för allas vårt bästa.

Galilei Vem har övertalat er till detta? Någon jesuit?

Mocenigo Min egen biktfar. Han gjorde mig uppmärksam på att min själ var i fara. Brunos inflytande över mig har varit för starkt, och kyrkans är viktigare. Professor Galilei, saligheten får vi bara genom kyrkan och dess nåd. Vi kan aldrig få någon salighet genom ensamma individers envishet som Bruno, som bara sprider oro bland alla tänkande människor, som bara kan leda till osalighet. Vi måste få frid. Allt Giordano Bruno behöver göra är att ta tillbaka vissa av sina dogmer.

Galilei Han har inga dogmer! Han ensam är ren och fri! Det är bara kyrkan som har dogmer att försvara sitt översitteri med, dogmer som bara är lögner!

Mocenigo Akta er, professor! Er själ är förgiftad! Ni är i fara!

Galilei Judas! (*spottar på honom*)

Mocenigo (torkar sig avmätt) Ni är förlorad om ni fortsätter så här. Håll er stilla, maestro Galilei. Även era farliga åsikter kan bli kända för inkquisitionen, om de inte redan är det. (*går*)

Galilei Detta är världens undergång, Italiens undergång och kyrkans undergång – ingenting annat. De vet inte vad de gör. Och jag kan inte be till Gud och be honom förlåta dem för att de inte vet vad de gör, för en sådan kyrka kan jag inte tro på. Giordano, vår tids ädlaste universalgeni, varför ville du inte lyssna till mig!

Varför kom du tillbaka till denna förbannade kyrkliga värld av bara dumhetens etablerade vidskepelser! Stackars Italien!
(störtar ut, förtvivlad.)

Akt V scen 1. Inkvisitionen.

inkvisitor 1 Mäster Bruno, ni har ingenting ont att frukta av oss. Vi vill bara hjälpa er fram på den rätta vägen och bättre förstå er. Ingen inskränkning av er frihet kommer att vidtagas.

Bruno Varför har ni då satt mig i Venedigs värsta blykamrar?

inkvisitor 2 Mäster Bruno, vi är lika ivriga som ni att få detta överståndet. Allt blir bra bara vi får veta vad vi vill veta.

Bruno Vad vill ni veta av mig som inte redan hela världen vet om mig? Mina skrifter finns tillgängliga i alla länder, och jag har varit tillgänglig som lärare här och i Padua alla dagar. Vad kan ni vilja veta av mig som inte hela världen redan vet?

1 Mäster Bruno, omfattar ni Kopernikus världsbild?

Bruno Ja, liksom alla astronomer och vetenskapsmän, ty det är bevisat matematiskt att jorden rör sig runt solen och inte tvärtom.

1 Och det faktum att den allena saliggörande kyrkan bestrider detta bekymrar er inte?

Bruno Den allena saliggörande kyrkan har fel på denna punkt och är efter sin tid. Jag är övertygad om att den kommer att ändra ställning.

2 Så ni menar att vår kyrka kan ha fel?

Bruno Mina herrar, tvinga mig inte att le. Kan en kyrka, som till påve väljer en Alessandro Borgia, som har hur många barn som helst, och vars laster och giftblandarintriger hela Italien känner till, verkligen alltid vara fullständigt ofelbar?
(*Inkvisitorerna ler inte.*)

3 Allvarligast är dock ert ifrågasättande av den heliga treenigheten och Kristi gudomliga natur.

4 Enligt Giovanni Mocenigos angivelse har ni förklarat Kristus vara en bedragare och trollkarl.

Bruno Det bestrider jag.

4 Ni förnekar att ni förklarat Kristus vara en bedragare och trollkarl?

Bruno Ja, det förnekar jag.

4 Äntligen ett steg i rätt riktning!

3 Kan ni närmare förklara er uppfattning om den heliga treenigheten?

Bruno Den är mycket enkel. Ingen matematiker kan acceptera kyrkans formel att ett är lika med tre.

2 Så ni föredrar matematiken framför religionen och tron?

Bruno Ja, jag anser förståndet vara viktigare än tron.

1 Vilken eller vilka av de tre i treenigheten förnekar ni? Fadern, Sonen eller Den Helige Ande?

Bruno Alla tre. Jag anser att hela treenighetskonstruktionen är en förvrängning av det sanna Gudsbegreppet.

2 Vad är då det sanna Gudsbegreppet?

Bruno Att Gud är en.

5 Är ni då en judisk fundamentalist?

Bruno Min enda grund är förnuftet. Att Gud är en kan aldrig resultera i att Gud blir tre.

4 Ni tror således på Gud?

Bruno Ja.

4 Åter ett steg i rätt riktning!

Bruno Men inte på en personlig Gud.
 1 Förklara er.
Bruno Gud är allt och hela universum och det förnuft som kontrollerar hela universum. Ett sådant allomfattande förnuft kan aldrig inskränkas till något personligt med känslor och inklinationer, som ett väsen vars avbild människan skulle vara.
 2 Ni tror således inte att Gud skapat människan efter sin avbild?
Bruno Jag förnekar inte att Gud skapat människan, men jag tror inte Gud kan ha en avbild.
 4 Ni tror således på en abstrakt Gud som en idé?
Bruno Ja.
 4 Han tror åtminstone på Gud.
 3 Kvar står emellertid att ni förnekat Kristi gudomliga natur. Det är detta som kyrkan inte kan acceptera, då kyrkan är Kristi lekamen.
 2 Förnekar ni Kristi gudomliga natur?
Bruno Jag menar att han inte var mer eller mindre gudomlig än andra människor.
 3 Om ni förnekar Kristi helighet förnekar ni kyrkans helighet.
Bruno Jag förnekar ingens helighet.
 2 Men ni förnekar Kristi gudomliga natur.
Bruno Nej, jag förnekar endast att han var Guds enfödde son.
 1 Aha, där har vi det.
 2 Mäster Bruno, detta kan inte kyrkan acceptera.
Bruno Ni menar alltså på fullt allvar att Gud som en annan liderlig horbock skulle ha befruktat en jungfru Maria med sin säd genom sin kroppsliga penis och sålunda ha givit upphov till en enfödd son, som ett unikum i hela världshistorien? Mina herrar, sådant är bara larv. Att en Zeus kunde avla en Herakles kan man måhända acceptera som myt och saga, men att evighetens ende Gud skulle ha befruktat en Maria, som dessutom redan hade en man, måste ni väl ändå medge att är en ganska extrem absurditet?
 3 Han hånar oss!
 1 För ut honom!
Bruno Mina herrar, endast förnuftet kan rädda er heliga kyrka! (*förs ut brådstörtat.*)
 1 Vad menar ni, bröder?
 2 Vi har inget val.
 3 Han måste tuktas!
 1 Jag instämmer. Vi har inget val. Han måste återta sina kätterska utsagor.
 4 Tänker ni verkligen tortera honom?
 2 Det är för hans eget bästa. Det är vår plikt att rädda hans själ.
 1 Ske alltså. Må inkquisitionen ha sin gång tills han återtar sitt smädande av Kristi och kyrkans gudomlighet.

Scen 2.

Mocenigo Du var för stolt, Giordano Bruno, för självsäker och för självhärlig. Du fick alla andra att känna sig små. Din djärvhet rubbade allas cirklar, och i ditt övermodsblandhet såg du inte hur dina hemliga fiender flockades runt omkring dig. Samtidigt var din troskyldighet riktigt rörande, när du lät dig lockas tillbaka till Italien, det enda land i världen som var farligt för dig. Jag hade ditt öde i min hand, och jag njöt av den makt det gav mig. Men din förmäthenhet och ditt högmod fick vågskålen att falla till din nackdel. Du litade aldrig på mig och gav mig aldrig ditt fulla förtroende. Därmed hade jag ingen användning för dig, och du kastade bort din chans att få en mäktig förtrogen lärjunge i dina hemliga kunskaper om magi, alkemi

och andebesvärjelser. Jag måste förråda dig för att rädda mitt eget ansikte och behålla mig själv. En man som älskar så som jag älskade dig som vägledare kan lika litet som en kvinna förlåta den som vågar säga nej till en uppriktig kärlek.

Galilei (uppträder plötsligt) Förrådare!

Mocenigo Galileo Galilei, vad gör ni i Venedig? Bad jag er inte rädda er själv? Vill ni anmäla er frivilligt för inkquisitionen?

Galilei Varför förrådade ni honom?

Mocenigo Det var min mänskliga plikt. Han förförde studenterna med sina kätterska idéer, och jag var ansvarig för honom. Kyrkan gav mig inget val. Det var en eller alla.

Galilei Ni vet inte vad ni har gjort. Inkquisitionen släpper honom aldrig.

Mocenigo Jo, om han ångrar sig.

Galilei En vetenskapsman kan aldrig förklara vetenskapliga fakta vara fel med sin övertygelse. Om han gör det är han ingen vetenskapsman längre utan en förlorad son för vetenskapen.

Mocenigo Vänta tills ni själv ställs inför inkquisitionen.

Galilei Inser ni inte ert ansvars ohygglighet? Ni har förrått världens ledande tänkare åt en skock rovlystna gamar utan en tanke på annat än sin egen inbillade trygghet enligt kyrkans etablerade illusioner av lögner. Hela världen kommer att hämnas på Italien, ledd av hans vänner drottning Elisabeth av England, kungen av Frankrike och kung Rudolf den andra i Böhmen utom alla världens protestanter!

Mocenigo Maestro Galilei, gå hem till Padua och lägg er. Inkquisitionen låter honom gå bara om han blir lojal mot kyrkan.

Galilei Och om han inte blir det?

Mocenigo Då får han skylla sig själv. Han måste bli det. Han har inget val.

Galilei Som vetenskapsman sätter han nog sin heder och integritet högre än kyrkans usla påtryckningsmedel. Ni blir då en Judas med hans blod på era händer. Om något ont händer honom gör ni bäst i att som Judas gå och hänga er i närmaste träd.

Mocenigo Ser Galilei, det gör jag aldrig. Vet ni inte att en självmördare måste komma till helvetet? (*går nonchalant.*)

Galilei I så fall är hela kyrkan fördömd, ty om den dömer Giordano Bruno är det ingenting annat än kyrkans eget moraliska självmord, vilket är mycket svårare i längden än att bara snabbt ta sitt liv. (*går*)

Scen 3. En tortyrkammare, juli 1592.

(Giordano Bruno är upphängd i handlederna, och man hänger tyngder på hans fötter. I en iscensättning väger dessa givetvis ingenting.)

munk 1 Stopp! Ser Giordano Bruno, erkänner ni?

Bruno (tiger)

munk 2 Han tiger sammanbitet.

1 Fortsätt behandlingen! (*Man hänger större tyngder vid fotanklarna.*)

Stopp! Ser Giordano Bruno, erkänner ni?

Bruno Era imbecilla levande kadaver och eunucker, det enda jag erkänner är sanningen, vilken är att ni är fördömda allihop, ty ni vet inte vad ni gör, ni är hjärntvättade av kyrkan allihop och själlösa automater i dess tjänst, och era plågor blir värre än mina!

1 Fortsätt genast behandlingen! (*Större tyngder hängs på.*)

Bruno (stönar)

1 Giordano Bruno, erkänner ni?

Bruno (stönar men tiger)

2 Han är lika hårdnackad fastän han stönar.

1 Fortsätt behandlingen! (*Större tyngder hängs på.*)
Bruno (*skriker hjärtskärande*)
 1 Stopp! Giordano Bruno, erkänner ni Jesus Kristus vara Guds Enfödde Son i evighet?
Bruno För Guds skull, jag erkänner vad ni vill bara ni befriar mig från livet!
 1 Är ni beredd att återta alla era kätterier? Är ni mogen för en skriftlig bekännelse?
Bruno Jag skriver under vad som helst!
 1 Med övertygelse?
Bruno Med övertygelse!
 1 Ångrar ni er?
Bruno Jag ångrar allt!
 1 Erkänner ni Jesus Kristus vara Guds Son, och tar ni tillbaka er mening om motsatsen?
Bruno Jag tar tillbaka allt och bekänner allt!
 1 Ta ner honom. Han är äntligen ångerfull. (*börjar skriva protokoll. Bruno tas ner.*) Det blir remiss till inkquisitionen. Nu slipper vi ansvaret för honom mer.
 (*Bruno tas ner och tas om hand, men hans smärtor är ousägliga.*)

Scen 4. Inkquisitionsdomstolen (som scen 1)

1 Giordano Bruno har ångrat sig och tagit tillbaka allt.
 2 Ännu en seger för den heliga inkquisitionen!
 4 Innebär det att han återfår friheten?
 1 Nej, han är för farlig. Det måste undersökas om han menar allvar eller ej.
 3 Vi kan inte ta risken att han återfaller i sina gamla heresier.
 1 Nej. Eller att han lämnar Italien.
 5 Vad blir då nästa steg?
 1 Vi måste skicka honom till Rom.
 5 För ny prövning?
 1 Ja. Därmed slipper vi ansvaret, och den heliga inkquisitionen i Rom är bättre experter och har större resurser än vi.
 4 Så vi kan två våra händer?
 1 Ja, bröder, låt oss två våra händer.

Scen 5. England, Chislehurst, maj 1593.

Sir Thomas Walsingham Ta det lugnt, Kit. På något sätt skall vi klara ut det.
Marlowe Men för varje minut som går rycker undergången närmare.
Walsingham Vi måste få veta mera. Vi har för lite att gå efter. Vi måste veta exakt hur drottningens privata råd ställer sig till anklagelsen. Hur kunde du reta honom till så grova anklagelser? Vad har du gjort honom?
Marlowe Han bara är sådan. Han tar åt sig för vad som helst. Jag använde hans idé i en pjäs. Det var allt.
Walsingham Vilken idé?
Marlowe Hans idé att förgifta alla nunnorna i ett kloster i Rheims genom att förgifta vattnet.
Walsingham Så du har förverkligat hans idé på scenen medan han misslyckades i verkligheten?
Marlowe Ungefär så.
Walsingham Och så vänder han det till världens mest misslyckade föreställning med att avrätta vår främste dramatiker.

Marlowe Jag beklagar.
Walsingham Jag hör någon komma.
Poley Det är lord Strange, Sir.
Walsingham För genast in honom hit.

(*Sir Ferdinando Stanley gör entré*)

Vad säger drottningen, Ferdinando?

Ferdinando Vår Kit måste försvinna. Anklagelsens grovhet gör det omöjligt för honom att alls mera få förekomma ovan jord.

Walsingham Vi måste alltså skicka honom ut ur landet?

Ferdinando Först måste han försvinna. Jag beklagar verkligen detta, Kit, men den idioten Richard Baines kommer inte undan med det här.

Marlowe Han var inte ensam. Det började med Thomas Kyd.

Walsingham Ja, den stackaren har förstört sin egen karriär.

Ferdinando Du var för bra, Kit. Du tog dramat från Kyd och skapade en ny konstform av det, den praktfullaste England har sett, ett engelskt versdrama som överträffar alla Greklands.

Marlowe Det var meningen.

Walsingham Det passar sig inte med ärebetygelser nu, Ferdinando. Det blir en alltför morbida ironi.

Ferdinando Så vår mest lysande diktare måste avstå från sitt liv, sin karriär och sin ära för att en nedrig usling angivit honom för världens hemskaste brott.

Marlowe Som är för absurda för att jag skulle kunna vara skyldig till något av dem.

Walsingham Vi har aldrig sett en sådan lista i England. Homosexualitet, ateism, falskmynteri, majestätsbrott och hädelser mot allting heligt i hela Bibeln.

Marlowe Allt jag gjorde var att använda mitt språk.

Walsingham Du gjorde det för bra.

Marlowe Måste jag då lämna och skiljas från den teater som jag har skapat?

Ferdinando Nej, aldrig, Kit. Det tillåter vi aldrig, och vi är många som kommer att föra den vidare. Det enda vi egentligen behöver är ett annat namn. Ditt måste tyvärr bort från scenen, då det är ihjälkomprometterat.

Walsingham Hurdan var drottningen till humöret?

Ferdinando Hon var mycket arg och hade svårt för att behärska sig.

Walsingham Ja, hon tål inte dumhet, och denna angivelse är väl det dumaste dokument som någonsin presenterats för hennes privata råd.

Ferdinando Så menade även min far.

Marlowe Men hur skall jag komma undan? Hur kan jag göra mig av med mig själv och samtidigt leva vidare?

Walsingham Det är den nöten vi måste knäcka. Kommer Bacon?

Ferdinando Ja, han kommer. Han kommer alltid på råd.

Poley (*inträder*) Lord Francis Bacon, Sir.

Walsingham Visa in honom genast. (*Francis Bacon visas in.*)

Så är vi nästan fulltaliga. Bara Sir Walter Raleigh fattas.

Ferdinando Och Sir Fulke Greville.

Walsingham Han kommer han också. Nå, Sir Francis, har ni någon lösning att erbjuda?

Bacon Det finns bara en lösning. Så länge Marlowe förblir i livet kommer han att sväva i oupphörlig livsfara. Whitgift och hans inkquisition kommer aldrig att avblåsa häxjakten på sådana fritänkare. Marlowe måste försvinna, och vi måste arrangera hans död på ett effektivt sätt, så att den blir trovärdig och accepterad.

Walsingham Precis min mening.

Ferdinando Drottningen antydde något i den riktningen.

Bacon Accepterar du lösningen, Christopher?

Marlowe Har jag något val? Måste jag inte lyda drottningen?

Walsingham Du kan ändå fortsätta dikta, Kit. På detta sättet får du ryggen fri och kan ägna dig helt bara åt diktkonsten. Du kan ägna resten av ditt liv åt att ständigt överträffa dig själv. Som förklarad död kan ingen längre hota dig. Och lita på att Richard Baines kommer ur vägen för dig. Drottningen förlåter honom aldrig.

Marlowe Kan jag stanna i England?

Bacon Helst inte. Det är bäst om du försvinner till Italien omgående. Senare kan du kanske komma tillbaka men helst inte till London.

Ferdinando Du kommer alltid att kunna känna dig säker hos oss uppe i Lancashire bland katolikerna.

Marlowe Lancashire och Chislehurst kanske räcker.

Walsingham Chislehurst kommer alltid att förbli ditt säkraste gömställe. Ingen kan blicka inom våra vallgravar, inte ens drottningen.

Bacon Vi beklagar obehaget, Marlowe, men du får på inga villkor någonsin igen förekomma i England som dig själv. Christopher Marlowe måste upphöra att existera för hans egen skull och för teaterns. Du får i stället hedern att bli den nya tidens Osiris eller varför inte Jesus själv, som ju troligen genomgick en död till synes för att kunna återuppstå från de döda, precis som Osiris.

Marlowe Men när får jag återuppstå?

Bacon Det är det som är kruxet. Kanske aldrig förrän vi alla är döda. Kanske först om någon upptäcker sanningen om vår komplott om tre hundra år.

Ferdinando Och allt detta bara för att en fähund plitad ihop en så absurd falsk angivelse som möjligt.

Bacon Det kan inte hjälpas. Vi måste ställa upp för Marlowe, och vi måste följa sällskapetets regler: total sekretess. Det är enda skyddet.

Walsingham Sir Francis har tyvärr alltför rätt, Kit. Även din kollega och lärobroder John Penry har arresterats och kommer att avrättas.

Marlowe Med vilken rätt? Vad har han gjort? Det var inte han som skrev Martin Marprelatepamfletterna mot biskoparna.

Bacon Vi vet alla vem Martin Marprelate var och tiger därom, Marlowe, och alla vet att John Penry var oskyldig. Men han skrev annat och agiterade för presbyterianerna. Det är för det han blir hängd av Whitgift. Om han kan bli hängd för sina åsikters skull så kan vem som helst av oss bli det med honom. Därför är allt risktagande absolut uteslutet. Vår egen säkerhet och frihet måste till varje pris försäkras och även din, Marlowe, varför vi måste få världen att tro att du är död till varje pris. Endast det kommer att rädda teatern från de bigotta puritanernas aggressivitet.

Sir Fulke Greville (inträder) Mina herrar, ursäkta min sena ankomst, men jag tror jag har löst alla våra problem.

Bacon På vilket sätt?

Sir Fulke Jag har funnit ett nytt namn åt vår Marlowe. En man från min hemtrakt är villig att stå till tjänst med sitt namn, en hederlig affärsman från Stratford.

Ferdinando Är det den där teateragenten som började med att vakta hästar?

Bacon Det är väl aldrig William Shakspeare?

Sir Fulke Just han, en vänlig allt-i-allo som åtar sig vad som helst bara han får betalt för det.

Bacon Honom skulle vi faktiskt kunna lita på.

Marlowe Skulle då mitt nya namn bli William Shakspeare?

Walsingham Bara ditt pennamn. Du kan fortsätta som vår agent under vilket namn som helst.

Sir Fulke William Shakspeare är hans eget namn som han dock gärna lånar ut åt författare som behöver dölja sig, exempelvis earlen av Oxford.

Ferdinando Han är mycket användbar.

Bacon Vad nytt om vår vän Giordano Bruno i Italien, Sir Fulke?

Sir Fulke Ingenting nytt, är jag rädd. Han är levande begravd i den italienska inkquisitionens källare. Det är risk för att vi aldrig mer får veta något om honom. Det ligger i Roms intresse att tysta honom för evigt, och det bästa sättet för dem att tysta honom är att hålla honom levande begravd och oåtkomlig för världen i en källare, och det är just vad de gör.

Walsingham Vem förrådde honom?

Sir Fulke Hans välgörare i Venedig.

Walsingham Du är inte ensam, Kit.

Marlowe Varför skall ödets vedergällning bara drabba de bästa? Sir Philip Sidney var den första, stupad fullkomligt i onödan för att han räddade livet på sina medkämpar, Robert Greene är också död, Edmund Spenser lever i armod på Irland, min vän och kollega Thomas Kyd har grävt sin grav, Giordano Bruno levande begravd i Roms katakomber, min vän Thomas Watson avliden, varför just alla mina vänner och dem jag beundrat och hållit av mest?

Walsingham Det är inte bara ditt öde, Kit. Det är just sådant som drabbar de ädlaste. Den gudarna älskar dör ung.

Marlowe Men det är orättvist!

Bacon Det är en annan sak. Rättvisan råder inte över ödet.

Sir Fulke Kom ihåg, mina herrar, inte ett ord av dessa våra arrangemang för att rädda Kit och hans diktargärning får någonsin komma till någon annan levandes kännedom. Hemligheten lever och dör med oss.

Walsingham Det är bara för att skydda dig, Kit, och för att göra det möjligt för dig att arbeta vidare.

Marlowe Jag är med.

Ferdinando Inga problem alltså. Då återstår bara det praktiska arrangemanget.

Walsingham Varje detalj måste vara perfekt. Vi får se till att det sker inom drottningens revir, så att hennes egen likbesiktningsman får hand om fallet, så att han kan sätta ihop en rapport som aldrig kan betvivlas.

Bacon William Danby är utmärkt på att åstadkomma pedantiska nonsensprotokoll.

Walsingham Alla bitar faller på plats. Det här blir din bästa föreställning, Kit. Synd att ingen får se den, då den aldrig kommer att äga rum i verkligheten.

Marlowe Det blir min bästa pjäs men inte skriven av mig utan av er och av nödvändigheten.

Bacon Vi ska nog se till att den lika litet går förlorad som du, Kit.

Marlowe Arrangera och gör vad ni vill. Jag är bara till för att spela teater.

Bacon Det har du gjort väl hittills, men du kan göra det ännu bättre framöver. Får jag bara be dig att försöka välja kanske något mindre kontroversiella ämnen i fortsättningen, framför allt ingen teologi.

Marlowe Det är min kärlek som försatt mig i denna situation, min kärlek som jag framför allt givit teatern, den kärlek i vilken jag givit allt och som lönar mig med denna död. Jag får stå mitt kast och anpassa mig därefter.

Walsingham Bra, Kit. Allt vi behöver för att kunna fortsätta är ditt samarbete. Alltså bör vi göra på följande vis....

(Herrarna konspirerar inbördes.)

(Oxford inträder tillsammans med William Stanley)

Walsingham Earl Edward de Vere av Oxford! Och William Stanley! Vad får er att komma hit så långa vägar oanmälda?

Oxford (uppgjagad, upprörd och arg) Nu är själva fan lös när drottningen själv vänder sig till mig för att ställa helvetet till rätta!

Sir Fulke Problemet är avklarat, Edward. Jag har just lagt fram hela saken för herrarna.

Oxford Här är ingenting avklarat med mindre än en ordentlig teaterkonferens!

Ferdinando Vad står på, William?

William Drottningen är vred och vill inte veta av mera bråk och skandaler från teatern. Därför har hon bett vår far göra något åt saken, som frambesvärjt Edward från sin håla. Jag fann det bäst att komma med för att stilla stormen.

Ferdinando Hur illa är det? Vad kommenderar drottningen?

William Vi måste trolla bort Marlowe. Annars ser Whitgift till att han flås och steglas och fyrdelas.

Sir Fulke Vi kan inte undvara Marlowe och hans dramatik. Den har gått för långt i sin utveckling för att mera kunna vändas tillbaka.

Walsingham Vi kan alltså varken vara utan Marlowe eller ha honom kvar.

Oxford Nå, hur ska vi nu åtgärda det här dilemma? Själv vägrar jag befatta mig med saken.

Bacon Det var du som startade hela rörelsen, kusin. Du kan inte frita dig från ansvar.

Oxford Och vad fan skulle du trassla in dig i bråk med myndigheterna för, Chris? Du kunde ha haft allt på det torra och kunnat bära upp hela teaterruljansen om du inte skaffat dig så gemena fiender.

Marlowe Det var de som bråkade med mig. Jag bad inte om duellen med Bradley. Jag bad inte om bråket i Flushing. Jag bad inte om ärkebiskop Whitgifts inkquisition.

Oxford Det gjorde du visst! Du skrev ju pamfletter mot hela den anglikanska kyrkan!

Marlowe Jag åkte aldrig fast. Ingen vet att det var jag.

Bacon Men din ateistiska föreläsning var ändå att gå farligt långt, Chris. Du visste mycket väl att ingen av någon myndighet i hela landet skulle ha tolererat någonting sådant, då alla myndigheter med kronan och drottningen högst beror med sin ställning helt på den kristna tron.

Marlowe Därför höll jag föreläsningen i smyg och bara inför betrodda.

Bacon Men du måste ha vetat att ryktet måste sprida sig.

Marlowe Är inte det hela vår verksamhet? Är inte allt vad vi skriver 'i smyg'? Har inte ni, Sir Edward, författat varenda pjäs och fått den uppförd i smyg och anonymt?

William Det är det som i mångt och mycket är vårt dilemma, att vi alltid är hänvisade med vår verksamhet till underjordens anonymitet. Men ett värre dilemma är att myndigheterna söker dig, Chris. Vi måste få dig ur farozonen på något sätt.

Ferdinando Han kan väl alltid fly upp till oss i Lancashire.

William Det räcker inte. Myndigheterna med Whitgift i spetsen vill mörda honom med kättaren, landsförrädaren och spionen John Penry.

Marlowe Som är oskyldig.

William Det hör inte hit. De ämnar hänga honom.

Marlowe Är det alldeles omöjligt att rycka honom undan galgen? Jag kände honom väl. Vi delade samma kritik mot kyrkan. Vi var studiekamrater. Jag uppskattade honom alltid.

William Jag beklagar, men det är helt omöjligt att rädda honom. Far har talat med både drottningen och Burghley. Whitgift kräver hans liv.

Ferdinando Vad sägs om följande idé. Låt oss ta hand om Penrys kropp efter hängningen och låta den passera som Marlowes. På så sätt kan vi lätt rycka Marlowe undan inkvisionsfaran genom att få honom offentligt förklarad som död.

William Det är riskabelt. Ingen får sedan viska ett knyst om att han lever, och han kan aldrig mer bära sitt eget namn.

Bacon Vi får helt enkelt skydda honom och garantera hans säkerhet med vår totala tystnad.

Oxford Då återstår grundproblemet. Vad ska vi göra med alla pjäserna, om inte ens Marlowe längre kan uppbära dem med sitt namn? Mitt namn är uteslutet, liksom ert, Ferdinando och William, då vi är adelsmän. Bacon är i regeringen, så hans namn kan inte heller användas. Du var den perfekte pjäsförfattaren, Chris, och hade kunnat ta hand om alla våra pjäser och ge dem en klassisk status, och så går du och blir angiven för ateism och falskmynteri och homosexualitet och alla världens värsta brott bara för din frispråkighets och tankeskärpas skull av en av dina suspekta vänner inför rikets högsta myndighet! Från att ha varit vårt största hopp har du blivit en katastrof, Christopher Marlowe!

Bacon Ta det lugnt, kusin. Var inte så teatralisk. Du har hamnat i åtskilliga klämmor själv i dina dagar och därför ideligen förvisats från hovet. Du klarade dig bara för att du hörde till landets äldsta adel.

Oxford Men vi har ett problem att lösa! Vi kan inte fortsätta teaterverksamheten och dess fantastiska expansion och möjligheter utan ett enda författarnamn!

William Vi har Chapman.

Oxford Den stofilen! En mossig akademiker! Ingen tar honom på allvar som diktare. Han är bara översättare.

Bacon Jag har en helt annan idé. Jag råkar känna till en ung ambitiös teateramatör från landsbygden som flytt hemifrån från en betydligt äldre fru med för tidigt påkomna barn, tre stycken, och kommit till London för att göra sin lycka. Han är enkel men rättfram och en utmärkt deklamator. Jag har hört honom. Han skulle kunna ta på sig vilken roll som helst.

Ferdinando Du menar att i skydd av hans entusiasm som teaterapa skulle Marlowe kunna fortsätta skriva pjäser och arbeta vidare på de gamla?

Bacon Jag har prövat saken noga och funnit den gångbar.

Oxford Vem är denne amatörskådespelare? Han får inte vara dum, han måste vara absolut tillförlitlig och kunna genomföra den roll vi ålägger honom fullständigt konsekvent.

Bacon Han är pålitlig då han är en säker affärsman. Han kan hålla tyst.

William Vore det möjligt att träffa honom?

Bacon Jag har bett honom komma hit för er bekantskap med honom om ni skulle önska det.

Ferdinando Du måste vara beredd att ge upp ditt namn, Chris, för att låta ett annat kunna föra pjäserna vidare.

Marlowe Vad är ett namn? Sir Walter Raleigh har konsekvent vägrat ge sitt namn åt något av vad han skrivit.

Oxford Han är inte ensam. Så har de flesta av oss gjort.

William Synd att han inte kunde vara här.

Bacon Han vet vad som pågår. Jag håller honom informerad.

Oxford Så får vi då träffa denna hemlighetsfulla hjälpare?

Bacon (reser sig och går och öppnar en dörr) Var så god, William Shakspeare.

(Denne stiger in, en reslig man med klar blick och öppen panna, med en utstrålning av säkerhet, pålitlighet och hederlighet.)

Oxford Så du är vår man. Vet du vad saken handlar om?

Will (till Marlowe) Era pjäser är enastående, Chris Marlowe, och jag beklagar att ni inte kan fortsätta er verksamhet. Jag lånar er gärna mitt namn, om det betyder att ni kan fortsätta skriva åt oss.

Marlowe Du ser ut som en så sällsynt person som jag skulle kunna samarbeta med och lita på.

Will Jag står till ert förfogande av tacksamhet för er konst.

Ferdinando Saken verkar vara klar.

William Ja, jag tror att vi har löst problemet.

Bacon Då är det bara att sätta planerna i verket och organisera övergången. Vi måste få drottningen med på noterna. Ni måste övertala er far, Ferdinando och William. Drottningen får fixa fram en lämplig likbesiktigare som får ombesörja formaliteterna. Marlowes död måste bli juridiskt vattentät.

Oxford Detta är en bättre intrig än någon av våra pjäser.

Bacon Det kanske blir en pjäs en dag.

Oxford Efter min död i så fall, och efter allas vår död. Vi ger Marlowe mandat att skriva alla pjäser utom den.

Bacon Vad sägs, Marlowe? Är du med?

Marlowe Självfallet.

Bacon Någon emot? Master Shakspeare?

Shakspeare Om bara pjäserna kan fortsätta produceras är jag säker på att företaget måste bli enbart framgångsrikt.

William Kan vi räkna med drottningen?

Oxford Hon älskar teatern. Hon vill inte förlora den.

Bacon Du har fullkomligt rätt, kusin. Ingen är säkrare som vår garant än drottningen, då teatern håller på att bli vår regerings främsta propagandainstrument.

Ferdinando Alltså är vi alla överens. Tack och lov för det! Du klarar dig, Marlowe. (slår honom på axeln) Du kan i mera lugn och ro än någonsin fortsätta på dramatiseringen av rosornas krig.

Marlowe Det är det enda jag begär: att få fortsätta dikta i fred.

Oxford Det är vi alla intresserade av att du gör.

Bacon Konferensen är avslutad.

Walsingham Tack och lov för William Shakspeare! Hade du honom här i bakfickan hela tiden, Francis?

Bacon Det är en man som visat sig kunna vara nyttig för allt möjligt så länge jag känt honom med en pålitlighet och förmåga att hålla tyst som saknar motstycke. Så kallas han också för 'den stumma svanen från Avon' för sin avmäta tystnad.

Walsingham Svanar sjunger en gång i livet när de skall till att dö.

Bacon Inte den här. Vi kan lita på att William Shakspeare håller käften så länge han lever.

(De bryter upp under hjärtliga och mera avslappnade former.)

Scen 6. Castell Sant'Angelo i Rom. En fängelsehåla, 1599.

Bruno (gråhårig) Så lider åren under ständig väntan på ett avgörande i mitt öde, men det fanns ej en så grym tortyr i någon grym tyranns ohyggligaste håla någonsin som denna väntan på att en byråkrati skall fatta ett beslut. Sju år har min process nu varat under ständiga och oupphörliga förhör om blott småaktigheter och hårklyverier, som de kyrkliga ej någonsin tycks kunna få tillräckligt av, alltmedan jag försmäktar och mitt liv försvinner i en ständigt upptrappad förtvivlan av delirium och febrila hallucinationer. Åter ser jag ljus i mörkret, en ny illusion av mitt förlorade fåfänga hopp.

Leonardo (visar sig som vålnad) Ge inte upp, Giordano. Du har rätt.

Giordano Vad hjälper det, när världen ger mig orätt?

Leonardo Världen är ej kyrkan. Världen skall ge kyrkan fel, och kyrkan skall försjunka i sin vanära av dumhet till en menlös och debil institution för endast barn och gamla narrar.

Giordano Ändå tyckte jag om kyrkan, ty jag fann den vara vacker.

Leonardo Ja, det kanske är dess enda räddning. (försvinner)

Giordano Synerna försvinner efter att ha givit blott en glimt av ljus och hopp, som om de var kometer eller stjärnor som fick existera för att blott en enda gång få blinka. Men just sådant är ju själva livet.

Nostradamus (visar sig) Broder Bruno, svik ej vår idealism. All världen tror på dig, ty du är nyckeln till vår framtid.

Giordano Hur kan jag väl vara det när jag skall dö?

Nostradamus Du är ej ännu död, och du kan ännu kämpa.

Giordano Här i mörkret mot min levande begravda vanmakt, isolerad till förbannelse, och mot mina bristsjukdomar, min förtvivlan, mina syner och förbannade spökhallucinationer? Jag är trött på det. Det leder ingenstans, och kämpar gör man fåfängt, ty all kamp är våld, och våldet är det dummaste fåfångaste av allt.

Nostradamus Och därför skall du segra över kyrkans våld.

Giordano Ej förrän jag är död.

Nostradamus Ditt ögonblick är en hel evighet, ty allt är relativt, och tidens mått är ej minuter eller sekler utan endast sanning. Ditt liv är ett ögonblick av sanning mera oförgätligt än en evighet.

Giordano Men tror du att jag orkar leva upp till denna bländande briljans?

Faust (visar sig) Du måste, ty det finns ej någon annan, mästare Bruno. Endast du har kraften att förinta all vidskepelse och dumhet, ty ej någon utom du har varit modig nog att våga genomskåda Kristus.

Giordano Låt mig slippa bli martyr. Jag ville aldrig bli en ny Messias.

Faust Och just därför har du blivit det. Du är den förste efter Kristus som kan mäta dig med Kristus. Alla andra föll för frestelsen att ödmjuka sig inför kyrkans falska trygghets mytiska kulisser av vantolkningar av mänskan Jesus ömkliga patetiska och högst ofrivilliga öde.

Giordano Måste jag då offra mig som honom?

Faust Bara så kan du få rätt mot kyrkan och dess våld och krossa dess tyranniska bedrägeri, som Kristus krossade den romerska imperialismen.

Giordano Håll ett ögonblick, ni mina drömmars vålnader, bedrägligast av alla gäster! Jag vet inte ens om ni är verkliga! Jag kanske bara önsketänker eller låter mig torteras av min galenskaps och febers hallucinationer! Här är någonting som inte stämmer. Munkarna har alltid sagt att de ej vill mig något illa.

Faust Därför har de grymt torterat dig i alla dessa år.

Bruno Men de vill kanske ge mig fri. De kanske bara velat pröva mig. Jag tog ju allt tillbaka i Venedig. Alltsedan dess har jag ej mera fått se solen men har alltid lovats frihet.

Faust Är du så naiv, din stackars katolik? Vad tror du munkarna har hållit dig så länge levande begravd för? Du är ryktbar ju i hela Europa! Därför vågar de ej döda dig, ty detta skulle väcka internationella ramaskrin! De nöjer sig då med att tysta dig och hålla dig på grymmaste sparlåga, bara för att du skall tiga och med dig det hela vittra Europa. Ty så länge du än lever vågar ingen utomlands ens knysta något om ditt namn, av fruktan för att Vatikanen då skall göra dina plågor värre.

Giordano Så de vågar varken döda mig men ännu mindre ge mig fri, om bara intet ord får höras från mig...

Faust Levande begravd och tyst är du bekvämast för den kyrka som du en gång svor lojalitet på livstid.

Giordano Feghet är då allt vad de har kvar?

Faust Allenast feghet håller vidskepelsens kyrka uppe och vid vedervärdigt liv.

Giordano Du har då öppnat mina ögon, lärare, och inleder mig svårt i frestelse.

Faust Det är min glädje att så göra. (*Nostradamus och Faust försvinner.*)

Bruno Ske alltså. Det är den enda vägen ut, att vara konsekvent och genomföra rollen, som försynens öde anvisade en. Må jag gå under, på det att min fria värld av

tankens kreativitet må leva. Gud, i dina händer anbefaller jag min ande. Härlighet, du är av evigheten, och allt mindre härligt är allenast futtigheter som förgås och glöms. Det oförglömliga är ett och evigt, och min glädje är min kunskap och delaktighet däri, och den kan ej förgås. Må kyrkan frukta, bäva, rämna och förgås med all vidskepelse och dumhet, men förnuftet skall i evighet bestå och även rädda vad som räddas kan av kyrkan, som var mitt livs första kärlek och den sista.

Scen 7.

Inkvistor 1 Mäster Bruno, är ni inte trött på dessa evinnerliga förhör?

Bruno Jo, evinnerligt.

1 Varför ger ni då aldrig upp?

Bruno Därför att jag inte kan det, emedan jag har rätt.

1 Ni har torterats, suttit i sträckbänken, återtagit era utsagor under tvång men ändå framhärdat i ytterligare sju år av rannsakingar och eländiga förhör utan resultat. Vart vill ni komma? Vad tror ni ni kan åstadkomma?

Bruno Det är jag som ställer er den frågan.

1 Nej, det är vi som ställer er den frågan.

Bruno Det är bara ni som fortsätter processen.

1 Nej, det är bara ni som fortsätter processen.

Bruno Det är ni som förhör mig, inte tvärtom!

1 Men ni vill inte svara!

Bruno Ni misstar er. Jag har svarat hela tiden.

1 Men vi är inte nöjda med era svar!

Bruno Så det är bara ert missnöje som vidmakthåller denna process.

1 Vårt missnöje med er är berättigat!

Bruno Vart vill ni komma?

2 Broder Bruno, med all respekt för er lärdom och berömda vitterhet, som hela Europa ännu lovordar, och med synnerlig respekt för er bakgrund som dominikanerbroder och präst, men i Venedig återtog ni alla era smädiska utsagor mot kyrkan. Varför vill ni inte göra detta i Rom?

Bruno För att jag vill göra vad som är rätt.

1 Men ni gör ju inte vad som är rätt! Ni återtar inte era hädelser!

Bruno Jag har inga hädelser att återta.

1 Vad kallar ni då att benämna Jesus som magiker och bedragare?

Bruno Det har jag aldrig gjort.

1 Nåväl, detta har ni återtagit, men ni har aldrig erkänt Jesu gudomliga natur.

Bruno Jesu gudomliga natur har jag aldrig förnekat.

3 Men ni har aldrig erkänt honom allena vara Gud!

Bruno Nej, det har jag aldrig gjort. (*Inkvistorerna blir tysta.*)

1 Säg om det där.

Bruno Jag har aldrig erkänt Jesus vara Guds Son och kommer aldrig att göra det.
(*Inkvistorerna förstummas av hädelsen.*)

2 Varför?

Bruno Mina herrar, Jesus var en enkel snickarson som umgicks med tarvligt folk som prostituerade, fiskare och skatteindrivare utom alla möjliga tiggare, spetälska, mentalsjuka och stinkande invalider. Han åt och drack och sket och pinkade och blödde och dog som vi. Jag vill mena att Gud är något högre än ett dylikt svinaktigt dödligt leverne.

1 Broder Bruno, dylika utsagor, med vilka ni gjort er ökänd för att vilja separera Gud från Kristus, återtog ni i Venedig i juli 1592.

Bruno Under tortyr och med våld. Jag tvingades därtill.
 3 Och nu återtar ni att ni någonsin återtog sådana utsagor?
 Bruno (med hög röst och övertygelse) Ja, det gör jag!
 3 Han är förlorad.
 1 Bröder, behöver vi höra mer?
 2 Nej, han har dömt sig själv!
 3 Han är förlorad!
 1 Broder Bruno, har ni något mer att tillägga?
 Bruno Nej.
 1 Ni framhärdar i att förneka Kristi gudomliga natur som Guds Senfödde Son?
 Bruno Ja, era imbecilla dumbommar, det gör jag.
 1 Giordano Bruno, då återstår ingenting mer än att döma er till döden på bålet som överbevisad kättare.
 Bruno Gör det om ni vågar. Rom skall bäva inför hela Europa.
 2 Han hotar oss!
 1 Giordano Bruno, härmed döms ni till döden på bålet som heretiker. Må lagen ha sin gång. Må Gud förbarma sig över er förtappade förhärdade själ.
 Bruno Mina bröder, ni fruktar mer för att uttala och genomföra denna dom än jag för att möta döden. Jag tycker synd om er.
 1 För bort honom! Genast!
 (Giordano Bruno föres ut.)
 Vad skall det bli av denna världen om det uppstår fler av samma sort?
 2 Vi kommer att få mycket att göra.
 3 Bröder, betänk att vi inte kan avrätta hela mänskligheten.
 1 Ibland undrar jag om det inte är just det vi borde göra.
 2 Vi kan kanske döma mänskligheten men inte individerna.
 1 Vad menar du?
 2 Vi har gjort allt detta förut för femtonhundra år sedan. Då tjänade vi Caesar och var prokuratorer. Nu tjänar vi kyrkan och är munkar, men vi gör samma sak om igen. Vi gör martyrer.
 3 Gud förlåte dig för dina kätterska åsikter, broder.
 1 Håll bara tyst, så kanske vi klarar oss. (bryter upp.)
 Någonting säger mig, att sådana som Giordano Bruno i längden kommer att klara sig bättre. (går sist ut.)

Scen 8.

Kättaren förs bakbunden genom Roms gator till Campo dei Fiori för att brännas.
 Medlemmar av folket gör processionen till ett gatlopp för honom.

1 Där går gudsbespottaren!
 2 Han ser ju oförarglig ut.
 1 Vänta bara. På bålet brukar de ösa ur sig svavelosande förbannelser.
 3 Ner med gudsbespottaren!
 (Andra av folket rycks med i stämningen, och det kastas dynga och skräp på Bruno när han leds förbi.)
 Bruno (till vakterna) Är det inte er sak att skydda era offer mot onödigt övervåld?
 vakt 1 Håll käften, din förtappade syndare!
 1 Var är din vältalighet och din lärdom nu, Giordano Bruno?
 3 Vem kan du nu sätta på plats i katedern?
 4 Vågar du fortfarande smäda din orden och din kyrka?
 Bruno (tillbaka) Jag har aldrig smädat min orden eller min kyrka.
 1 Spelar oskyldig gör han också.

3 Vad tror du att du bränns för, din satanist?
Bruno För era synder, mina bröder, era och kyrkans synder. Ingenting annat.
2 Lämna honom i fred.
1 Aldrig i livet. Han är ju dömd och ska brännas på bål.
2 Rättvisan mördar vem som helst i dessa dagar.
1 Vågar du försvara en dömd gudsbespottare?
2 Ja, om han är oskyldig.
5 I Vatikanen är ingen oskyldig, och han har själv varit dominikan. Alltså kan han inte vara oskyldig.
4 Det är det han är skyldig till, att han förrådade sin orden och sin kyrka.
Bruno Jag har inte förrått någon. Det är jag själv som blivit förrådd.
2 Vad är ditt brott egentligen, Giordano Bruno?
Bruno Att jag trodde på förnuftet och vågade predika det inför världen.
en präst Det är inte bra att han talar med folket.
präst 2 Låt honom hållas. Han skall ju ändå brännas.
2 Är det ett brott?
Bruno Ja, enligt kyrkan, när den inte tror på förnuftet.
2 Men om man döms och avrättas för förnuftets skull så betyder det ju att kyrkan tar avstånd från förnuftet
3 Säg det till kyrkan och du blir avrättad själv.
5 Den bränner gärna vem som helst på bål. Det är det den är till för enligt sig själv.
6 Du talar som en präst.
5 Jag har varit det men föredrar att tala om saken.
2 Menar du, Giordano Bruno, att du är fullkomligt oskyldig?
Bruno Ja, till alla brott utom till att ha fört förnuftets talan.
2 Det är inget brott. Det finns ingen lag mot det.
Bruno Jo, inom kyrkan, om förnuftet strider mot kyrkans lära.
5 Det vet du väl, Giordano Bruno, att det är lönlöst att predika förnuft mot kyrkans lära.
Bruno Jag har fått lära mig det den hårda vägen.
präst 1 Han får inte fortsätta så där. Vi måste sätta stopp för det.
präst 2 Hur då? Hur tystar man folket?
2 Jag finner denne kättare oskyldig! Kyrkan avrättar folk i onödan!
1 Håll käften, din kättare, eller vill du ta hans plats på bålet eller brännas med honom?
3 Kör bort honom, så att han inte saboterar vår föreställning! (2 körs bort)
Bruno Jag säger er, att för varje kättare ni bränner avrättar ni er egen kyrkas trovärdighet.
1 Hör på kättaren! Han smädar kyrkan!
Bruno Nej, mina bröder, det är ni själva som förstör er kyrka med att göra er medskyldiga till dess mord på oskyldiga!
5 Är du inte fritänkare kanske?
Bruno Jo, och stolt över det.
5 Alltså har du ingen talan.
präst 1 Folket blir alltmera oroligt. De får inte ifrågasätta avrättningen.
Bruno Desto mer kommer de att göra det ju mer ni förbjuder det.
präst 2 Du har rätt. Det här går inte. Vi måste sätta munlås på honom.
Bruno Den som förstör böcker måste alltid även mördas människor. Kyrkan har gjort så sedan den blev statskyrka och uteslöt alla evangelier utom de tillrättalagda. Så länge kyrkan varit etablerad har den varit en terrororganisation som dock ingen har fruktat mera än dess egna offer för dess egen dumhet i dess egna led. Ni kan

aldrig upplysa kyrkan med att tända kättarbål. Det kommer bara att släcka den i stället.

präst 1 Det räcker! Han får inte tala så!

Bruno Min protest mot kyrkans ondska intolerans kommer aldrig att tystna så länge kyrkan finns kvar.

präst 2 Nu jävlar tiger du, din fördömde kättare! Täpp till käften på honom! Korska igen truten på honom!

Bruno Ingen munkavle biter någonsin på samvetets röst, vars anklagelser mot kyrkan överröstar evigheten!

en grov vakt Jag beklagar, mäster, men vi måste tysta dig. (*spikar igen munnen på honom med en lång spik genom kinderna och en annan genom läpparna*) Nu är han tystad.

1 Var är din vältalighet nu, din fördömde kättare!

3 Försök trotsa prästerna nu om du vågar!

5 Plåga honom inte mer. Han är försvarslös.

(*Vakterna binder fast Bruno vid stängen på bålet och tänder på. Röken blir tät.*)

1 Så brinner en kättare för evigt i helvetet!

präst 1 Varför är alla kättare så envist förhårdade i sin heresi att de inte ens fruktar döden?

präst 2 Jag vet inte om det är Satan eller arvsynnen som tagit över herraväldet över dem.

präst 1 Det är nog båda.

präst 2 Ja, det finns ingen annan förklaring.

1 Hur känns det att bli stekt, din subversiva hedning?

4 Köttet fräser på honom. Låt honom dö i fred. Han kan ändå inte svara er.

5 Vad var det han sade? Att vi som tänder bål för kättare i själva verket tänder eld på kyrkan?

2 Det spelar ingen roll. Han är död nu. Vatikanen har tystat ännu en människa som vågade tänka själv.

5 (*korsar sig*) Hur många fler tänker kyrkan mörda innan den blir god?

präst 1 Iväg nu, gott folk! Skådespelet är över! (*Prästerna skingrar massan.*)

(*Bålets rök har fullkomligt skymt undan Bruno, som är borta när röken lägger sig över bålet svartbrända rester. Folket skingras. Ridån går ner.*)

Slut.

(*Göteborg vid Midvinter 2004.*)

Efterskrift:

Det egendomliga fallet Giordano Bruno (1548-1600)

Han var utan tvekan den modigaste av 1500-talets pionjärer inom astronomin och den enda verkliga martyren för den empiriska vetenskapen. Ändå började han som dominikanermunk och blev till och med prästvigd. Hans hemort var Nola nära Neapel, och redan där i unga år började han dels tvivla på kristendomens dogmatik och blev han även anklagad för kätteri. Till följd av detta lämnade han kyrkan och inledde han sitt mycket märkliga liv som vandrande filosof över hela Europa. Han kom till Paris och umgicks med Henrik III i hans hov, han kom till England och blev god vän med skalden Sir Philip Sidney (1554-86) och umgicks troligen även med drottning Elisabet i hennes hov. Han trivdes väl i England, utgav där sina viktigaste skrifter och sökte en professur i Oxford, som han tyvärr inte fick. Han vistades två år vid universitetet i Wittenberg (Martin Luthers lärosäte) och åtnjöt kanske där sin bästa omvårdnad, men även hovet i Prag under Rudolf II uppskattade honom mycket. Han vistades även en längre tid i Genève för att undersöka och eventuellt omfatta kalvinismen men kom även där i konflikt med dogmatikerna.

Som astronom var han den förste som hävdade att fixstjärnorna var andra solar liksom solen, och han var även den förste som påpekade jordens tillplattning vid polerna. Han omfattade tidigt Kopernikus världsbild, vilket naturligtvis innebar en livslång konflikt med kyrkan. Kopernikus själv hade sluppit billigt undan. Han publicerade sina revolutionerande teorier och hann dö innan kyrkan hade hunnit mobilisera kätterianklagelser och krav på att teorierna togs tillbaka. Även Leonardo da Vinci var inne på astronomin men klarade sig med att aldrig publicera något och endast forska i hemlighet. Giordano Bruno däremot stod öppet för den nya astronomin, publicerade allt vad han tänkte, skrädde aldrig orden och visade aldrig prov på feghet eller rädsla. Det enda man kan beskylla honom för är oförsiktighet.

I Frankfurt fick han en inbjudan till Venedig av en adelsman, vilket innebar att Bruno skulle få undervisa fritt i Venedig och Padua. Han tackade ja i tron att republiken Venedig inte kunde nås av Vatikanens tentakler. I flera år undervisade han fritt, men hans värd, adelsmannen Giovanni Mocenigo, var inte nöjd med Brunos verksamhet och angav honom för inkquisitionen. Detta förräderi är kanske den akademiska världens historias mest oerhörda och avskyvärda. Mocenigo inte bara förrådade Giordano Bruno utan fungerade även som hans åklagare, och han "förbättrade" till och med sina anklagelser efter att Bruno arresterats.

Detta hände i maj 1592, och förhören med Bruno vidtogs genast. I juli två månader senare ångrade och återtog Bruno allt vad han undervisat, troligen efter tortyr. Ändå blev han inte frisläppt utan kvarhölls på inkquisitionens insisterande, blev till en besvärande känslig fråga för Venedig i dess allians med Rom och kunde till slut genom en advokats manipulation av rättvisan skickas till Rom för närmare undersökning.

Processen i Rom mot Giordano Bruno höll på i sju år bakom lyckta dörrar, under vilken tid han hölls inspärrad i fängelset Castell Sant'Angelo, ursprungligen den frisinnade och tolerante kejsar Hadrianus mausoleum, som påvarna gjort om till fängelse. Vi vet ingenting om denna process. Emellertid synes den ha gått ut på att Giordano Bruno mot slutet av 1599 återtog att han någonsin återtagit någon av sina teser. Han reparerade alltså sitt sammanbrott i Venedig i juli 1592. För detta blev han dömd till att brännas offentligt på bål. Avrättningen ägde rum den 19 februari 1600.

Giordano Bruno har orättvist kommit i skuggan av sin tids andra astronomer, främst Galilei, som vid Brunos död var 35 år och verksam i Pisa. Även Kepler och Tycho Brahe, som möttes i Prag tre dagar före Brunos avrättning, har gått till historien som större astronomer, därför att de klarade sig. Idag förefaller det absurt

att Bruno blev avrättad för att han omfattat Kopernikus solsystem. Det var emellertid inte för den sakens skull han blev avrättad. Hans största livsgärning var något betydligt djärvare.

Giordano Bruno presenterade en helt ny teologi, som gjorde rent hus med all vidskepelse och övertro. För Giordano Bruno var Gud lika opersonlig som för buddhismen och hinduismen och lika allomfattande och närvarande i allt liv i hela universum. Detta torde ju också framstå som tämligen oskyldigt. Konsekvensen av detta var emellertid för Bruno att Kristus inte var Guds Son. Det var detta som retade och skrämde kyrkan och inkquisitionen till vanvett. Hävdandet av denna tes var ungefär det mest utmanande som någon tänkare på 1500-talet hade kunnat ägna sig åt. Genom Brunos otroligt gedigna kunskap och utbildning och hans oerhörda rykte i hela den vittra världen fick hans envisa fasthållande vid denna tes kyrkan att skaka i sina grundvalar. Det var värre än hela reformationen.

Vatikanen gjorde sitt yttersta för att tysta honom och lyckades i viss mån. Genom att varken avrätta honom eller frikänna honom under en sju år lång process hölls han levande begrävd och nertystad medan världen hölls i ovisshet och därför knappt vågade tala om honom. Den som fann vägen ut ur detta dilemma var Giordano Bruno själv, som med att stå för sina åsikter, reta sina domare och fortsätta reta kyrkan till raseri lockade kyrkan till att fullborda grävandet av sin egen trovärdighets grav med att begå denna tids värsta justitiemord. Bruno var inte skyldig till någonting annat samvetsfrihet och yttrandefrihet.

Bruno var unik i det att han stod fullständigt ensam. Ingen före honom eller efter honom tog upp samma ståndpunkt. För många hade hans tankevärld en oerhörd betydelse, framför allt för astronomerna Galilei, Kepler och Brahe men även för filosofer som Spinoza, Goethe, Schopenhauer och Rudolf Steiner, men ingen av hans efterföljare visade samma konsekvens och mod i sin livsgärning. Galilei återtog vad som helst vid blotta åsynen av tortyrinstrumenten, Spinoza höll sig inom den teoretiska filosofins beskedliga ramar, Goethe förfasade sig inför att ens någonsin antyda någon utmaning mot världens ordning, Schopenhauer skyddade sig genom att hölja sig i resignationens pessimistiska slöja, medan Rudolf Steiner följde Goethes politik och vinnlade sig om att vara enbart konstruktiv. Giordano Brunos djärvhet är oöverträffad än idag, och han väntar i evighet på sin försvarsadvokat mot den romerska inkquisitionen.